

Ewaluacja pierwszej edycji Budżetu Obywatelskiego w Krakowie

Warszawa-Kraków, listopad 2014

Zamawiający:

Gmina Miejska Kraków – Urząd Miasta Krakowa

pl. Wszystkich Świętych

31-004 Kraków

Wykonawca:

Pracownia Badań i Innowacji Społecznych “Stocznia”

ul. Bracka 20 b

00-028 Warszawa

Autor raportu:

Rafał Rudnicki

Współpraca merytoryczna:

Martyna Bieleń

Małgorzata Bochenek

Inga Hajdarowicz

Paweł Hess

Renata Kijewska

Piotr Marczyk

Jakub Markowski

Mateusz Płoskonka

Łukasz Ostrowski

Katarzyna Rabiej

Spis treści

01 Wstęp	5
02 Metodologia badania	6
03 Budżet Obywatelski w Krakowie	9
Historia powstania	9
Założenia modelu	11
Środki przeznaczone na BO	12
04 Kampania informacyjno edukacyjna	15
Założenia kampanii	15
Znajomość BO wśród mieszkańców	18
Skuteczność narzędzi komunikacji	21
Znajomość zasad udziału w BO i projektów	24
Podsumowanie	27
05 Spotkania w dzielnicach.....	28
<i>Przebieg spotkań</i>	29
<i>Znaczenie spotkań dla procesu</i>	36
<i>Podsumowanie</i>	38
06 Zgłaszanie propozycji zadań.....	39
Aktywność mieszkańców	41
Portret społeczno-demograficzny wnioskodawców	43
Proces powstawania projektu	48
Podsumowanie	54
07 Weryfikacja zgłoszonych zadań	55
Przebieg weryfikacji	57
Podsumowanie	63
08 Głosowanie.....	64
Zasady głosowania	64
Frekwencja	66
Głosy nieważne	74
Podsumowanie	75
09 Efekty wprowadzenia BO.....	76
010 Podsumowanie.....	80

011 Spis tabel i wykresów.....	83
Tabele	83
Wykresy	83

01 | WSTĘP

Od 2011 roku mechanizm budżetu partycypacyjnego (zwanego w polskich warunkach także budżetem obywatelskim) zyskuje coraz większą popularność w polskich samorządach, wyrastając powoli na jedną z najczęściej stosowanych metod włączania mieszkańców we współdecydowanie o lokalnych wspólnotach. Zasadniczym celem stosowania tego mechanizmu jest włączenie w procesy zarządzania miastem jego mieszkańców, co docelowo ma prowadzić do efektywnego wydawania wspólnych środków z lokalnego budżetu, budzenia świadomości obywatelskiej oraz budowania więzi w lokalnej społeczności.

Budżet partycypacyjny lokuje się wysoko na "drabinie partycypacji" - umożliwia obywatelom faktyczne współdecydowanie o wydatkowaniu części środków z lokalnego budżetu, a na poziomie organizacyjnym polega na przeprowadzeniu dość skomplikowanego i kosztownego procesu, którego szczegóły należy każdorazowo dopasowywać do lokalnej specyfiki. W swoim założeniu budżet partycypacyjny jest mechanizmem "uczącym się", który powinien ewoluować i w kolejnych odsłonach uwzględniać doświadczenia z poprzednich edycji. Aby taka ewolucja procesu była możliwa, niezbędne jest uwzględnienie w procesie ewaluacji, która przyniesie odpowiedzi na pytania o sprawność realizacji procedury oraz skuteczność tego mechanizmu, jako narzędzia rozwoju lokalnej wspólnoty.

Miasto Kraków ma już za sobą pierwsze doświadczenia pilotażowych procesów włączania mieszkańców w bezpośrednie decydowanie o lokalnych wydatkach, realizowanych w roku 2013 na terenie czterech dzielnic. Między innymi w oparciu o nie podjęło decyzję o uruchomieniu w roku 2014 procedury Budżetu Obywatelskiego (dalej będziemy posługiwać się także skrótem BO) dla całego terenu miasta. Co bardzo istotne, na ostateczny kształt tego procesu mieli wpływ także aktorzy społeczni, skupieni w Radzie Programowej Budżetu Obywatelskiego, a w całą procedurę wpisano od początku ewaluację.

Niniejszy raport stanowi podsumowanie trwającego 7 miesięcy procesu ewaluacji Budżetu Obywatelskiego w Krakowie. Naszym zadaniem było stworzenie przestrzeni do refleksji nad programem oraz dostarczenie danych i analiz, które pozwoliły oprzeć tę refleksję na mocnych podstawach. Ewaluacja miała charakter „towarzyszący” tzn. odbywała się na bieżąco, w trakcie realizacji procesu.

02 | METODOLOGIA BADANIA

W badaniu sięgnęliśmy po zróżnicowany zestaw danych, pochodzących zarówno z analizy danych zastanych jak i zrealizowanych badań ewaluacyjnych (o charakterze ilościowym i jakościowym). W ramach ewaluacji przeprowadziliśmy:

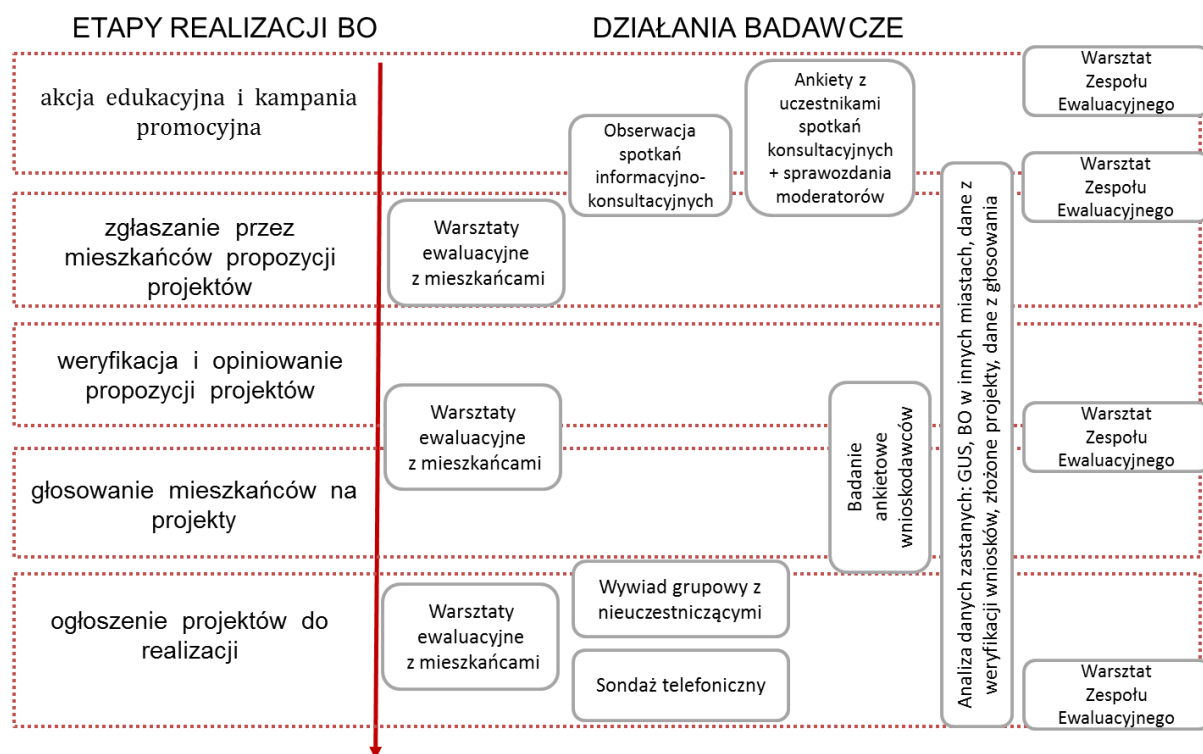
- ✓ Analizę danych pochodzących z ankiet ewaluacyjnych z uczestnikami spotkań konsultacyjnych w dzielnicach. Ankiety (n=156) zostały przygotowane i zebrane przez Urząd Miasta Krakowa (dalej będziemy posługiwać się także skrótem UMK).
- ✓ Analizę sprawozdań przedstawionych przez zewnętrznych moderatorów spotkań konsultacyjnych w dzielnicach Urzędowi Miasta Krakowa (21 sprawozdań ze spotkań przeprowadzonych w 13 dzielnicach).
- ✓ Analizę formularzy podsumowujących spotkania konsultacyjne w dzielnicach. Formularze zostały przesłane do radnych koordynujących spotkania. Łącznie wypełniło je 11 koordynatorów spotkań dzielnicowych.
- ✓ Analizę danych statystycznych na temat populacji mieszkańców Krakowa zbieranych przez Główny Urząd Statystyczny. Analiza służyła do zbadania reprezentatywności osób uczestniczących w BO dla populacji miasta w wieku, 16+ (czyli wśród osób, które na podstawie zapisów regulaminu BO mogły uczestniczyć w procesie na różnych jego etapach).
- ✓ Analizę podstawowych danych statystycznych na temat Budżetów Obywatelskich zrealizowanych w roku 2014 w 4 największych Polskich metropoliach poza Krakowem (Łódź, Gdańsk, Poznań, Wrocław).
- ✓ 4 warsztaty ewaluacyjne z mieszkańcami, z tego trzy ze specyficznymi grupami wyróżnionymi ze względu na stopień ich udziału w BO (1 spotkanie z osobami, które w żadnej formie nie brały udziału w BO, 2 spotkania z wnioskodawcami).
- ✓ Analizę wniosków zgłoszonych w BO
- ✓ Analizę danych z weryfikacji wniosków. Przedmiotem analizy była liczba odrzuconych wniosków oraz uzasadnienia podane przez instytucje weryfikujące.
- ✓ Badanie ankietowe wnioskodawców (n=227) przeprowadzone po weryfikacji wniosków. W badaniu uczestniczyli wyłącznie ci z wnioskodawców, którzy wyrazili zgodę na przetwarzanie danych osobowych na potrzeby badania ewaluacyjnego (49 proc wszystkich wnioskodawców).

- ✓ Sondaż telefoniczny przeprowadzony na reprezentatywnej ze względu na wiek i płeć grupie mieszkańców w wieku 16+ (n=300)¹.
- ✓ Analizę danych z głosowania.

Informacje uzyskane dzięki wykorzystaniu różnych metod ich zbierania oraz od różnych osób zaangażowanych w BO (moderatorów spotkań informacyjnych, radnych, wnioskodawców, mieszkańców) posłużyły nam do zbudowania całościowego obrazu procesu i dokonania jego oceny.

Oprócz działań stricte badawczych podczas ewaluacji przeprowadziliśmy trzy warsztaty Zespołu Ewaluacyjnego². W skład Zespołu Ewaluacyjnego weszli przedstawiciele UMK oraz strony społecznej (członkowie organizacji pozarządowych, radni dzielnicowi, oraz niezrzeszeni mieszkańcy). Praca Zespołu polegała na doprecyzowaniu pytań badawczych, weryfikacji stworzonych narzędzi oraz prezentacji wniosków i rozmowie o wynikach przeprowadzonych badań.

Rysunek 1. Schemat realizacji badania ewaluacyjnego Budżetu Obywatelskiego w Krakowie

¹ Badanie zostało zrealizowane przez firmę GRUPA IQS Sp z. o.o

² Czwarty warsztat ewaluacyjnych odbędzie się po zamknięciu wstępnej wersji niniejszego raportu. Jego przedmiotem będą przedstawione w raporcie wnioski i rekomendacje. Uwagi uczestników zostaną uwzględnione w końcowej wersji raportu z badania ewaluacyjnego.

Zebrane w ewaluacji dane posłużyły do oceny:

- ✓ Przebiegu poszczególnych etapów procesu – spełniania przez nie postawionych im celów, przyjazność dla uczestników, ich inkluzywność.
- ✓ Przyjętego modelu Budżetu Obywatelskiego - jego adekwatność, wskazaniu słabych i mocnych strony, a także ocenie czy spełniają standardy budżetów partycypacyjnych.
- ✓ Bezpośrednich skutków realizacji Budżetu Obywatelskiego dla miasta i jego mieszkańców.

W ocenie krakowskiego Budżetu Obywatelskiego przyjęliśmy dwa istotne punkty odniesienia. Pierwszym z nich jest dokument „Standardy procesów budżetów partycypacyjnych w Polsce³”. Dokument został przygotowany przez grono osób zaangażowanych w realizację tego typu mechanizmów w polskich miastach, reprezentujących środowisko samorządowe, jak i organizacje pozarządowe.⁴ Z punktu widzenia ewaluacji jego najważniejszym elementem są precyzyjnie zdefiniowane standardy minimalne, które powinien zawierać mechanizm, aby można było go uznać za budżet partycypacyjny. Standardy te wykorzystaliśmy w ocenie rozwiązań zastosowanych w krakowskim procesie oraz przebiegu poszczególnych jego etapów.

Drugim, zewnętrznym punktem odniesienia, który wykorzystaliśmy w ewaluacji są Budżety Obywatelskie przeprowadzone w innych dużych polskich metropoliach. Do porównania wybrane zostały miasta, których skala (liczba mieszkańców) jest zbliżona do Krakowa (Łódź, Gdańsk, Wrocław, Poznań). Opierając się na ogólnodostępnych danych na temat przebiegu Budżetów realizowanych w 2014 roku w tych miastach wyznaczyliśmy ilościowe wskaźniki, które posłuży do oceny krakowskiego BO.

---

³ „Standardy procesów budżetów partycypacyjnych w Polsce”, Fundacja Pracownia Badań i Innowacji Społecznych Stocznia. Warszawa 2014

⁴ W tworzeniu dokumentu wykorzystane zostały również doświadczenia z działań pilotażowych przeprowadzonych w czterech krakowskich dzielnicach. W wypracowywaniu treści dokumentu udział wzięły dwie osoby związane z krakowskim Budżetem Obywatelskim – Przemysław Dziewitek ze Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Kapitału Społecznego Pracownia Obywatelska oraz Mateusz Płoskonka z Urzędu Miasta Krakowa.

03 | BUDŻET OBYWATELSKI W KRAKOWIE

Historia powstania

Historia budżetów partycypacyjnych w Polsce jest nierozzerwalnie związana z działaniami krakowskich aktywistów miejskich. W 2005 roku krakowski działacz społeczny Rafał Górski opublikował broszurę, w której, przedstawił założenia nowatorskiego mechanizmu zarządzania miastem wprowadzonego w brazylijskim Porto Alegre⁵. Od tamtego czasu Budżety Partycypacyjne (zwane również Obywatelskimi) z egzotycznej ciekawostki stały się nieodmiennym elementem pejzażu wielu polskich miast. Według ich badacza W. Kębłowskiego, zajmującego się naukowo tym zjawiskiem, na początku 2014 roku wprowadzono budżety partycypacyjne już w 80 miastach w Polsce⁶.

W Krakowie po raz pierwszy nowa idea została wprowadzana w życie w 2013 roku w postaci dwóch niezależnych od siebie procesów realizowanych w kilku dzielnicach Krakowa – „Priorytetu Obywatelskiego” (dzielnica I Stare Miasto) oraz „Dzielnice się liczą” (dzielnice: VII Zwierzyniec, VI Bronowice oraz IV Prądnik Biały). W obu przypadkach inicjatorem była strona społeczna (Inicjatywa Prawo do Miasta, Federacja Anarchistyczna Kraków oraz Stowarzyszenie „Pracownia Obywatelska”), która przekonała Rady Dzielnic do wygospodarowania części własnych środków na projekty zaproponowane i wybrane w głosowaniu przez mieszkańców. Konsekwencją tych działań było z jednej strony przetestowanie różnych rozwiązań, z drugiej zaś strony wykrystalizowanie się środowiska zainteresowanego wprowadzeniem mechanizmu we wszystkich dzielnicach Krakowa. Inicjatywy miejskich aktywistów stały się wstępem do podjęcia przez władze miasta wyzwania w postaci organizacji procesu we wszystkich dzielnicach oraz na poziomie całego miasta.

W celu ustalenia zasad BO Prezydent Miasta Krakowa powołał Zespół Zadaniowy do spraw opracowania projektu uchwały Rady Miasta Krakowa dotyczącej zasad funkcjonowania i wdrożenia budżetu obywatelskiego w Krakowie.

---

⁵ Górski R. *Przewodnik po demokracji uczestniczącej (partycypacyjnej)*. Poznań - Kraków : Oficyna Wydawnicza Bractwa "Trojka", 2005

⁶Kębłowski W. *Budżet Partycypacyjny Ewaluacja*. Warszawa. Instytut Obywatelski, 2014 s.4

Jego trzon stanowiły osoby zaangażowane w dwa wcześniejsze projekty pilotażowe oraz przedstawiciele wszystkich klubów radnych Rady Miasta Krakowa, radni Rad i Zarządów Dzielnic, przedstawiciele Urzędu Miasta Krakowa, miejskich jednostek organizacyjnych oraz przedstawiciele strony społecznej (organizacji pozarządowych i społecznych). Łącznie na różnych etapach prac Zespołu w wypracowywanie projektu uchwały i regulaminu Budżetu zaangażowane były 33 osoby z czego 9 stanowili przedstawiciele strony społecznej. Co warto podkreślić, były to również osoby wywodzące się ze środowisk, które w wielu kwestiach bardzo krytycznie odnoszą się do działań UMK (m.in. Federacji Anarchistycznej czy Inicjatywy Prawo do Miasta)⁷. Mieszkańcy i mieszkanki niebiorący udziału w pracach Zespołu mieli możliwość zgłaszania swych propozycji do UMK na piśmie (przez pocztę tradycyjną oraz elektroniczną). Rezultatem prac Zespołu było stworzenie zasad i harmonogramu BO w Krakowie. Podstawą prawną realizacji BO jest uchwała nr XCVII/1465/14 Rady Miasta Krakowa z dnia 20 lutego 2014 r. w sprawie: *budżetu obywatelskiego miasta Krakowa*.

Za słabość etapu wypracowywania dokumentu należy uznać mały udział mieszkańców w tym procesie. Co prawda spotkania Zespołu były otwarte dla wszystkich, ale uczestniczyli w nich głównie Radni, przedstawiciele UMK oraz instytucji i organizacji pozarządowych zajmujących się kwestiami związanymi z zarządzaniem miastem. Było to szerokie i kompetentne, ale jednak dość hermetyczne grono osób. W procesie tworzenia dokumentu zabrakło otwartych spotkań, na których mieszkańcy mogliby przedyskutować wypracowany model BO oraz zadać pytania jego twórcom.

Brak szerszego otwarcia procesu na mieszkańców był spowodowany tempem prac. Od pierwszego spotkania Zespołu do przyjęcia regulaminu jako załącznika do uchwały Rady miasta minęło zaledwie 31 dni (10 stycznia-21 luty 2014 roku). Mimo braku szerokiej dyskusji przed wprowadzeniem nowego mechanizmu partycypacji wydaje się on posiadać dość silną społeczną legitymizację. Zdecydowana większość zbadanych w sondażu mieszkańców i mieszanek Krakowa (88 proc.) uważa za dobry pomysł, aby mieszkańcy bezpośrednio tzn. w głosowaniu, decydowali jak wydać część pieniędzy z budżetu dzielnicy/miasta.

---

⁷ Pełen spis osób zaangażowanych w pracę Zespołu wraz ze sprawozdaniami z jego prac znajdują się na stronie Biuletynu Informacji Publicznej patrz. http://www.bip.krakow.pl/?dok_id=60522

Tabela 1. Zgodność etapu wypracowywania zasad przebiegu budżetu obywatelskiego ze standardami budżetów partycypacyjnych.

Wypracowanie zasad przebiegu budżetu obywatelskiego	
Standardy minimalne BP	Czy krakowski Budżet Obywatelski spełnia założenia standardu?
Powołanie zespołu ds. budżetu partycypacyjnego opracowującego model BP	 Tak. Model został wypracowany przez specjalnie powołany Zespół Zadaniowy
W skład zespołu wchodzi przedstawiciele władzy uchwałodawczej i ustawodawczej gminy oraz mieszkańców.	 Tak. Zespół składał się z radnych miasta, członków rad dzielnic, urzędników UMK, oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych i społecznych.
Efekty prac zespołu są upubliczniane	 Tak. Sprawozdania z posiedzeń Zespołu były upubliczniane w Internecie na bieżąco przez stronę społeczną. Na serwisie Biuletynu Informacji Publicznej zostało zamieszczone podsumowanie prac Zespołu.
Efekty prac zespołu (model, zasady i regulamin procesu) są przyjęte i wdrożone mocą aktu prawa miejscowego.	 Tak. Budżet Obywatelski został wprowadzony na mocy Uchwały nr XCVII/1465/14 Rady Miasta Krakowa z dnia 20 lutego 2014 r.
Mieszkańcy nieuczestniczący w pracach Zespołu mają możliwość zaproponowania własnych rozwiązań dotyczących zasad BO	 Częściowo. Istniała możliwość zgłaszania uwag na temat kształtu BO do UMK. Na etapie konsultacji zabrakło natomiast przestrzeni na otwartą dyskusję z udziałem mieszkańców o zasadach BO.

Założenia modelu

Zgodnie z uchwalonym regulaminem Budżet Obywatelski składał się z 6 etapów. Można do nich doliczyć opisany powyżej etap wstępny – wypracowania zasad BO oraz etap monitoringu procesu prowadzonego przez Radę Programową Budżetu Obywatelskiego (ciało powstałe w wyniku rekomendacji Zespołu Zadaniowego, w jego skład weszły osoby biorące udział w pracach nad regulaminem).

Tabela 2. Etapy BO w Krakowie

<ol style="list-style-type: none">
1. Wypracowanie zasad przebiegu BO.*
2. Kampania informacyjno-edukacyjna, która przede wszystkim była prowadzona przed składaniem wniosków oraz na etapie głosowania.
3. Spotkania konsultacyjno-informacyjne z mieszkańcami w dzielnicach
4. Zgłaszanie propozycji zadań (projektów)
5. Weryfikacja zgłoszonych propozycji zadań (projektów)
6. Głosowanie
7. Monitoring*
8. Ewaluacja - towarzysząca całemu procesowi od kampanii informacyjno-edukacyjnej
--

*Etapy procesu nieujęte w regulaminie

Etapy te oprócz kampanii informacyjno-edukacyjnej, monitoringu i ewaluacji, następują po sobie składając się w proces. Proces ma w założeniu charakter cykliczny tzn. w kolejnych edycjach budżetu zostaną powtórzone kolejne jego etapy.

Krakowski model Budżetu Obywatelskiego jest w swej budowie zbliżony do postulowanego przez autorów „Standardów procesów budżetu partycypacyjnego w Polsce” poza jednym wyjątkiem. Zabrakło w nim etapu dyskusji nad projektami – momentu w procesie, gdy mieszkańcy poszczególnych dzielnic mogą osobiście spotkać się z autorami projektów, poznać lepiej ich propozycje i zadać pytania. Tego typu spotkanie („Nowohucka Giełda Projektów Budżetu Obywatelskiego”) odbyło się za sprawą lokalnego stowarzyszenia w jednej z dzielnic, ale było ono raczej wyjątkiem niż regułą. Na przyszłość warto pomyśleć o „wszyciu” tego elementu na stałe w proces i wsparciu go ze strony Urzędu Miasta Krakowa. Dzięki temu Budżet Obywatelski będzie generował kolejną przestrzeń do spotkania się mieszkańców i wymiany opinii. Ponadto rozwiązanie to powinno poprawić rozpoznawalność projektów wśród mieszkańców.

Środki przeznaczone na BO

Na realizację przedsięwzięć w ramach Budżetu Obywatelskiego miasta Krakowa w roku 2014 przeznaczono 4,5 miliona złotych. Nie jest to duża kwota w porównaniu ze środkami, jakie przeznaczyły na Budżet Obywatelski/Partycypacyjny inne polskie metropolie. Zdecydowanym

liderem pod tym względem jest Łódź, gdzie w 2014 roku na każdego mieszkańca przeznaczono do rozdysponowania w ramach Budżetu Obywatelskiego ponad 57 złotych. W Krakowie było to prawie 10 razy mniej (niecałe 6 zł), co jest niską kwotą również na tle innych miast (np. we Wrocławiu było to 32 zł; w Gdańsku 24 zł, a w Poznaniu 18 zł). We wszystkich przytoczonych miastach BO odbywał się po raz drugi, zaś pomiędzy pierwszą, a drugą edycją wzrosła kwota przeznaczona na BO. Należy jednak zauważyć, że pierwotnie przeznaczona kwota na BO w tych miastach była i tak większa niż w Krakowie.

Krakowski Budżet Obywatelski wypada równie skromnie biorąc pod uwagę jego udział w wydatkach miasta. Również pod tym kątem widoczna jest duża dysproporcja w środkach, jakie Kraków przeznaczył na BO na tle innych polskich metropolii.

Tabela 3. Środki przeznaczone na BO w 2014 roku w największych polskich miastach.

Miasto	Liczba mieszkańców	Kwota przeznaczona na Budżet Obywatelski (w mln zł)	Udział BO w wydatkach miasta	Kwota przeznaczona na BO w przeliczeniu na mieszkańca (w zł)
Kraków	758992	4,5	0,11%	6
Łódź	711332	40	0,97%	56
Wrocław	632067	20	0,52%	32
Poznań	548028	10	0,35%	18
Gdańsk	461531	11	0,4%	24

Zródło. Opracowanie własne na podstawie danych GUS o informacji o BO pochodzących ze stron procesów realizowanych w poszczególnych miastach oraz uchwał w sprawie prawie budżetu dostępnych w BIP poszczególnych miast

4,5 mln złotych przeznaczone na BO w Krakowie podzielone zostały na dwie oddzielne pule: ogólnomiejską (2,7 mln zł) oraz dzielnicową (1,8 mln zł). Kwotę przeznaczoną na działania dzielnicowe rozdysponowano równo pomiędzy wszystkie dzielnice miasta. Na każdą przypadło po 100 tysięcy złotych. W rozwiązaniu tym nie wzięto pod uwagę bardzo dużego zróżnicowania w liczbie mieszkańców poszczególnych dzielnic (od 20 do 70 tysięcy osób zameldowanych). W efekcie przyjętego sposobu podziału na każdego mieszkańca mniej ludnych dzielnic przypada znacząco większa kwota niż mieszkańca większej dzielnicy. W skrajnym przypadku na mieszkańca dzielnicy Łagiewniki - Borek Fałęcki przypada cztery razy więcej pieniędzy przeznaczonych na projekty dzielnicowe niż na mieszkańca dzielnicy Prądnik Biały (5,9 zł wobec 1,4 zł). Z drugiej strony, przy kwocie 1,8 mln złotych ten system podziału pieniędzy na zadania dzielnicowe wydaje się być zasadny, ponieważ pozwala na realizację w każdej dzielnicy jednego większego projektu (np. infrastrukturalnego) lub kilku mniejszych. Natomiast przy wzroście sumy przeznaczonej na projekty dzielnicowe wskazane byłoby

wprowadzenie algorytmu, który przy podziale środków uwzględniałby co najmniej różnicowanie dzielnic pod względem liczby mieszkańców (np. każda z dzielnic otrzymywałaby taką samą kwotę bazową powiększoną o dodatkową kwotę proporcjonalną do liczby mieszkańców) oraz ewentualnie inne cechy społeczno-ekonomiczne dzielnicy (tak aby z Budżetu w większym stopniu mogły skorzystać rejony silniej zdekapitalizowane i społecznie spauperyzowane).

Tabela 4. Kwota przypadająca na projekty dzielnicowe w przeliczeniu na mieszkańca dzielnicy

Dzielnica	Liczba mieszkańców	Kwota przeznaczona na projekty dzielnicowe w przeliczeniu na mieszkańca (w zł)
Łagiewniki - Borek Fałęcki	16822	5,9
Wzgórza Krzesławickie	20698	4,8
Zwierzyniec	21538	4,6
Swoszowice	23236	4,3
Bronowice	24068	4,2
Czyżyny	30429	3,3
Grzegórzki	30644	3,3
Podgórze	34934	2,9
Krowodrza	39181	2,6
Stare Miasto	41366	2,4
Bieńczyce	43681	2,3
Prądnik Czerwony	49010	2,0
Mistrzejowice	54317	1,8
Podgórze Duchackie	54675	1,8
Nowa Huta	58129	1,7
Dębniki	62426	1,6
Bieżanów - Prokocim	65201	1,5
Prądnik Biały	71191	1,4

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych z portalu StatKrac prowadzonego przez Wydział Rozwoju Miasta UMK (stan na koniec 2013 r.)

04 | KAMPANIA INFORMACYJNO EDUKACYJNA

Założenia kampanii

Warunkiem sukcesu Budżetu Obywatelskiego jest jak najszersza partycypacja mieszkańców na etapie składania projektów oraz głosowania. Tegoroczna edycja BO była pierwszą przeprowadzoną w Krakowie, dlatego też kluczową kwestią była sprawa poinformowania mieszkańców o wprowadzeniu nowego mechanizmu partycypacji w zarządzaniu miastem, oraz zasadach uczestnictwa w nim.

W tym celu przeprowadzona została kampania informacyjno-edukacyjna pod hasłami „Decyduj, to się opłaca!” oraz „Głosuj, to się opłaca”!. Kampania zrealizowana została w dwóch etapach zorientowanych na różnych celach.

Pierwszy etap kampanii został przeprowadzony w kwietniu 2014. Jego celem było poinformowanie mieszkańców o idei BO oraz zachęcenie do składania propozycji projektów i uczestnictwa w całym procesie.

Na tym etapie kampanii temat Budżetu Obywatelskiego został powiązany z płaceniem podatków w Krakowie – oprócz udziału w BO mieszkańcy mieli zostać skłonieni do rozliczania podatków w mieście. Chodziło o wskazanie powiązania pomiędzy zasilaniem budżetu miasta, a współdecydowaniem o sposobie wydawania miejskich pieniędzy za pośrednictwem Budżetu Obywatelskiego. Dlatego też drugim wiodącym hasłem kampanii w pierwszym jej etapie było „Płać i decyduj.”

Paradoksalnie, w przyjętym w Krakowie modelu BO, możliwość decydowania o wydawaniu pieniędzy nie jest w rzeczywistości obwarowana koniecznością rozliczania podatków w mieście – uczestniczyć w procesie (składać projekty, głosować) mogli mieszkańcy i mieszkanki Krakowa w wieku 16+, niezależnie od tego czy i gdzie płacą podatki. Powiązanie tych dwóch spraw w jednej kampanii wydaje się, zatem dyskusyjne – mogło prowadzić do powstania u odbiorców wątpliwości, co do warunków uczestnictwa w BO.

Ważnym kontekstem pierwszego etapu kampanii informacyjno-edukacyjnej było przeprowadzone pod koniec maja br. referendum miejskie.

Referendum dotyczyło czterech kwestii o znaczeniu ogólnym tzn. budowy metra, stworzenia systemu monitoringu wizyjnego, budowy ścieżek rowerowych oraz organizacji Igrzysk Olimpijskich w Krakowie. Szczególnie ta ostatnia sprawa wzbudziła duże emocje zarówno mediów jak i mieszkańców. Publiczna dyskusja, jaka toczyła się na ten temat, zbiegła się z pierwszym etapem kampanii informacyjno-edukacyjnej BO i mogła przysłużyć jej przekaz.

Drugi etap kampanii przeprowadzono tuż przed głosowaniem (wrzesień/październik). Jej celem było zachęcanie mieszkańców do brania udziału w głosowaniu na zgłoszone projekty. Istotnym kontekstem dla drugiego etapu informowania o BO była nasilająca się przed wyborami samorządowymi, kampania wyborcza.

Tabela 5. Zestawienie środków komunikacji wykorzystanych na różnych etapach kampanii informacyjno-edukacyjnej

I etap	II etap
<p>1. Reklama zewnętrzna</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Citylight (25 sztuk przez 2 tygodnie) ○ Plakaty w formacie A3 (4000 sztuk) i B1 (500 sztuk). <p>2. Ulotki</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Ulotki wraz z listem Prezydenta Miasta Krakowa dystrybuowane pocztą do gospodarstw domowych (315 000 sztuk) ○ Ulotki dystrybuowane przez Radnych Dzielnicowych (191 550 sztuk) <p>3. Reklama w komunikacji miejskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Spoty reklamowe puszczone w autobusach ○ Plansze reklamowe w automatach Krakowskiej Karty Miejskiej (65 automatów) <p>4. Reklama telewizyjna</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Plansza reklamowa w TV Kraków (21 plansz) <p>5. Reklama prasowa</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Artykuł i reklama prasowa w Dwutygodniku Miejskim Kraków.pl ○ Reklama prasowa w lokalnej prasie (1 strona 1 emisja, 1/2 strony 1 emisja) ○ Działania informacyjne prowadzone wraz z partnerem medialnym Gazetą Wyborczą - oddział w Krakowie <p>6. Reklama w mediach społecznościowych</p>	<p>1. Reklama zewnętrzna</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Citylight (50 sztuk przez 2 tygodnie) ○ Plakaty w formacie A3 (4000 sztuk) i B1 (500 sztuk). ○ Billboardy (60 sztuk przez 2 tygodnie) <p>2. Ulotki</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Ulotki dystrybuowane przez Radnych Dzielnicowych (174 550 sztuk) <p>3. Reklama w komunikacji miejskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Spoty reklamowe puszczone w autobusach ○ Plansze reklamowe w automatach Krakowskiej Karty Miejskiej (65 automatów) <p>4. Reklama telewizyjna</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Plansza reklamowa w TV Kraków (10 plansz) <p>5. Reklama prasowa</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Artykuły i reklamy prasowe w Dwutygodniku Miejskim Kraków.pl ○ Reklama prasowa w lokalnej prasie (1 strona 1 emisja, 1/2 strony 1 emisja) ○ Działania informacyjne prowadzone wraz z partnerem medialnym Gazetą Wyborczą - oddział w Krakowie (5 wydań 4-stronicowych dodatków do Gazety Wyborczej poświęconych BO o łącznym nakładzie całościowym ok. 125 000 egzemplarzy)

<ul style="list-style-type: none"> ○ Profile Budżet Obywatelski Miasta Krakowa, Kraków PL, Dialog Społeczny w Krakowie, Gazeta.pl Kraków <p>7. Reklama internetowa</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ www.krakow.pl - specjalna zakładka poświęcona kampanii ○ www.budzet.krakow.pl oraz stały banner reklamowy ○ www.bip.krakow.pl - specjalna zakładka oraz stały banner reklamowy 	<p>6. Reklama w mediach społecznościowych</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Profile Budżet Obywatelski Miasta Krakowa, Kraków PL, Dialog Społeczny w Krakowie, Gazeta.pl Kraków <p>7. Reklama internetowa</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Reklama na portalu Gazeta Wyborcza Kraków (1 tydzień) ○ Reklama na portalu Onet.pl Kraków (1 tydzień) ○ www.krakow.pl - specjalna zakładka poświęcona kampanii ○ www.budzet.krakow.pl oraz stały banner reklamowy ○ www.bip.krakow.pl - specjalna zakładka oraz stały banner reklamowy
---	--

Zródło: opracowanie własne na podstawie media planu kampanii

Kampania informacyjno – edukacyjna w obu jej etapach zakładała dotarcie do mieszkańców dzięki wykorzystaniu różnorodnych kanałów informacyjnych począwszy od reklamy zewnętrznej (m.in. billboardy, citylighty, plakaty), mediów tradycyjnych (prasa) i elektronicznych (portale Internetowe), aż po ulotki rozsyłane pocztą oraz dystrybuowane przez radnych dzielnicowych.

Na potrzeby BO stworzono specjalnie mu dedykowaną podstronę w serwisie krakow.pl, www.budzet.krakow.pl na której znalazły się podstawowe informacje o procesie (harmonogram, opis zasad uczestnictwa i idei BO) oraz przydatne materiały (formularz zgłaszania wniosku, karta głosowania, materiały informacyjne). Dodatkowo na stronie umieszczano aktualności z przebiegu Budżetu Obywatelskiego.

Tabela 6. Zgodność akcji informacyjno-edukacyjnej ze standardami budżetów partycypacyjnych.

Akcja informacyjno-edukacyjnej	
Standardy minimalne BP	Czy krakowski Budżet Obywatelski spełnia założenia standardu?
Akcja promocyjna ma charakter ciągły. Jest prowadzona na przestrzeni całego procesu. Szczególnie natężenie promocji następuje na etapie zgłaszania projektów i głosowania.	 Raczej tak. Akcja promocyjno-edukacyjna była prowadzona przez miasto w sposób ciągły, choć z różnym natężeniem. Zdecydowana większość działań promocyjnych odbywała się przed zgłoszeniem projektów i głosowaniem.
Wykorzystano różnorodne kanały komunikacyjne i formy materiałów informacyjnych	 Tak. W promocji wykorzystano reklamę zewnętrzną (plakaty, ulotki, billboardy, citylighty), prasę, Internet, ulotki.
Szczegółowe informacje o procesie znajdują się na dedykowanej stronie/podstronie Internetowej. Znajduje się tam opis	 Tak. Stworzono specjalnie dedykowaną BO podstronę miejskiego serwisu krakow.pl

poszczególnych etapów, zasad procedur, wzory dokumentów, informacje o możliwości zasięgnięcia dodatkowych porad w Urzędzie Miasta		zawierającą informacje i materiały o procesie.
Przekaz o procesie jest dostosowany do profilu różnych grup odbiorców (młodzieży, seniorów etc.)		Nie. Nie stworzono materiałów profilowanych pod kątem różnych grup odbiorców.
Wykorzystano „niemiedialne” kanały informowania.		Częściowo. Rozesłano i rozdano ulotki. Z drugiej strony nie wykorzystano w pełni potencjału „społecznych” kanałów informowania w postaci zakorzenionych lokalnie instytucji/organizacji (w części dzielnic były one zaangażowane w promocje, ale dzięki inicjatywie ze strony strony społecznej, a nie UMK)

Znajomość BO wśród mieszkańców

Skuteczność kampanii promocyjnej została zweryfikowana na podstawie odpowiedzi udzielonych przez mieszkańców Krakowa w sondażu telefonicznym.

Uczestnikom badania zadaliśmy pytanie „Czy słyszał(a) Pan(i) o Budżecie Obywatelskim w Krakowie, w ramach którego mieszkańcy mogli zdecydować o sposobie wydatkowania części budżetu dzielnic i miasta?”

76 proc respondentów (mieszkańców Krakowa osób w wieku 16+) odpowiedziało na nie twierdząco, co należy uznać za bardzo dobry wynik. Na tej podstawie możemy stwierdzić, że informacja BO dotarła do większości mieszkańców, choć w różnym stopniu do osób o odmiennej charakterystyce społeczno-demograficznej.

W znajomości Budżetu największe znaczenie odgrywało wykształcenie – różnica pomiędzy odsetkiem osób, które słyszały o BO posiadających wyższe wykształcenie, a osobami z wykształceniem zasadniczym zawodowym lub niższym wynosi prawie 20 pp. Wyniki te wpisują się w ogólną tendencję zaobserwowaną w różnych badaniach społecznych - zainteresowanie sprawami publicznymi generalnie wzrasta wraz z wykształceniem badanych, co przejawia się m.in. bardziej aktywnym poszukiwaniem informacji o nowych inicjatywach i inicjatywach w swoim miejscu zamieszkania⁸.

⁸ Patrz. Raport końcowy z „Badania efektywności mechanizmów konsultacji społecznych” przeprowadzonego na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. s.23 http://partycypacjaobywatelska.pl/wp-content/uploads/zaacznik_5_raport%20czstkowy%20z%20omnibusa.pdf

Wykres 1. Poziom wiedzy o realizacji BO wśród mieszkańców Krakowa w wieku 16+ wyróżnionych ze względu na płeć, wiek i poziom wykształcenia

Źródło: Sondaż telefoniczny przeprowadzony na reprezentatywnej grupie mieszkańców Krakowa (n=300). Błąd oszacowania frakcji dla próby losowej tej wielkości wynosi +/-5,6%.

Aby mieszkańcy mieli możliwość wzięcia udział w poszczególnych etapach procesu informacja musiała dotrzeć do nich odpowiednio wcześniej. Dlatego też istotne dla oceny kampanii informacyjno-edukacyjnej jest to, na jakim etapie mieszkańcy usłyszeli o realizacji Budżetu Obywatelskiego w Krakowie.

Po pierwszym etapie kampanii o Budżecie Obywatelskim wiedziało ok. 36 proc. mieszkańców Krakowa i to oni mieli szansę na złożenie propozycji projektów. Nie jest to dużo biorąc pod uwagę różnorodność środków informowania oraz fakt, że w pierwszym etapie kampanii wysłano 315 tys ulotek do gospodarstw domowych na terenie Krakowa, a radni dzielnicowi otrzymali do samodzielnej dystrybucji kolejnych 191 tys. Na dość słaby rezultat pierwszego etapu kampanii mogła wpłynąć negatywnie wspomniana już publiczna debata i kampania związana z referendum, na której skupiła się uwaga opinii publicznej⁹.

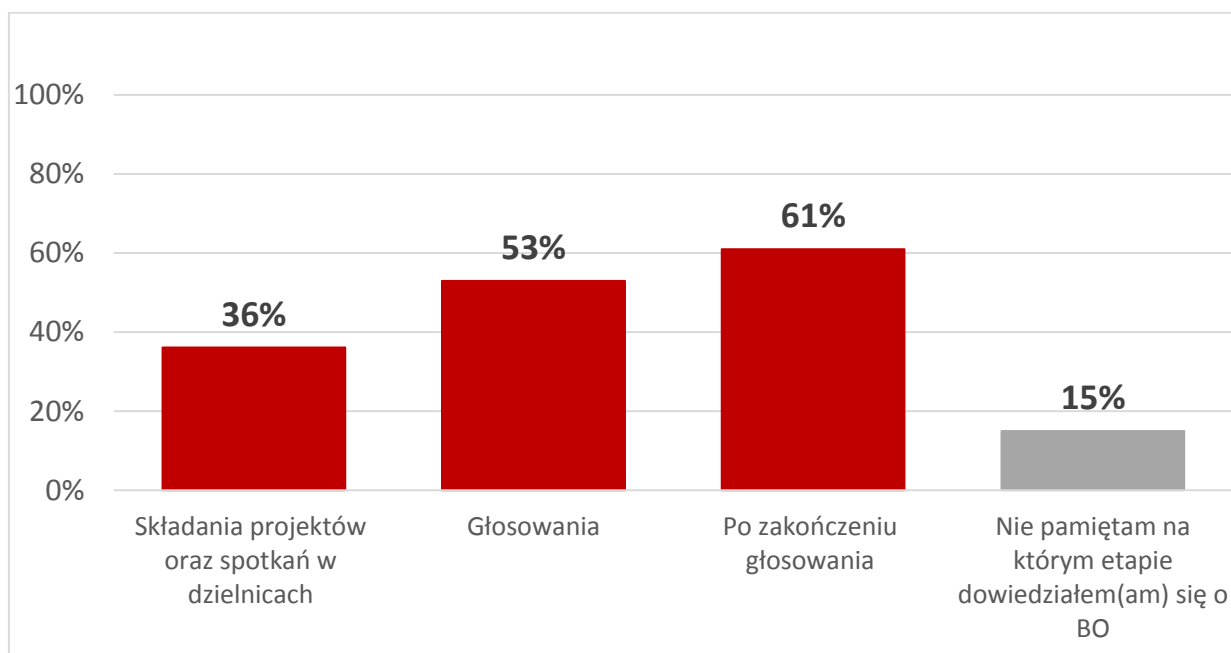
⁹ W Krakowskim referendum wzięło udział prawie 36 proc. uprawnionych do głosowania, co jest wynikiem znacznie przekraczającym średnią frekwencje dla referendum lokalnych w Polsce. Patrz. raport przygotowany przez Kancelarię Prezydenta RP <http://www.prezydent.pl/kancelaria/dzialalnosc-kancelarii/art,905,raport-kprp-nt-referendow-lokalnych.html>

Zdaniem uczestników warsztatów ewaluacyjnych zarówno media jak i władze miasta w większym stopniu zaangażowane były w kwestię organizacji Igrzysk Olimpijskich niż nowo wprowadzanego mechanizmu partycypacji mieszkańców. UMK powinien mocniej zaakcentować znacznie BO dla Krakowa i jego mieszkańców.

Mankamentem pierwszego etapu kampanii był również brak oficjalnego „otwarcia” - mocnego akcentu w postaci wydarzeń/działań, które dzięki atrakcyjnej formie mogłyby dotrzeć z przekazem o BO do mieszkańców i dać im sygnał, że proces się rozpoczął. W trakcie warsztatów ewaluacyjnych uczestnicy zasugerowali, że organizacja np. festynów obywatelskich, mogłaby skutecznie wypromować BO wśród mieszkańców, zwłaszcza gdyby odbywały się w centralnych dla dzielnic przestrzeniach, takich jak najczęściej użytkowane place. Wydarzeniom tym towarzyszyć powinny pierwsze spotkania informacyjno-edukacyjne i warsztaty poświęcone diagnozie lokalnych problemów. Do promocji Budżetu można byłoby wykorzystać również inne wydarzenia plenerowe mające miejsce w mieście w okresie wiosenno-letnim. W ten sposób, poprzez działania o dość niskich kosztach (np. wystawienie stoisk informacyjnych na festynach), można byłoby dotrzeć do stosunkowo dużej liczby mieszkańców. Dobrą praktyką z tegorocznego BO była jego promocja na Festiwalu Nauki odbywającym się na Rynku Głównym.

Na etapie głosowania odsetek osób, które słyszały o BO (a zatem mogły w nim uczestniczyć) wzrósł do 53 proc. Niepokojące wydaje się być to, że aż 8 proc. osób usłyszało o BO dopiero po głosowaniu. Dość dużą grupę respondentów (15 proc.) stanowiły osoby, które nie pamiętają, na którym etapie dowiedziały się o BO - ich wiedza o procesie była najprawdopodobniej zapośredniczona, oparta na pogłoskach, a nie bezpośrednim kontakcie z materiałami promocyjnymi. Wskazuje na to fakt, że grupa ta charakteryzuje się znacznie mniejszą wiedzą o różnych etapach procesu niż osoby, które potrafiły wskazać, kiedy usłyszały o BO – na tyle niską, że wątpliwe staje się złożenie przez nią wniosku czy nawet oddanie głosu.

Wykres 2. Wiedza o realizacji BO wśród mieszkańców Krakowa na różnych etapach procesu.

Źródło: Sondaż telefoniczny przeprowadzony na reprezentatywnej grupie mieszkańców Krakowa (n=300). Błąd oszacowania frakcji dla próby losowej tej wielkości wynosi +/-5,6%.

Skuteczność narzędzi komunikacji

W całym procesie informowania o BO znaczącą rolę odgrywały ulotki. W założeniu kampanii miały dotrzeć do większości mieszkańców miasta, dlatego też na różnych etapach kampanii wykorzystano ich bardzo dużą liczbę (łącznie prawie 680 tysięcy). Wobec tak dużej liczby ulotek dość zaskakująca jest ich słaba skuteczność. Stały się one źródłem wiedzy o BO dla zaledwie 10 proc. osób, które o nim usłyszały.

Na stosunkowo niską skuteczność ulotek wpływ mógł mieć sposób ich dystrybucji- częściowo zostały rozesłane pocztą (wraz z listem od Prezydenta Miasta Krakowa), częściowo zaś miały być rozdawane przez radnych poszczególnych dzielnic. Skuteczność tego narzędzia promocji była zatem uzależniona od osobistego zaangażowania radnych dzielnicowych. Tymczasem, na co wskazują zebrane w trakcie badania relacje mieszkańców, część radnych podchodziła raczej sceptycznie do BO (ten temat został szerzej opisany w części raportu dotyczącej spotkań konsultacyjnych), co negatywnie przekładało się na ich zaangażowanie w promocje, a co za tym idzie dotarcie ulotek do adresata.

Zdecydowanie najskuteczniejsze w informowaniu mieszkańców o wprowadzeniu BO w Krakowie okazały się być środki masowego przekazu (tzn. prasa lokalna, telewizja) oraz Internet. Przy tym, co nie jest zaskakujące, prasa okazała się skuteczniejszym środkiem

informowania w przypadku osób starszych, a Internet młodszych.

W przypadku prasy, oprócz dotychczas wykorzystanych tytułów warto pomyśleć o nawiązaniu współpracy z wydawcami gazet bezpłatnych, rozdawanych w miejscach publicznych (np. Metro) – jak wynika z badania sondażowego są one popularnym źródłem wiedzy o mieście dla osób, które nie słyszały o BO.

Tabela 7. Źródła wiedzy o BO w Krakowie¹⁰

Źródło wiedzy o BO	Ogółem	Mężczyzna	Kobieta	16-24 lat(a)	25-39 lat(a)	40-54 lat(a)	55 i więcej lat
Prasa lokalna	24%	23%	25%	14%	22%	15%	37%
Internet	23%	26%	20%	33%	27%	20%	16%
Lokalna telewizja	20%	24%	17%	19%	16%	16%	28%
Od rodziny/ znajomych	16%	13%	19%	22%	16%	22%	9%
Ulotka	10%	10%	11%	14%	12%	5%	12%
Radio	9%	11%	7%	3%	8%	10%	13%
Plakat	7%	5%	10%	11%	5%	8%	8%
Billboard	6%	4%	8%	8%	7%	0%	8%
Szkoła	3%	1%	4%	0%	4%	4%	1%
Sąsiedzi	2%	2%	1%	0%	3%	0%	2%
Ekran zamieszczone w komunikacji miejskiej	1%	0%	1%	0%	2%	0%	0%

Źródło: Sondaż telefoniczny przeprowadzony na reprezentatywnej grupie mieszkańców Krakowa (n=300). Błąd oszacowania frakcji dla próby losowej tej wielkości wynosi +/-5,6%.

Obiecujący dla dalszego rozwoju BO jest fakt, że czwartym najpopularniejszym źródłem informacji okazała się być rodzina/znajomi. Niezależnie od działań promocyjnych Urzędu Miasta Krakowa informacja zaczęła również krążyć pomiędzy mieszkańcami, co pokazuje, że temat ten nie był dla mieszkańców obojętny. 58 proc. osób, które słyszały o BO rozmawiało o nim ze swoją rodziną bądź przyjaciółmi. Rozmowy te dotyczyły przede wszystkim (62 proc wskazań) projektów zgłoszonych do BO, stosunkowo rzadko rozmawiano natomiast o innych kwestiach związanych z procesem – zasadach uczestnictwa, ogólnych celach wprowadzania mechanizmu czy kwocie przeznaczonej na BO.

¹⁰ W sondażu pytanie o źródło wiedzy o BO było prekategoryzowane tzn. spontaniczne odpowiedzi respondentów były wtórnie przypisywane do stworzonych wcześniej kategorii.

Wykres 3. Przepływ informacji o BO pomiędzy mieszkańcami Krakowa

Źródło: Sondaż telefoniczny; osoby, które słyszały o BO (n=228)

W odpowiedziach udzielanych przez respondentów na pytanie o to skąd dowiedzieli się o BO zwraca uwagę brak organizacji pozarządowych oraz instytucji zakorzenionych w lokalnych wspólnotach. Wyjątkiem jest tu szkoła, choć w tym przypadku odsetek osób, które z niej dowiedziały się o BO jest bardzo niski (zaledwie 3 proc.) i nie było wśród nich ani jednego ucznia, (co wskazuję, że szkoły, jeżeli kogoś informowały, to byli to raczej rodzice niż młodzież). Nawet jeżeli szkoły angażowały się w promocje procesu, to sposób w jaki to robiły budził zastrzeżenia mieszkańców - nie tyle informowały o BO, co namawiały do głosowania na konkretny projekt(y). Nie jest to bynajmniej zabronione, ale silne zaangażowanie instytucji publicznych w popieranie konkretnych wnioskodawców budziło niesmak i poczucie niesprawiedliwości (szczególnie wśród innych wnioskodawców).

Inne instytucje działające lokalnie, zdaniem uczestników badania, pozostawały raczej bierne wobec toczącego się procesu. W kampanii informacyjno-edukacyjnej w małym stopniu wykorzystano potencjał miejsc, takich jak domy kultury czy biblioteki, które mogłyby nie tylko udostępniać salę na spotkania konsultacyjne, ale w aktywny sposób angażować się w BO dostarczając informacji, animować dyskusje o potrzebach lokalnych wspólnot, łączyć osoby o podobnych pomysłach czy organizować „gielny pomysłów/projektów”. Ze strony społecznej podobną rolę mogły odgrywać np. parafie czy uprzednio zidentyfikowane organizacje pozarządowe. Istnieje oczywiście zagrożenie, że będą one przed wszystkim wspierać własne, partykularne interesy, dlatego też organizator procesu (UMK) powinien, na etapie planowania kampanii, precyzyjnie określić ich rolę i zaproponować odpowiednie narzędzia wzmacniające

pożądane tendencje.

W promocji kolejnej edycji Budżetu warto również wykorzystać projekty zrealizowane, dzięki BO – przedstawiać je w materiałach promocyjnych, ale również informować w dzielnicy, że dany element infrastruktury istnieje, dzięki BO (np. umieszczając w pobliżu tabliczkę z tą informacją). Dzięki temu mieszkańcy otrzymają namacalny dowód na skuteczność zaproponowanego im narzędzia partycypacji.

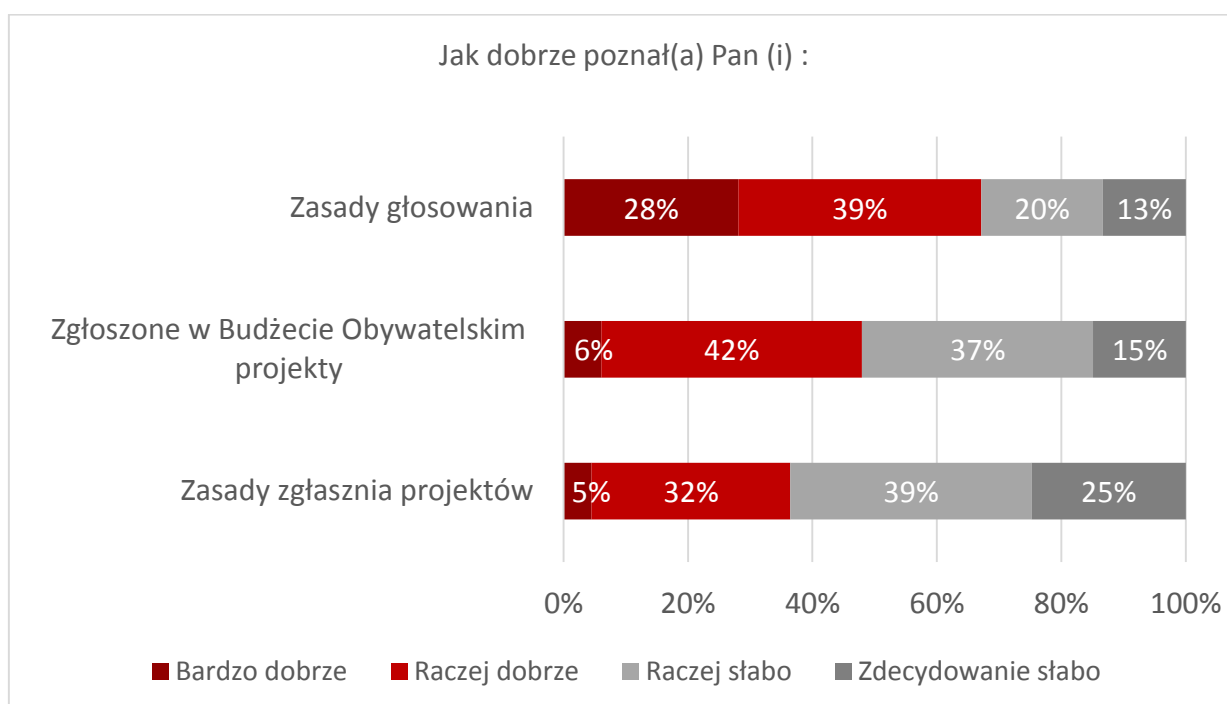
Znajomość zasad udziału w BO i projektów

Kampania informacyjno-edukacyjna oprócz poinformowania mieszkańców o nowym instrumencie partycypacji powinna również dostarczyć wiedzę pozwalającą na udział mieszkańców w BO na różnych jego etapach (składania projektów, głosowania)

Wyniki badania sondażowego wskazują, że pod tym względem kampania okazała się umiarkowanym sukcesem – mieszkańcy słabo oceniali swoją znajomość zasad składania projektów. W większości byli natomiast zadania, że wiedzą jak należy głosować (67 proc. z osób, które słyszały o BO do etapu głosowania uznało, że dobrze lub bardzo dobrze poznała zasady głosowania), co jednak nie oznacza, że na tym etapie procesu wszystko było dla mieszkańców i mieszkanek jasne. Przeczy temu wysoki odsetek głosów uznanych za nie ważne (kwestia ta została opisana szerzej w rozdziale dotyczącym głosowania).

Wykres 4. Samoocena wiedzy mieszkańców o zasadach Budżetu Obywatelskiego oraz projektach.

Źródło: Sondaż telefoniczny przeprowadzony na reprezentatywnej grupie mieszkańców Krakowa; osoby, które wiedziały o BO na etapie składania projektów oraz głosowania

Trudno jest przy tym jednoznacznie stwierdzić, czy jest to efekt małego zainteresowania BO czy też sposobu przekazu/dostępności do wiedzy o procedurach. Na drugi z ww. powodów wskazują uwagi uczestników warsztatów ewaluacyjnych. W ich ocenie łatwo dostępne materiały promujące Budżet Obywatelski były mało treściwe – poza ulotkami i broszurą zawierały jedynie hasło i odnośnik do strony internetowej. Zbyt mało, aby w prosty sposób dowiedzieć się np., kto może głosować i/lub składać projekty. Co prawda wydano oraz rozdystrybuowano również specjalną broszurę, która informowała o poszczególnych etapach procesu BO, jednak nie dotarła ona do naszych rozmówców.

Sam Budżet Obywatelski występował w materiałach promocyjnych jako hasło, które wielu osobom nie mówiło – autorzy materiałów przyjęli (nie zawsze słuszne) założenie, że termin ten jest znany odbiorcom. Co prawda powstała infografika o zasadach głosowania, jednak została opublikowana zaledwie na parę dni przed głosowaniem i promowano ją wyłącznie za pośrednictwem portalu społecznościowego Facebook. Tym niemniej jest to z pewnością krok w dobrym kierunku – w przyszłej edycji warto byłoby przygotować podobne materiały (np. infografiki o zasadach składania wniosków, czy krótki film opowiadający o nich w przystępny sposób) i promować je od samego początku procesu za pośrednictwem wszelkich możliwych kanałów dostępnych UMK (w tym przede wszystkim strony BO).

Wyzwaniem dla Budżetu jest nie tylko poinformowanie o zasadach uczestnictwa, ale również o projektach, na które mieszkańcy mogą głosować, tak, aby mogli uczynić to świadomie.

Przeprowadzone wśród mieszkańców badanie wskazuje, że wiedza na ich temat była rozpowszechniona w stopniu umiarkowanym - połowa respondentów deklaruowała dobrą znajomość zgłoszonych do BO propozycji zadań. 6 proc. respondentów uważała, że poznała je bardzo dobrze, a 42 proc., że raczej dobrze.

Promocja projektów odbywała się głównie siłami osób, które je złożyły (wnioskodawców) i ewentualnie środowiska, które je popierało - 71 proc. badanych wnioskodawców promowało swoje projekty, z czego 65 proc. korzystało ze wsparcia innych osób, a 30 proc. organizacji/institucji (szkoły, parafie, lokalne NGO). 43 proc. tych, którzy promowali swoje projekty wykorzystało ulotki przygotowane dla dzielnic przez UMK.

Wykres 5. Promocja projektów przez wnioskodawców.

Źródło: badanie ankietowe z wnioskodawcami (n=227)

Mimo wszystko nie wystarczyło to, aby większość mieszkańców miała poczucie, że dobrze poznała zgłoszone projekty. Oprócz wspomnianych „giełd pomysłów” warto pomyśleć o stworzeniu na stronie internetowej procesu wyszukiwarki, dzięki której łatwo można byłoby znaleźć projekty zgłoszone w dzielnicy wraz z ich lokalizacją na mapie (podobne rozwiązanie zdało egzamin w Gdyni). Na stosunkowo niski poziom znajomości projektów wpłynęła również lakoniczność opisów, które zostały udostępnione mieszkańcom. W tej sytuacji można byłoby pomyśleć o publikowaniu skanów całych projektów włączenie z danymi kontaktowymi (o ile wnioskodawca się na to zgodzi). Przy dostarczaniu informacji mieszkańcom o projektach należy również wziąć pod uwagę osoby, które nie korzystają z Internetu. Z myślą o nich

tekst projektów powinien zostać wyłożony w miejscach takich jak rady dzielnic, biblioteki czy domy kultury.

Podsumowanie

Tabela 8. Podsumowanie kampanii informacyjno-edukacyjnej

Kampania informacyjno-edukacyjnej	
Kluczowe wskaźniki	Wartość wskaźnika
1. Odsetek mieszkańców, do których dotarła informacja o BO	76 proc
2. Odsetek mieszkańców, do których dotarła informacja o BO do zakończenia zbierania wniosków	36 proc.
3. Odsetek mieszkańców, do których dotarła informacja o BO do zakończenia głosowania	51 proc.
4. Odsetek mieszkańców posiadających wiedzę o BO na etapie zgłaszania projektów, którzy wiedzieli jak należy zgłaszać projekty	36 proc.
5. Odsetek mieszkańców posiadających wiedzę o BO na etapie głosowania, którzy dobrze poznali zgłoszone projekty	48 proc.
6. Odsetek mieszkańców posiadających wiedzę o BO na etapie głosowania, którzy wiedzieli jak należy głosować	67 proc.
Zdiagnozowane problemy	Możliwe rozwiązania
1. Niski poziom wiedzy o BO na etapie składania projektów.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Organizacja wydarzenia otwierającego kolejną edycje BO ✓ Wykorzystanie zrealizowanych projektów do promocji BO w kolejnych edycjach ✓ Wykorzystanie miejskich wydarzeń plenerowych do informowania o Budżecie Obywatelskim (np. za pośrednictwem stoisk informacyjnych). ✓ Zaangażowanie lokalnie działających instytucji (domy kultury, biblioteki, szkoły, kluby seniora) w promocje BO i jego zasad

2. Mała informatywność materiałów tłumaczących zasady uczestnictwa w BO	✓ Opracowanie atrakcyjnych i treściwych materiałów tłumaczących zasady udziału w BO (infografiki/filmy etc.)
3. Umiarkowana znajomość zgłoszonych projektów wśród mieszkańców	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Organizacja „giełd projektów” w dzielnicach ✓ Stworzenie wyszukiwarki projektów na stronie BO ✓ Publikacja całości złożonych wniosków w Internecie ✓ Wyłożenie złożonych wniosków w instytucjach publicznych (domy kultury, biblioteki)

05 | SPOTKANIA W DZIELNICACH

W ramach Budżetu Obywatelskiego we wszystkich dzielnicach Krakowa przeprowadzone zostały spotkania z mieszkańcami. Odbywały się one od 25 kwietnia do 12 czerwca 2014 r, a zatem równoległe ze zbieraniem propozycji zadań.

Spotkania miały być miejsce generowania pomysłów na projekty oraz ich konsultowania z przedstawicielami podmiotów odpowiedzialnych za ich ewentualne wdrożenie (wydziałów UMK i miejskich jednostek organizacyjnych). Potencjalni projektodawcy mieli dopracować swe pomysły i zasięgnąć informacji m.in. na temat sposobu wyceny, możliwości ich realizacji w określonym kształcie i miejscu. Praca miała odbywać się metodą warsztatową. Spotkanie i wymiana myśli między mieszkańcami zainteresowanymi złożeniem projektów miała generować nowe pomysły, sprzyjać nawiązywaniu kontaktów i przeciwdziałać sytuacjom, w których w dzielnicy zostaną złożone konkurujące ze sobą o głosy dwa projekty o podobnej tematyce. Spotkania miały zatem spełniać zarówno funkcję deliberacyjną, jak i konsultacyjną, co się jednak w większości przypadków nie udało (kwestia ta została szerzej opisana w dalszej części rozdziału).

W całym mieście przyjęto ten sam schemat organizacji spotkań. W każdej dzielnicy odbywały się co najmniej dwa spotkania prowadzone przez opłaconego przez Urząd Miasta Krakowa moderatora. W organizację spotkań zaangażowani zostali również członkowie rad dzielnic. Ich rola polegała na wsparciu moderatora organizacyjnie (przygotowanie sali/materiałów), merytorycznie (dostarczając mieszkańcom informacji o procesie i dzielnicy), ale również przygotowaniu się do samodzielnego prowadzenia spotkań, o ile Rada Dzielnicy zdecydowała się na przeprowadzenie większej liczby spotkań niż dwa przewidziane przez UMK.

Decyzja o tym czy w dzielnicy odbędą się dodatkowe spotkania pozostała w gestii każdej z Rad. Przedstawiciele każdej rady dzielnicy przeszli, przeprowadzone przez organizacje pozarządowe, szkolenia - pierwsze stanowiące wstęp do tematu BO i drugie z moderacji spotkań.

Tabela 9. Zgodność etapu spotkań w dzielnicach ze standardami budżetów partycypacyjnych.

Spotkania w dzielnicach	
Standardy minimalne BP	Czy krakowski Budżet Obywatelski spełnia założenia standardu?
Została stworzona możliwość spotkań, wspólnej dyskusji i pracy mieszkańców nad projektami, np. w formie debat czy warsztatów na szczeblu osiedli.	 Częściowo. W każdej dzielnicy odbyły się co najmniej 2 spotkania, choć można mieć zastrzeżenia co do spełniania przez część z nich funkcji deliberacyjnej w procesie.
Spotkania odbywają się na etapie zgłaszania wniosków	 Tak. Spotkania odbywały się równolegle z naborem propozycji zadań.
Do animowania dyskusji włączone zostały organizacje pozarządowe i rady pomocnicze gminy	 Tak. Spotkania prowadzili moderatorzy wywodzący się z NGO oraz przeszkoleni radni dzielnic.

Przebieg spotkań

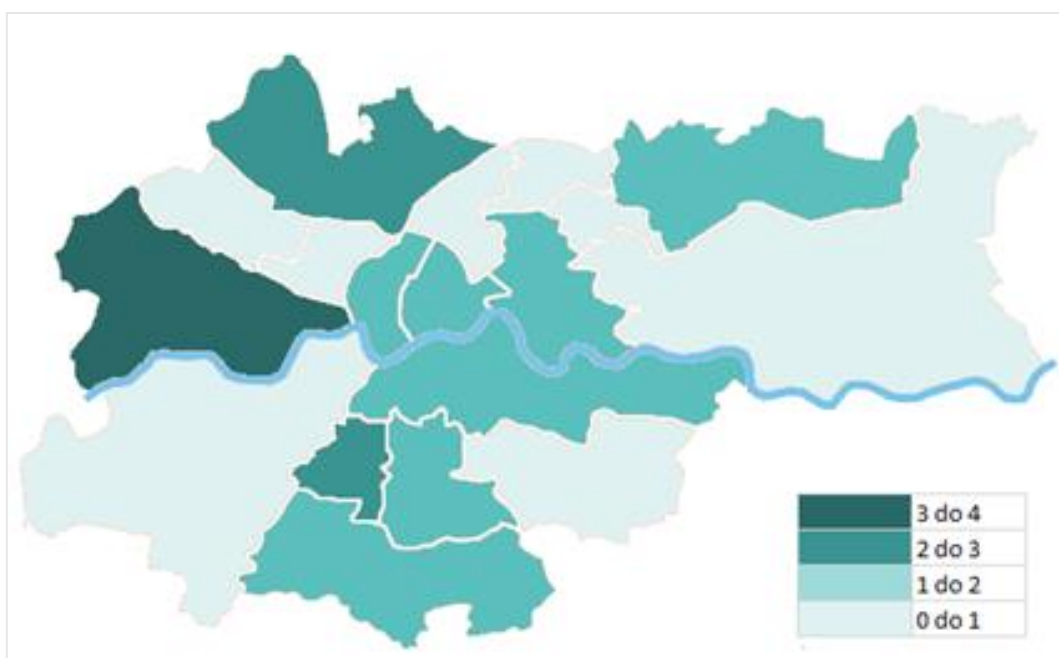
Liczba spotkań

Łącznie odbyło się 76 spotkań w dzielnicach oraz jedno ogólnomiejskie tłumaczone na język migowy. Ogólnomiejskie spotkanie z tłumaczką języka migowego nie było elementem zaplanowanym przez UMK - odbyło się z inicjatywy mieszkańców przy wsparciu organizacji zrzeszających osoby głuche i niedosłyszące oraz Rady Dzielnic.

Aktywność poszczególnych dzielnic w organizacji spotkań była bardzo zróżnicowana – siedem dzielnic ograniczyło się jedynie do dwóch spotkań prowadzonych przez zewnętrznego moderatora. Pozostałe jedenaście dzielnic oprócz dwóch obligatoryjnych, przeprowadziły również dodatkowe spotkania moderowane wyłącznie przez radnych. Najbardziej aktywna pod tym względem okazała się Dzielnica IV Prądnik Biały, w której przeprowadzono aż 17 spotkań. Była to dzielnica, w której spotkania zostały zorganizowane w najbardziej systematyczny sposób – jedno spotkanie inicjujące oraz po dwa spotkania zorganizowane dla poszczególnych osiedli (w tym przypadku duża liczba spotkań wynikała również ze specyfiki dzielnicy, Prądnik Biały zamieszkuje największa liczba mieszkańców z pośród wszystkich dzielnic Krakowa). Biorąc pod uwagę różnice w liczbie ludności najbardziej aktywną dzielnicą okazał się _____

być Zwierzyniec – Dzielnica VII. Na aktywność obu dzielnic wpływ miał fakt, że obie uczestniczyły w projekcie pilotażowym dla Budżetu Obywatelskiego w Krakowie w 2013 r., w którym również przeprowadzono spotkania z mieszkańcami. Lokalni radni przygotowujący i prowadzący spotkania mogli się, zatem odwołać do wcześniejszych doświadczeń.

Mapa 1. Liczba spotkań w dzielnicach Krakowa w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców¹¹

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych o zorganizowanych spotkaniach oraz informacji o liczbie mieszkańców zamieszkujących poszczególne dzielnice

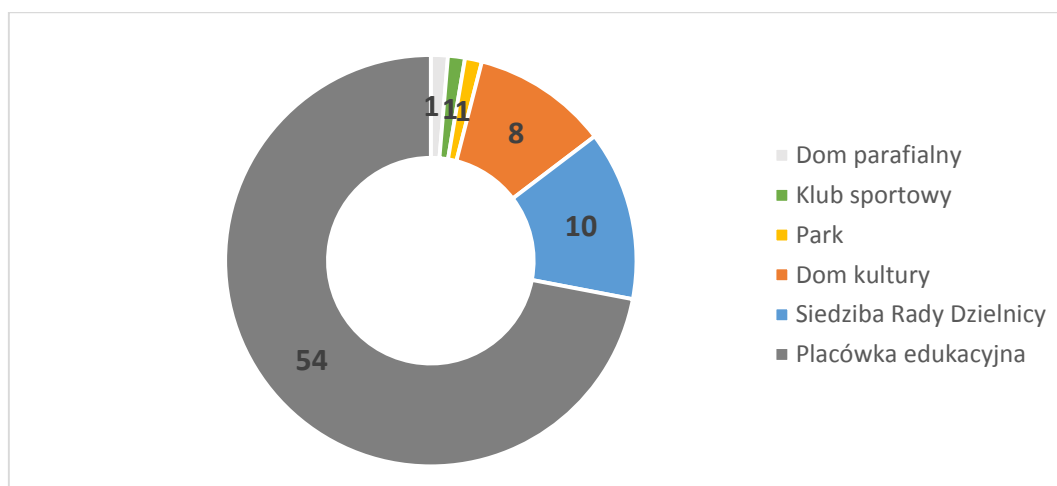
Miejsca spotkań

Prawie wszystkie spotkania w dzielnicach Krakowa odbyły się w instytucjach/placówkach publicznych. Były to szkoły różnego typu, siedziby rady dzielnic oraz domy kultury. Jest to zrozumiałe ze względów organizacyjnych, jednak wykorzystanie prawie wyłącznie tego typu przestrzeni, zdaniem uczestników warsztatów ewaluacyjnych, mogło wpłynąć negatywnie na frekwencje. Część z nich, np. budynki rady dzielnic, ze względu na pełnioną funkcję, mogą „onieśmielać” mieszkańców i utrudniać swobodną wymianę myśli. Ponadto nie są to miejsca uczęszczane na co dzień przez większość mieszkańców, co sprawia, że na spotkania docierają przede wszystkim osoby zdeterminowane do uczestnictwa w Budżecie Obywatelskim. W związku z tym warto byłoby pomyśleć o „wyjściu” ze spotkaniem poza budynki publiczne do

¹¹ Wszystkie mapy w raporcie zostały opracowane z wykorzystaniem mapy Kraków dzielnice blank, dostępnej na wolnej licencji ([CC BY-SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/))

miejsce i sytuacji, w których faktycznie można spotkać mieszkańców dzielnicy np. organizując spotkanie w popularnych kawiarniach, parkach czy podczas lokalnych festynów. Ważne jest, aby wszystkie spotkania były organizowane w przestrzeniach przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, (co nie zawsze miało miejsce w pierwszej edycji BO).

Wykres 6. Miejsca, w których zorganizowano spotkania konsultacyjne w dzielnicach

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji o spotkaniach zamieszczonych na stronie BO

Frekwencja na spotkaniach

Poważnym problemem spotkań konsultacyjnych była niska frekwencja. Problem ten zauważały zarówno osoby zaangażowane w ich organizację (zewnątrzni moderatorzy, radni przedstawiciele UMK) jak i ich uczestnicy.

Odpowiedzialni za spotkania radni dzielnic oceniali, że liczba uczestników wahała się od kilku (minimum 5) do kilkudziesięciu (maksimum 50), przy średniej wynoszącej ok. 15 osób. Na tej podstawie można oszacować, że łącznie w spotkaniach wzięło udział nieco ponad 1100 osób, w tym przynajmniej 100, które ostatecznie złożyły projekty¹². Liczba ta może być jednak niższa, ponieważ część osób przychodziła kilkakrotnie na kolejne spotkania, aby dopracować swój projekt. Biorąc pod uwagę liczbę mieszkańców Krakowa, którzy mogli składać projekty oraz głosować, frekwencja na spotkaniach wydaje się być mało satysfakcjonująca – uczestniczyła w nich mniej więcej co sześćset pięćdziesiąta osoba.

Dlaczego mieszkańcy nie brali udziału w spotkaniach?

¹² Źródło: badanie ankietowe przeprowadzone wśród projektodawców.

Na to pytanie staraliśmy się uzyskać odpowiedź w sondażu telefonicznym przeprowadzonym na reprezentatywnej próbie mieszkańców Krakowa.

Mimo, że spotkania organizowane były w godzinach przyjaznych dla osób pracujących (większość z nich odbywała się około godziny 18), to najpowszechniej wymienianym powodem nie uczestniczenia w nich okazał się brak czasu (49 proc.). Istotnie częściej ten powód wskazywały osoby w wieku 40-54 lat (64 proc.) zaś zdecydowanie rzadziej osoby wieku 16-24 lat (24 proc.). Uczestnicy warsztatów ewaluacyjnych wskazywali ponadto, że miesiące, w których trwały spotkania (czerwiec/maj) to moment, w którym w szkołach wystawiane są oceny, odbywają się matury, co angażuje zarówno młodzież jak i rodziców.

Odpowiedzi „brak czasu” można interpretować również, jako wyrażony nie wprost wyraz słabego zainteresowania procesem i chęci zaangażowania się (otwarcie przyznało się do takiego podejścia do spotkań 14 proc. respondentów). Spotkania trwały nie dłużej niż 2,5 h, odbywały się w różne dni tygodnia (choć tylko 4 zorganizowano w weekend) po kilka razy w tej samej dzielnicy. Przy odpowiedniej motywacji nawet zajęte osoby byłyby w stanie wygospodarować czas na uczestniczenie w czymś, co uznają za ważne i potrzebne. Póki co jednak, nie udało się przekonać większej liczby mieszkańców do spotkania się i wspólnej dyskusji nad potrzebami ich najbliższej okolicy.

Na podstawie wyników sondażu można również stwierdzić, że zawiodła promocja spotkań - 30 proc. respondentów uznało, że brak informacji był główną przyczyną, dla której nie uczestniczyli w spotkaniach. O ile brak czasu szczególnie utrudniał uczestnictwo osobom w średnim wieku, o tyle brak wiedzy o spotkaniu był największą barierą dla osób młodych (45 proc. wskazań).

Jest to związane z przyjętą strategią promocji – ta grupa mieszkańców w największym stopniu wiedzę o mieście czerpie z różnego typu portali informacyjnych oraz mediów społecznościowych, podczas gdy głównym źródłem informacji na tym etapie były ulotki oraz radni dzielnicowi¹³. Negatywny wpływ na wiedzę o spotkaniach miało małe zainteresowanie lokalnych mediów – dziennikarze (również z mediów dzielnicowych) ani nie pomogli w ich promocji, ani nie informowali o ich przebiegu.

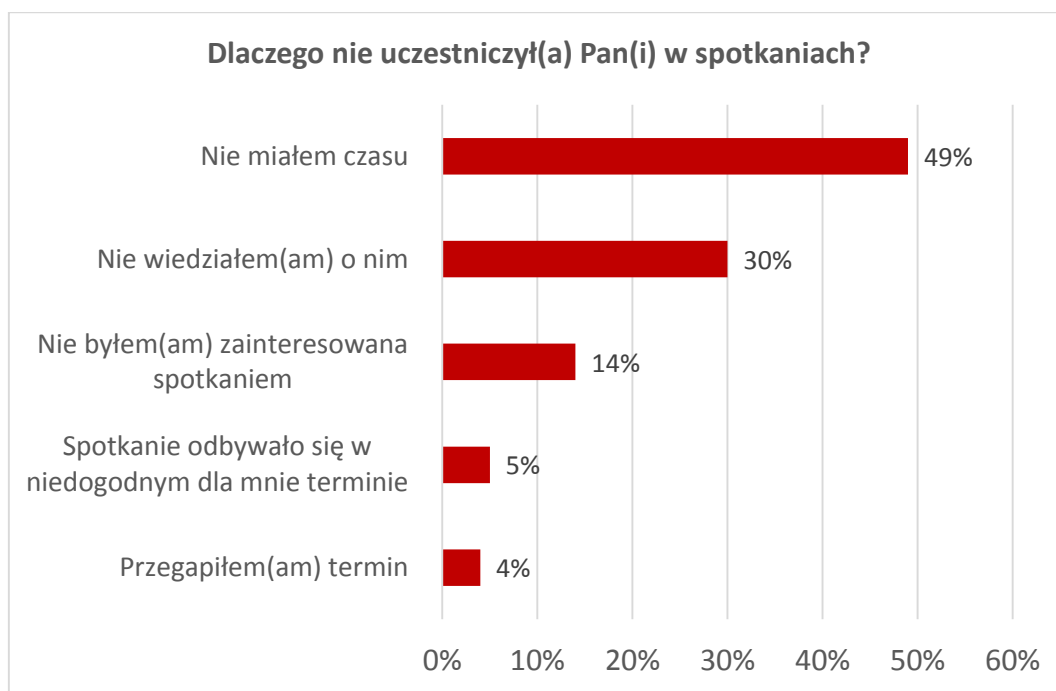
¹³ Z pośród osób, które wypełniły ankietę ewaluacyjną po spotkaniu 31 proc. osób dowiedziało się o spotkaniach dzięki ulotkom, zaś 33 proc. od radnych.

Problem braku informacji dotyczył nawet osób, które o nich wiedziały i chciały uczestniczyć – zdarzało się, że w miejscach, w których odbywały się spotkania brakowało tabliczki o sali, a pracownicy instytucji (np. szkoły) nic o nich nie wiedzieli.

Do listy możliwych przyczyn nieobecności mieszkańców w spotkaniach należy zaliczyć jeszcze jedną – mylącą nazwę. Tytuł „spotkanie konsultacyjne” wyraźnie sugeruje, że spotkania służą konsultacji projektów, nie zaś rozmowie o potrzebach dzielnicy i wypracowywaniu pomysłów. W tej sytuacji mieszkańcy, którzy nie posiadają jeszcze gotowych pomysłów raczej nie przyjdą na tak zatytułowane spotkanie, ci zaś, którzy przyjdą na nie, będą przede wszystkim zainteresowani skonsultowaniem już posiadanego pomysłu

Wykres 7. Przyczyny braku udziału w spotkaniach w dzielnicach

Źródło: Sondaż telefoniczny przeprowadzony na reprezentatywnej grupie mieszkańców Krakowa w wieku 16+, osoby, które słyszały o BO, ale nie brały udziału w spotkaniach (n=185)

Przebieg spotkań

Na podstawie relacji uczestników i prowadzących można stwierdzić, że faktycznie można mówić o dwóch typach spotkań konsultacyjnych w dzielnicach.

Pierwszy stanowiły spotkania prowadzone przez zewnętrznych moderatorów. W ich przypadku zachowane zostały pierwotne założenia dotyczące warsztatowego sposobu pracy zaś sami uczestnicy uznawali, że udział w nich w dużym stopniu przyczynił się do wzrostu ich wiedzy

na temat BO (średnia ocena wiedzy o BO przed spotkaniem wyniosła 2,6 zaś po spotkaniu wzrosła do 4,1 w 5 stopniowej skali¹⁴).

Spotkania drugiego typu były prowadzone samodzielnie przez radnych bez udziału zewnętrznego moderatora (choć zdarzało się że moderatorzy społecznie przychodzili i pomagali w prowadzeniu spotkań). Badani uczestnicy tych spotkań byli o wiele bardziej krytyczni wobec ich przebiegu. Spotkania prowadzone przez radnych oceniono jako niezorganizowane, nieustrukturyzowane. Mimo uprzedniego przeszkolenia radnym brakowało kompetencji umożliwiających efektywne prowadzenie pracy grupowej. Osoby, które uczestniczyły w spotkaniach doceniały ich rolę w przekazywaniu treści dotyczących funkcjonowania BO i zaangażowanie, jednak podkreślały brak wspólnej pracy uczestników nad diagnozą problemów dzielnicy i sposobami ich rozwiązania. Spotkania w większym stopniu przypominały konsultacje udzielane poszczególnym mieszkańcom niż wspólną pracę nad pomysłami. Powyższa uwaga dotyczy przede wszystkim spotkań prowadzonych przez radnych, ale również w części spotkań prowadzonych przez zewnętrznych moderatorów zabrakło wspólnej pracy nad diagnozą potrzeb lokalnych.

Rola członków rad dzielnic na spotkaniach

W założeniach radni dzielnicowi mieli wspierać zewnętrznych moderatorów od strony organizacyjnej (promowanie spotkań/ przygotowanie materiałów i sali), służyć informacją o kwestiach formalnych związanych ze zgłaszaniem projektów oraz moderować część spotkań. W praktyce współpraca z moderatorami przebiegała bardzo różnie. W sprawozdaniach ze spotkań moderatorzy zwracali uwagę, że niektórzy radni nie przygotowali materiałów o co uprzednio zostali poproszeni, albo utrudniali prowadzenie. W spotkaniach oprócz współprowadzącego spotkania radnego, często brała udział grupa radnych, których rola nie była do końca jasna dla innych uczestników. Część z nich wchodziła w role ekspertów dostarczając informacji na temat procesu oraz warunków formalnych realizacji projektów. Wobec braku na większości spotkań przedstawicieli miejskich jednostek organizacyjnych to radni na spotkaniach służyli jako źródło wiedzy w takich tematach jak kosztorysowanie projektów czy status własnościowy nieruchomości. Tym bardziej niepokojące wydają się być pochodzące od uczestników sygnały, że udzielane przez radnych szczegółowe informacje merytoryczne nie zawsze były zgodne z prawdą.

---

¹⁴ Ocena została dokonana w ankietach ewaluacyjnych rozdawanych po spotkaniach przez moderatorów _____

Zdarzało się jednak, że radni publicznie "recenzowali" pomysły mieszkańców i/lub „agitowali” na rzecz innych, co w powiązaniu z faktem zgłaszania przez nich projektów budziło wątpliwości uczestników, co do uczciwości całego procesu.

Ponadto część radnych, w tym również osoby odpowiedzialne za organizację/prowadzenie spotkań w niektórych dzielnicach, była wyraźnie sceptycznie nastawiona do samego mechanizmu Budżetu Obywatelskiego. Wydaje się, że ów sceptycyzm wynikał z dwóch źródeł: braku wiary w chęć zaangażowania się mieszkańców w proces (pogłębianą w niektórych przypadkach słabą frekwencją na spotkaniach) oraz poczuciem, że decyzje o tym, co powinno zostać zrealizowane w dzielnicy powinny być podejmowane nie drogą głosowania, a przez osoby, które posiadają do tego demokratyczny mandat, (czyli radnych). Mechanizm BO uznawany jest za zagrożenie dla własnej pozycji, dlatego niektórzy radni podchodzą do przypisanych im w procesie zadań niechętnie. Odbiło się to negatywnie zarówno na przydzielonych im zadaniach promocyjnych jak i spotkaniach w dzielnicach.

Grupa docelowa spotkań

Innym problemem związanym z realizacją spotkań jest brak dokładnego zdefiniowania kto jest ich odbiorcą. Na spotkania przychodzili mieszkańcy ogólnie zainteresowani BO, osoby z zarysem projektu, ale również tacy, których wnioski były już prawie gotowe i chcieli je jedynie skonsultować (często z tą intencją pojawiali się na spotkaniach po kilka razy). Są to grupy o różnych potrzebach i oczekiwaniach - począwszy od dostarczenia podstawowej wiedzy o procesie, aż po szczegółowe informacje dotyczące np. kosztorysowania projektów. Trudno sprostać tak różnym potrzebom w trakcie jednego spotkania, co przy ich słabym ustrukturyzowaniu prowadzi do chaosu i poczucia straty czasu wśród uczestników.

Wydaje się, że istnieją dwa możliwe rozwiązania zdefiniowanego powyżej problemu:

- ✓ Zróżnicowanie tematu poszczególnych spotkań. Pierwsze spotkania, zrealizowane odpowiednio wcześniej w procesie miałyby służyć wyłącznie wprowadzeniu do BO i przede wszystkim diagnozie potrzeb. Kolejne, w których uczestniczyliby eksperci z UMK, miałyby konkretny temat (np. kosztorysowanie) i służyły wyłącznie konsultacji i doprecyzowaniu pomysłów mieszkańców.
- ✓ Można również usunąć element konsultacji ze spotkań i skoncentrować się wyłącznie na diagnozie potrzeb. Konsultacje projektów odbywałyby się w innym trybie np. w utworzonych punktach informacyjnych lub też zorganizowanych specjalnie dyżurach w

miejskich jednostkach organizacyjnych odpowiadających za weryfikacje i realizacje projektów. Rozdzielenie etapu spotkań i konsultacji, choć wymaga włożenia o wiele więcej wysiłku organizacyjnego, wydaje się być optymalne z punktu widzenia potrzeb wnioskodawcy. Z jednej strony spotkania służyłyby wyłącznie generowaniu pomysłów, z drugiej zaś mieszkańcy, którzy chcieliby je dopracować mogliby to zrobić na indywidualnych konsultacjach. Mieliby zatem pewność, że idąc na konsultacje uzyskają potrzebne im informacje – zbiorowe konsultacje nie gwarantują, że otrzyma się odpowiedź na nurtujące pytania.

Niezależnie od przyjętego schematu bardzo ważne jest formułowanie w promocji spotkań wyraźnego komunikatu, czemu dane spotkanie ma służyć, tak, aby mieszkańcy wiedzieli czego mogą się po nim spodziewać i z jakimi sprawami można na nie przyjść.

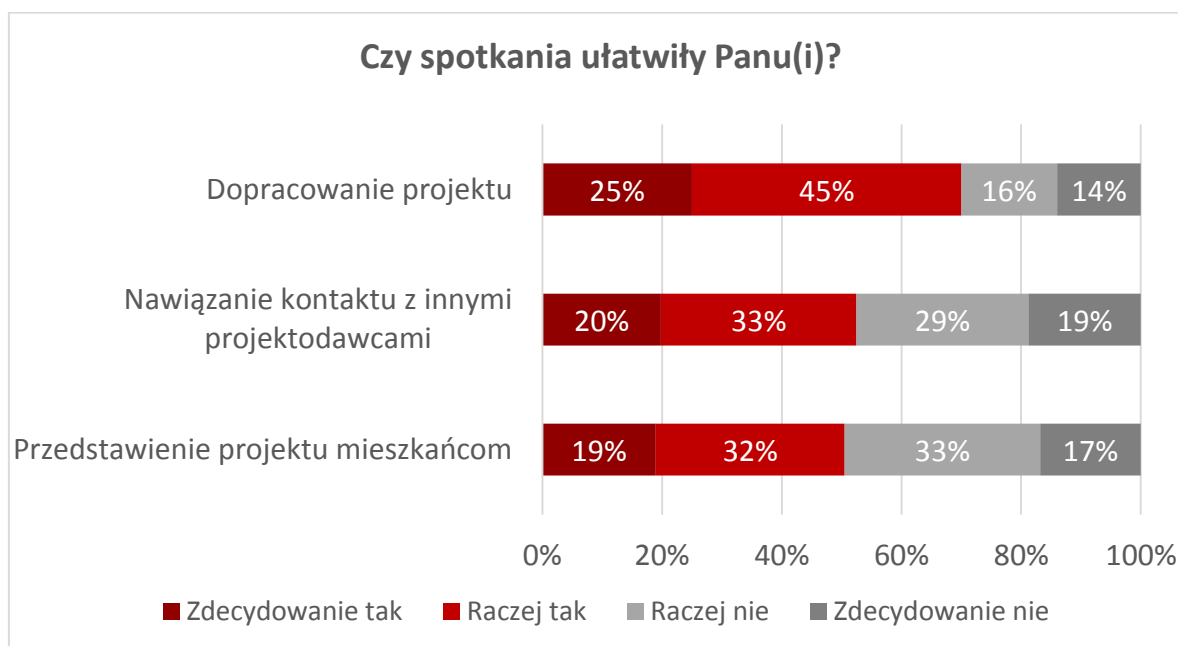
Znaczenie spotkań dla procesu

Zgodnie ze standardami budżetu partycypacyjnego mechanizm ten powinien stwarzać przestrzeń do publicznej deliberacji nad potrzebami i priorytetami lokalnej wspólnoty. Samo dopracowanie i zgłoszenie projektu powinno być pochodną uprzednio dokonanej diagnozy i wspólnej pracy „sojuszu” mieszkańców zawiązanego wokół odkrytej wspólnoty interesów.

W krakowskim procesie przestrzeń do diagnozy, dyskusji i sieciowania miały stwarzać spotkania w dzielnicach. Na podstawie zgromadzonych informacji wydaje się jednak, że pełniły one głównie funkcję informacyjną – umożliwiły uzyskanie istotnych informacji np. o statusie własnościowym gruntów czy też stronie formalnej składania wniosków, co ułatwiało dopracowanie pomysłów i wpisanie go we wnioski. Zdaniem wnioskodawców te funkcje spotkania pełniły dość skutecznie (tzn. pomagały w stworzeniu projektu), choć bardzo odczuwalne było małe zaangażowanie miejskich jednostek organizacyjnych (np. Zarządu Infrastruktury Komunalnej i Transportu w Krakowie), a osoby, które miały pomysły na projekty, mogły tylko do pewnego stopnia dopracować składane wnioski na spotkaniach na podstawie informacji pochodzących od radnych.

Mniej oczywisty jest dla badanych wnioskodawców pozytywny wpływ spotkań na takie kwestie jak nawiązanie kontaktów z innymi mieszkańcami czy też przedstawienie im własnych pomysłów na projekty (co mogłoby zaowocować połączeniem sił w celu wspólnego dopracowania pomysłu).

Wykres 8. Skutki uczestnictwa w spotkaniach dla wnioskodawców

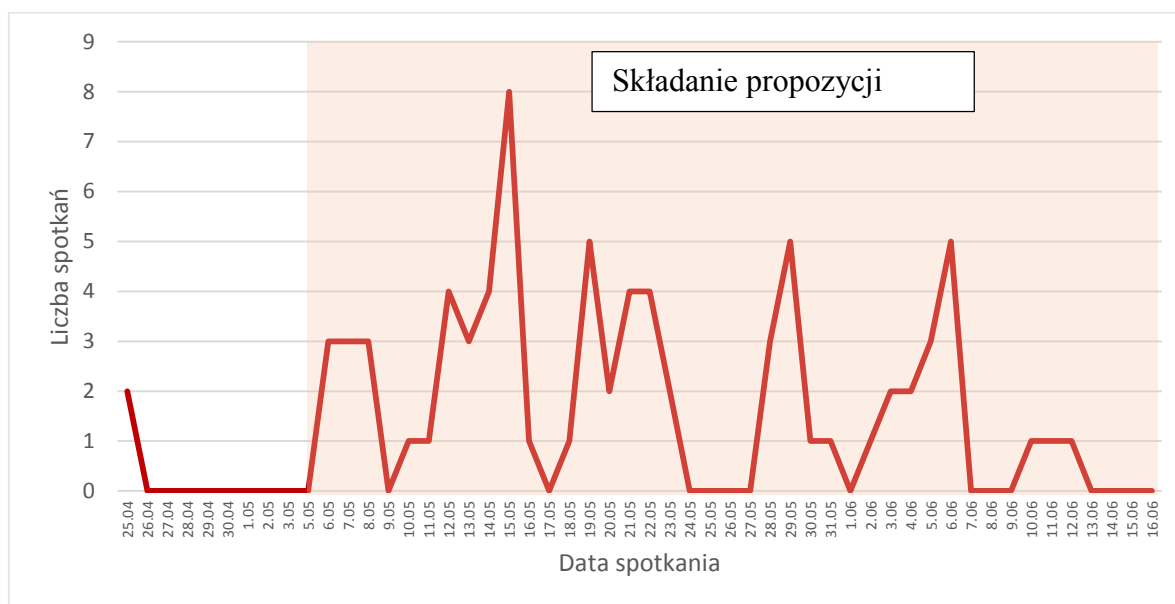

Źródło: Badanie ankietowe przeprowadzone wśród wnioskodawców, osoby biorące udział w spotkaniach w dzielnicach (n=109)

Wydaje się, że na spotkaniach zbyt dużo uwagi poświęcono na kwestie techniczne, za mało zaś na zaprezentowanie własnych pomysłów i dyskusje między mieszkańcami. W obserwowanych w badaniu spotkaniach dzielnicowych wyraźnie brakowało rozmowy pomiędzy uczestnikami. Wszystkie pytania, nawet o inne projekty, kierowane były wprost do radnych. Wynika to w równym stopniu z braku umiejętności moderowania dyskusji, co z oczekiwań mieszkańców.

Spotkania były prowadzone właściwie równoległe ze zbieraniem wniosków (ostatnie przeprowadzono na cztery dni przed ostatecznym terminem składania projektów), jest rzeczą, zatem naturalną, że mieszkańcy uznają je przede wszystkim za miejsce konsultacji mniej lub bardziej gotowych projektów, nie zaś generowania nowych pomysłów czy szukania zainteresowanych współpracą osób. Im spotkanie odbywa się bliżej ostatecznego terminu oddania wniosków, tym mniejsza szansa, że będzie spełniało inną funkcję niż konsultacyjna. Aby rzeczywiście mogły one animować dyskusje mieszkańców o potrzebach i pomysłach powinny być zatem organizowane na wcześniejszym etapie procesu.

Wykres 9. Harmonogram spotkań konsultacyjnych w dzielnicach

Źródło: opracowanie własne na podstawie harmonogramu zamieszczonego w Biuletynie Informacji Publicznej UMK

Warto również zwrócić uwagę na fakt, że w BO nie przeprowadzono spotkań ogólnomiejskich (wyjątek stanowiło spotkanie dla osób niesłyszących). W sytuacji, gdy można zgłaszać zarówno projekty dzielnicowe jak i ogólnomiejskie, zasadne wydaje się być animowanie dyskusji o potrzebach mieszkańców i pomysłach na ich rozwiązanie na obu tych poziomach.

Podsumowanie

Tabela 10. Podsumowanie etapu spotkań konsultacyjnych

Spotkania konsultacyjne	
Kluczowe wskaźniki	Wartość wskaźnika
1. Liczba spotkań w dzielnicach	76
2. Liczba dzielnic, w których radni samodzielnie zorganizowali spotkania (poza moderowanymi przez osoby z zewnątrz)	11
3. Liczba osób uczestniczących w spotkaniach konsultacyjnych	ok.1100
Zdiagnozowane problemy	Możliwe rozwiązania
1. Niska frekwencja na spotkaniach	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Organizacja spotkań również w przestrzeniach nieformalnych popularnych wśród mieszkańców ✓ Organizacja spotkań przy okazji innych wydarzeń w dzielnicach

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Większy nacisk na promocje w Internecie ✓ Lepsze oznakowanie miejsc spotkań (sal). ✓ Położenie większego nacisku na promocje za pośrednictwem mediów lokalnych
2. Postawa części radnych dzielnicowych (niechęć do procesu, utrudnianie spotkań, agitowanie na rzecz swoich projektów, zniechęcanie mieszkańców)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Zmiana roli członków rad dzielnic w procesie
3. Nieprzystosowanie spotkań dla potrzeb osób niepełnosprawnych	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Organizacja większej liczby spotkań w których mogłyby uczestniczyć osoby z różnego typu niepełnosprawnościami. ✓ Organizacja spotkań w przestrzeniach przystosowanych dla osób z niepełnosprawnością ruchową.
4. Słabo zarysowana funkcja deliberacyjna spotkań	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Zmiana tytułu spotkań ✓ Wprowadzenie większej liczby ćwiczeń z diagnozy społeczności lokalnej do scenariusza spotkań ✓ Przesunięcie spotkań w harmonogramie, na co najmniej miesiąc przed rozpoczęciem zbierania wniosków ✓ Rozdzielenie spotkań diagnostycznych i deliberacyjnych od konsultacyjnych
5. Brak zdefiniowania grupy docelowej spotkań (na spotkania przychodziły osoby o różnych oczekiwaniach i potrzebach)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Podział spotkań na diagnostyczne i konsultacyjne ✓ Przekazywanie precyzyjnej informacji co będzie przedmiotem spotkania. ✓ Organizacja spotkań sprofilowanych pod kątem wieku uczestników (np. spotkania dla młodzieży, seniorów etc.) i dostosowanie do profilu uczestników środków przekazu informacji.

06 | ZGŁASZANIE PROPOZYCJI ZADAŃ

Projekty były zgłaszane od 5 maja do 16 czerwca 2014 roku. Propozycje zadań do Budżetu Obywatelskiego mógł składać każdy mieszkaniec Krakowa, niezależnie od posiadania meldunku w mieście, pod warunkiem ukończenia 16 r.ż. Ani dolna granica wieku, ani przyjęta w krakowskim modelu budżetu definicja osoby mogącej składać wnioski nie była kwestionowana przez mieszkańców na żadnym etapie badania.

W krakowskim modelu Budżetu Obywatelskiego nie istniały ograniczenia dotyczące treści projektu pod warunkiem, że obejmował on działania będące w kompetencjach gminy i powiatu. Możliwe było zatem np. składanie projektów zarówno na inwestycje, jak i na projekty „miękkie” (warsztaty, zajęcia, wydarzenia itp.).

Projekt musiał zostać wpisany przez projektodawcę w specjalnie przygotowany formularz, w którym podawał swe dane osobowe oraz kontaktowe, określał charakter projektu (lokalny tzn. przeznaczony dla mieszkańców jednej dzielnicy lub ogólnomiejski), dokonywał opisu projektu (określenie miejsca, oraz jego przedmiotu), uzasadniał potrzebę realizacji projektu dla społeczności, wpisywał harmonogram oraz szacunkowy kosztorys.

Do projektu należało dołączyć listę poparcia (wg wzoru dostarczonego przez UM) z podpisami 15 mieszkańców Krakowa powyżej 16 r.ż.

Materiały potrzebne do złożenia projektu (formularz, listę poparcia) można było pobrać w wersji elektronicznej ze strony BO lub otrzymać w siedzibach Rad i Zarządów Dzielnic.

Wypełnione formularze zbierane były w wersji elektronicznej (skan oryginalnych dokumentów), pocztą, osobiście na dziennikach podawczych Urzędu Miasta Krakowa oraz siedzibach Rad Dzielnic.

Tabela 11. Zgodność etapu zgłaszania propozycji zadań ze standardami budżetów partycypacyjnych.

Zgłaszanie propozycji zadań	
Standardy minimalne BP	Czy krakowski Budżet Obywatelski spełnia założenia standardu?
Prawo zgłaszania projektów przysługuje pojedynczym mieszkańcom (osobom fizycznym).	 Tak. Zgodnie z regulaminem zgłaszać projekty mogą wyłącznie pojedynczy mieszkańcy
Temu etapowi towarzyszą szczególnie intensywne działania informacyjno-edukacyjne, których celem jest dotarcie do mieszkańców z informacjami o możliwościach i warunkach składania projektów.	 Tak. Moment składania wniosków jest jednym z dwóch w procesie, w którym zaplanowano działania promocyjno-edukacyjne.

Mieszkańcy mają zapewniony dostęp do informacji ramowych niezbędnych do przygotowywania projektów, m.in. na temat zakresu zadań gminy, mapy własności gruntów, szacunkowych kosztów różnych standardowych działań podejmowanych w ramach zadań własnych gminy.

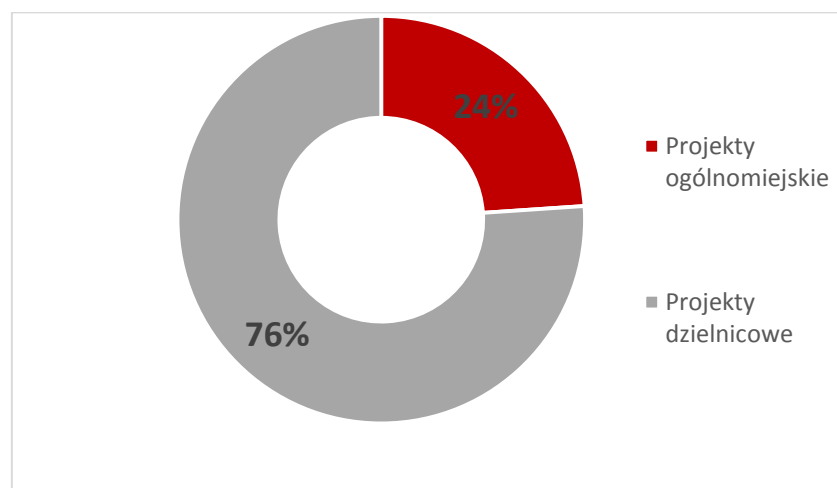

Tak/Nie. Mieszkańcy mieli dostęp do informacji poprzez spotkania konsultacyjne lub mogli uzyskać je od właściwych wydziałów UMK i miejskich jednostek organizacyjnych. Miasto nie przygotowało natomiast możliwych do wykorzystania przez mieszkańców kosztorysów działań.

Aktywność mieszkańców

W sumie w pierwszej edycji BO w Krakowie złożono 656 wniosków z czego 499 dzielnicowych (24 proc.) i 157 ogólnomiejskie (76 proc.).

Wykres 10. Typ projektów zgłoszonych do Budżetu Obywatelskiego

Źródło: projekty zgłoszone do UMK

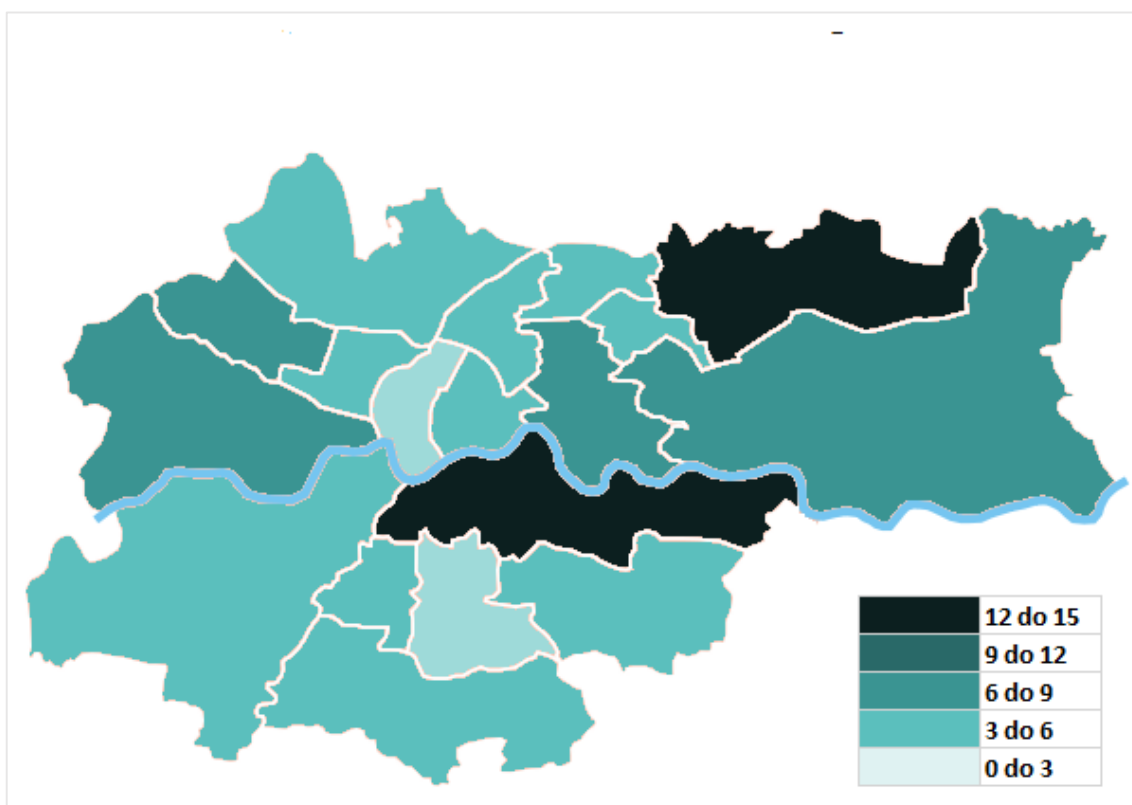
Aktywność mieszkańców Krakowa w składaniu wniosków była silnie zróżnicowana w podziale na poszczególne dzielnice – obok dzielnic takich jak Podgórze (prawie 15 wniosków zgłoszonych¹⁵ na 10 tys. uprawnionych), czy Wzgórza Krzesławickie (14), były również takie, w których aktywność w składaniu projektów była na bardzo niskim poziomie np. Podgórze Duchackie (4).

Trudno jest jednoznacznie wskazać przyczyny tak dużego zróżnicowania w składaniu projektów – nie istnieje istotny statystycznie związek pomiędzy aktywnością mieszkańców w składaniu propozycji zadań, a innymi ważnym wskaźnikiem aktywności społecznej i zainteresowania sprawami dzielnicy tzn. frekwencją w wyborach samorządowych. Wydaje się,

¹⁵ We wskaźniku uwzględniono wszystkie zgłoszone projekty, niezależnie od tego czy zostały dopuszczone do głosowania.

że jest to w większym stopniu wyraz jednostkowej aktywności pojedynczych osób, a nie wyraz mniejszej lub większej aktywności społeczności danej dzielnicy. Wskazują na to okoliczności, w jakich projekty powstawały.

Mapa 2. Liczba złożonych projektów na 10 tysięcy mieszkańców w poszczególnych dzielnicach Krakowa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych o liczbie zgłoszonych projektów oraz informacji o liczbie mieszkańców zamieszkujących poszczególne dzielnice

Porównując ten etap BO z sytuacją w innych polskich metropoliach, w których wprowadzono Budżet Krakowianie wykazali się dość dużą aktywnością w składaniu wniosków. Na 10 tysięcy uprawnionych mieszkańców Krakowa złożono średnio nieco ponad 10 wniosków, co jest liczbą porównywalną do Wrocławia i znacznie większą niż np. w Gdańsku, a w obu tych miastach w 2014 realizowano już drugą edycję Budżetu Obywatelskiego. Potencjalni projektodawcy, inaczej niż w Krakowie, mogli się oprzeć na doświadczeniach z poprzedniego roku. Po kolejnej edycji Budżetu większa była zapewne świadomość istnienia możliwości składania projektu i procedury.

Warto przy tym przypomnieć, że zaledwie 36 proc. uprawnionych mieszkańców Krakowa wiedziało o BO na etapie składania wniosków i tylko te osoby miały teoretyczne szanse

na złożenie projektów. Teoretyczne, ponieważ wiedza na temat tego jak należy to zrobić w tej grupie była na dość niski poziomie - 63 proc. z tych, którzy wiedzieli o BO na etapie zgłaszania projektów przyznało, że wiedzą mało lub bardzo mało na temat przebiegu tej procedury.

Równocześnie 21 proc. wszystkich respondentów badania sondażowego nie wykluczało złożenia projektu w kolejnej edycji i choć deklaracje składane były zapewne w zdecydowanej większości przypadków na wyrost pokazuje to, że istnieje duży potencjał do zwiększenia liczby składanych wniosków w kolejnych latach.

Aby tak się stało należy skuteczniej dotrzeć z informacją do osób potencjalnie zainteresowanych, ułatwić wymyślanie projektów i wpisywanie ich w ramy projektowe, ale również budować zaufanie do procesu. Osoby, których wnioski nie zostały dopuszczone do głosowania ze względów formalnych powinny mieć poczucie, że system weryfikacji był sprawiedliwy (kwestia ta została dokładniej opisana w rozdziale dotyczącym weryfikacji projektów), a inni mieszkańcy powinni widzieć korzyści z udziału w procesie (najbardziej namacalnym dowodem na jego skuteczność są rzecz jasna zrealizowane w terminie projekty).

Tabela 12. Aktywność mieszkańców w składaniu wniosków do Budżetu Obywatelskiego w największych polskich metropoliach

Miasto	Liczba złożonych wniosków	Liczba złożonych wniosków na 10 tysięcy uprawnionych mieszkańców
Łódź *	871	12
Kraków**	656	10
Wrocław***	483	10
Gdańsk **	180	5
Poznań ***	204	5

*Projekty mogli składać wszyscy mieszkańcy bez względu na wiek

**Projekty mogli składać mieszkańcy powyżej 16 r.ż.

***Projekty mogli składać mieszkańcy powyżej 18 r.ż.

Portret społeczno-demograficzny wnioskodawców

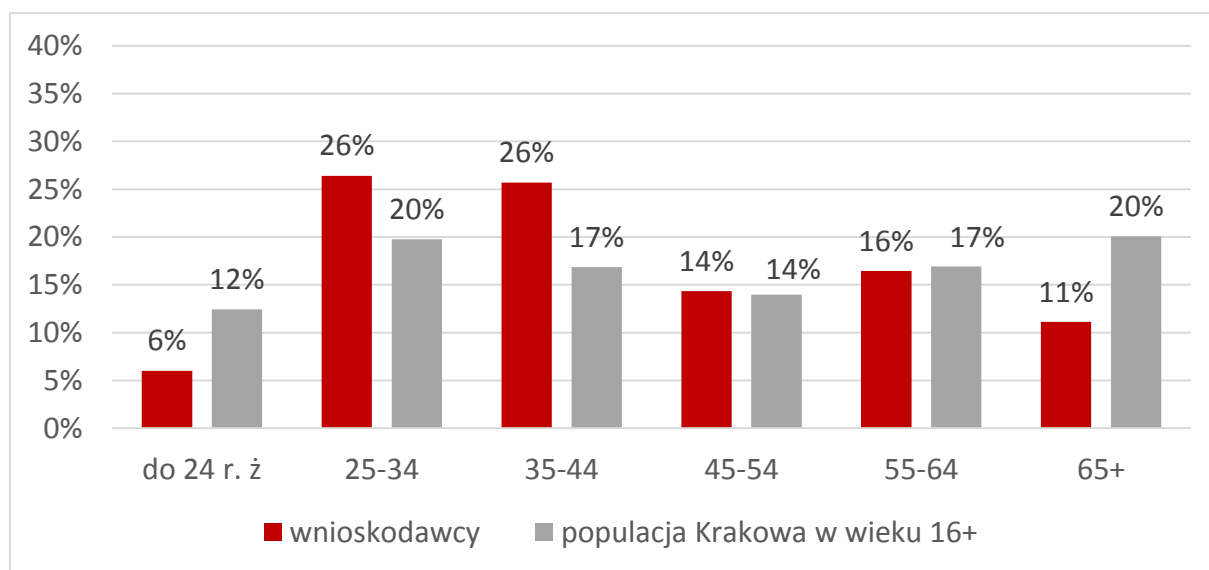
Jednym z głównych celów budżetów partycypacyjnych jest włączenie jak najszerszych grup mieszkańców w proces zarządzania miastem. Bliższe przyjrzenie się cechom społeczno-

demograficznym wnioskodawców pozwoli stwierdzić, jakiego typu osoby były aktywne oraz kogo zabrakło na tym etapie procesu realizowanego w Krakowie.

Zebrane za pomocą formularza projektowego informacje o wnioskodawcach pozwalają na ocenę reprezentatywności tej grupy dla populacji mieszkańców Krakowa pod kątem ich wieku oraz płci.

Projekty złożyło łącznie 462 mieszkańców Krakowa w wieku od 16 do 80 lat. Ponad połowę wnioskodawców (56 proc.) stanowiły osoby w wieku od 25 do 44 lat. Grupa ta była wyraźnie nad reprezentowana biorąc pod uwagę całość populacji Krakowa w wieku 16+. Wśród osób składających wnioski wyraźnie słabiej reprezentowane były natomiast osoby młode (do 24 r.ż.) oraz seniorzy (w wieku 65+). W całej grupie wnioskodawców znalazły się zaledwie cztery osoby poniżej 18 roku życia.

Wykres 11. Struktura wieku w populacji mieszkańców Krakowa powyżej 16 r.ż. oraz wnioskodawców.

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych z portalu StatKraK oraz informacji o populacji wnioskodawców pochodzących z formularzy rejestracyjnych

Na przyczyny takiego stanu rzeczy wskazują odpowiedzi udzielone przez mieszkańców w sondażu przeprowadzonym na reprezentatywnej grupie mieszkańców Krakowa. Osoby młode (do 24 r.ż.) znacznie częściej niż inni, wskazywały, że nie złożyły projektów, ponieważ brakowało im pomysłów (44 proc wskazań) oraz nie wiedzieli, że mogą je składać (25 proc). Remedium na oba problemy mogłoby być większe zaangażowanie w proces szkół, które nie tylko informowałyby swoich uczniów o możliwości głosowania, ale również w ramach edukacji obywatelskiej pomogłyby im zdiagnozować ich potrzeby oraz opracowywać własne

projekty (np. w oparciu o przygotowane scenariusze lekcji o BO). Warto pomyśleć również o nawiązaniu współpracy przy promocji BO z uczelniami i/lub organizacjami studenckimi – Kraków jest jednym z największych ośrodków akademickich w Polsce. Studiuje tu prawie 200 tysięcy osób, z czego wiele pochodzących z poza miasta, ale mieszkających w nim na co dzień, a zatem mogących głosować w BO.

Podobną rolę co szkoły/uczelnie mogłyby dla osób starszych pełnić Uniwersytety Trzeciego Wieku oraz Kluby Seniora. Obie instytucje wydają się naturalnymi, ale niewykorzystanymi do tej pory „sojusznikami” miasta w informowaniu o możliwości i warunkach składania projektów w BO.

Wykres 12. Główne przyczyny nie złożenia projektów w BO.

Źródło: Sondaż telefoniczny przeprowadzony na reprezentatywnej grupie mieszkańców Krakowa (n=300). Błąd oszacowania frakcji dla próby losowej tej wielkości wynosi +/-5,6%.

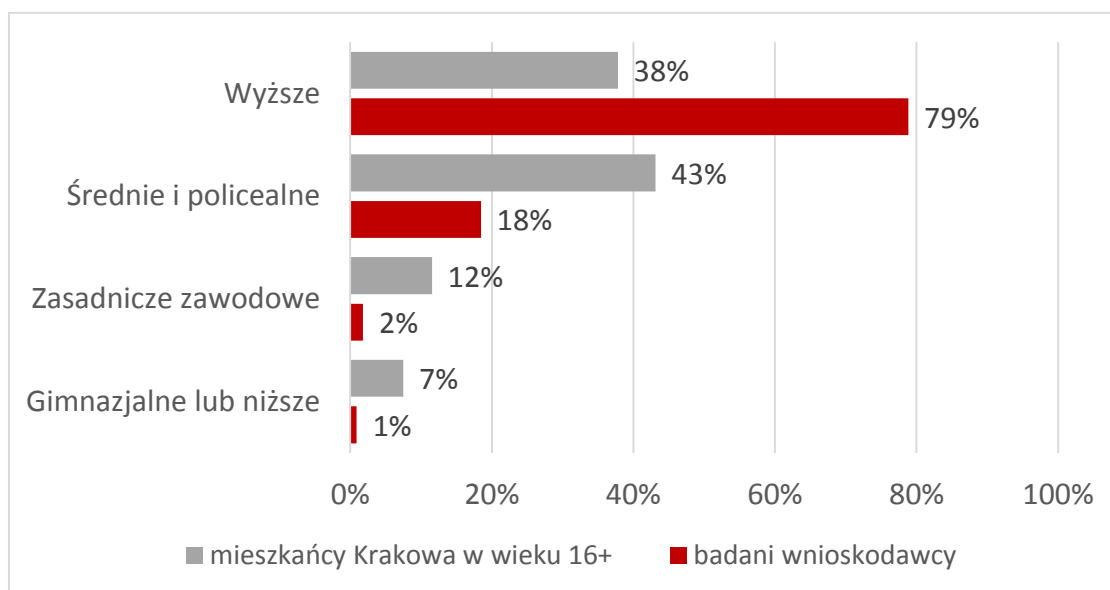
Grupa wnioskodawców różni się od populacji mieszkańców Krakowa nie tylko strukturą wieku, ale również proporcją kobiet do mężczyzn. W tym przypadku nie są to jednak znaczące różnice. Wśród osób zgłaszających projekty kobiety stanowiły 49,4 proc. podczas gdy w grupie potencjalnych wnioskodawców ich udział wynosi 51 proc.

Do wnioskodawców, którzy zgodzili się na wzięcie udziału w badaniu ewaluacyjnym rozesłano internetowe ankiety zawierającej m.in. pytania o wykształcenie, status materialny

(subiektywnie postrzegany) oraz szeroko rozumianą aktywność społeczne poza BO (głosowanie w wyborach samorządowych, podejmowanie różnego typu inicjatyw o charakterze społecznym/obywatelskim).

Z udzielonych odpowiedzi, wyłania się obraz grupy, która różni się od populacji mieszkańców Krakowa posiadaniem kapitałem kulturowym – prawie 80 proc. posiadało wykształcenie wyższe podczas gdy wśród mieszkańców Krakowa w wieku 16+ odsetek ten wynosi ok.38 proc.

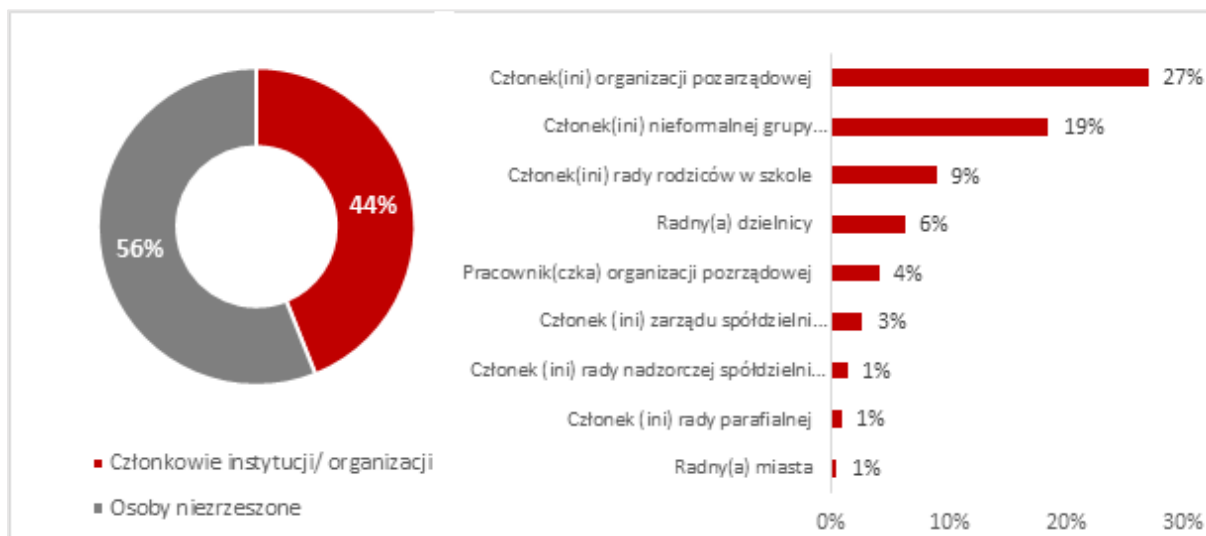
Wykres 13. Poziom wykształcenia badanej grupy wnioskodawców na tle populacji Krakowa w wieku 16+

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji pochodzących z Narodowego Spisu Powszechnego 2011 oraz badania ankietowego z wnioskodawcami.

Ponadto wielu z spośród pośród wnioskodawców (w badanej grupie – 23 proc.) posiadało wcześniejsze doświadczenia związane m.in. ze składaniem wniosku o dofinansowanie dla własnego projektu społecznego oraz było zaangażowanych w różnego typu organizacje i ciała społeczne np. członkami organizacji pozarządowych było 27 proc. badanej grupy wnioskodawców.

Wykres 14. Członkostwo wnioskodawców w instytucjach i organizacjach działających na poziomie lokalnym

Źródło: Badania ankietowego z wnioskodawcami

Są to osoby, które na tle innych mieszkańców Krakowa można uznać za bardzo aktywne społecznie. Dotyczy to zarówno organizowania działań jak i uczestnictwa w inicjatywach innych osób/grup przed wprowadzeniem BO. Na ponadprzeciętne zainteresowanie sprawami miasta wskazuje również fakt, że w badanej grupie 99 proc. wnioskodawców, którzy posiadali prawa wyborcze w 2010 roku zgłosowało w wyborach samorządowych, tymczasem frekwencja dla Krakowa wyniosła 43 proc¹⁶.

Przedstawione powyższej fakty pozwalają stwierdzić, że spora część zbadanych wnioskodawców stanowi grupa, którą można określić mianem lokalnych aktywistów. Nie wydaje się to dziwne zważywszy na fakt, że informacja o możliwości zgłaszania wniosków dotarła do mniejszości mieszkańców. W tym przede wszystkim do tych, którzy z racji swojej aktywności społecznej i/lub pełnienia funkcji w instytucjach/organizacja lokalnych, interesują się nowymi inicjatywami miasta.

Należy przy tym pamiętać, że była to dopiero pierwsza edycja BO w Krakowie. Wnioskodawcy nie mogli zatem bazować na doświadczeniach innych – projekty zgłaszały w dużej mierze te osoby które miały wcześniejsze doświadczenia związane z działalnością społeczną poza BO. Można się spodziewać, że w kolejnych latach wraz ze wzrostem wiedzy o procesie, wzrośnie liczba składanych wniosków w tym również przez tych, dla których będzie to pierwsze

¹⁶ Dane na podstawie Państwowej Komisji Wyborczej patrz. <http://wybory2010.pkw.gov.pl/att/1/pl/120000.html#>

doświadczenie tego typu.

Tabela 13. Aktywność społeczna badanych wnioskodawców na tle mieszkańców Krakowa w wieku 16+

Typ aktywności społecznej	Badani wnioskodawcy	Mieszkańcy Krakowa w wieku 16+
Uczestniczenie w spotkaniach lub zebraniach, na których były dyskutowane sprawy okolicy, dzielnicy lub miasta	65%	24%
Kontakt z radnym dzielnicy lub miasta	54%	21%
Podpisanie petycji	47%	19%
Uczestniczenie w zebraniu rady dzielnicy lub miasta	34%	12%
Organizowanie sąsiadów, współpracowników lub inne grupy do działania na rzecz wspólnych celów	34%	17%
Pracowanie wspólnie z sąsiadami na rzecz najbliższej okolicy, lokalnej społeczności	31%	20%
Wolontariat w projekcie społecznym	29%	7%
Organizowanie spotkań lub zebrania, na których były dyskutowane sprawy okolicy, dzielnicy lub miasta	25%	2%
Wystosowanie petycji	22%	4%
Branie udział w demonstracji, wiecu	15%	4%
Organizowanie demonstracji wiecu	5%	0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego z wnioskodawcami (n=227) oraz sondażu telefonicznego na próbie mieszkańców Krakowa w wieku 16+ (n=300)

Proces powstawania projektu

Praca indywidualna czy zespołowa?

Zgodnie z założeniami Budżetu Obywatelskiego projekty lokalne składane były przede wszystkim przez mieszkańców dzielnic, których dotyczył wniosek (89 proc.). Stwarzało to warunki do poszerzenia i wzmocnienia lokalnych sieci społecznych. W optymalnej dla rozwoju kapitału społecznego sytuacji, mieszkańcy powinni wspólnie zastanawiać się nad potrzebami

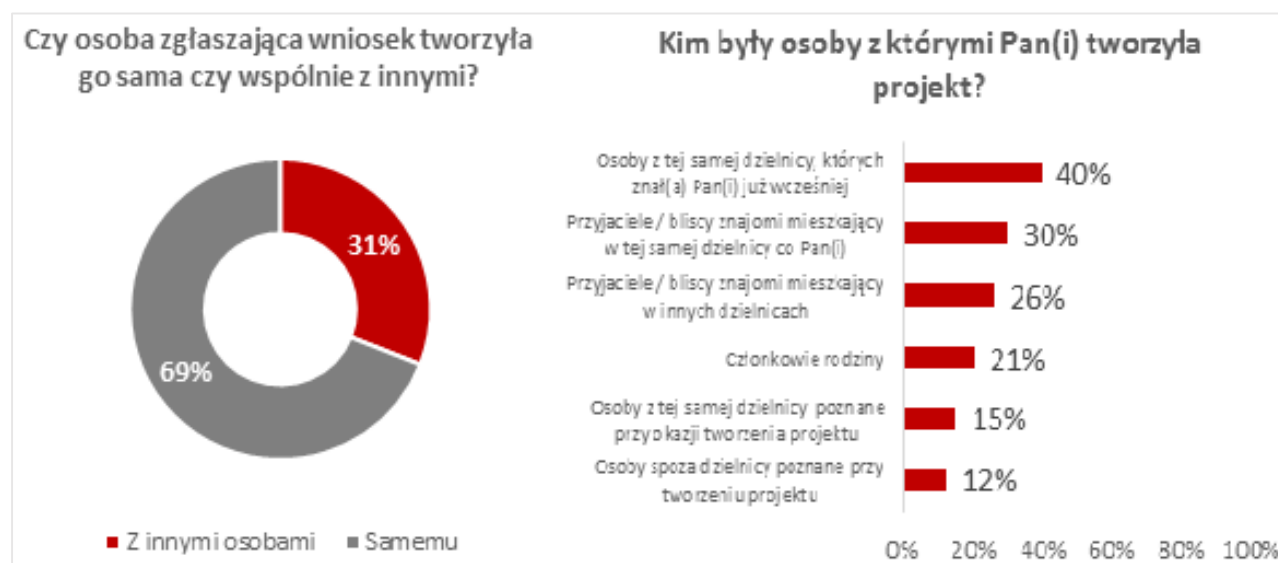
swojej najbliższej okolicy, wymyślać projekt i dopracowywać go, a następnie pozyskać wsparcie innych. Na każdym etapie do działań włączane byłyby nowe osoby, również spoza grona najbliższego otoczenia inicjatora/ów pomysłu, co nie tylko podnosiłoby jakość projektu i jego szanse na wygraną w Budżecie Obywatelskim, ale również budowałoby relacje i zaufanie pomiędzy mieszkańcami dzielnicy. Zaufanie i relacje, które mogłyby przynieść owoce w postaci kolejnych inicjatyw społecznych realizowanych przez mieszkańców.

Odpowiedzi udzielone przez badanych wnioskodawców w ankiecie wskazują, że proces powstawania wniosku nieco jednak odbiegał od opisanej powyżej sytuacji. Był raczej indywidualną aktywnością wnioskodawcy niż grupową istniejącego lub nowopowstałego środowiska działającego na rzecz danej dzielnicy. Aż 69 proc. wnioskodawców z badanej grupy stworzyła projekt indywidualnie. Ci, którzy tworzyli projekty wspólnie z innymi osobami, wykorzystywali przede wszystkim wcześniej istniejące znajomości i kontakty, w małym stopniu włączając nowe osoby. Zaledwie 15 proc. współpracowało przy tworzeniu projektu z nowopoznanymi mieszkańcami tej samej dzielnicy. Średnio na każdego zbadanego wnioskodawcę przypadła jedna nowopoznana osoba.

Organizator procesu mógłby podjąć przynajmniej dwa typy działań, które sprawiłyby, że tworzenie projektów w większym stopniu byłoby okazją do budowania sieci powiązań między mieszkańcami na poziomie dzielnic.

Pierwszą z nich jest zmiana formuły spotkań konsultacyjnych (ta kwestia została szerzej poruszona w części raportu dotyczącej spotkań). Drugą stworzenie innego typu przestrzeni/sytuacji, w których zainteresowani mieszkańcy mogliby się wymienić doświadczeniami, pomysłami i kontaktami. Mogłyby to być np. giełdy pomysłów bądź w postaci dodatkowych spotkań organizowanych w dzielnicach, bądź otwartego forum dyskusyjnego umieszczonego na stronie Internetowej BO (podobne rozwiązanie wprowadzono m.in. w Łodzi) i/lub stronach rad dzielnic. Na stronach rad dzielnic powinny się również znaleźć pomysły wygenerowane w trakcie spotkań informacyjnych (w badanej edycji zrobiono to w Dzielnicy I Stare Miasto), najlepiej z kontaktem do osób, które zadeklarowały chęć koordynacji przy tworzeniu wniosku.

Wykres 15. Proces tworzeniu projektu przez wnioskodawcę

Źródło: Badania ankietowego z wnioskodawcami

Przyjazność wniosku

Sam proces tworzenia projektu nie został uznany za bardzo duże wyzwanie – wśród badanych wnioskodawców 82 proc uznało, że przygotowanie wniosku było łatwe lub bardzo łatwe.

Mimo to dokonana w trakcie warsztatów z wnioskodawcami ocena formularza nie była jednoznaczna. Wskazywano na kilka zmian, które uczyniłyby go bardziej przyjaznym i łatwiejszym w wypełnieniu:

- ✓ Dla wnioskodawców nie było czytelne, która część dokumentu będzie widoczna dla osób głosujących, a co za tym idzie, w której części i do jakiego stopnia wniosek powinien być pisany „technicznie”, a gdzie pod kątem promocji.
- ✓ Dla bardziej skomplikowanych projektów ograniczeniem był limit znaków.
- ✓ Wnioskodawcy mieli poczucie, że formularz wymusza kilkukrotne wpisywanie tej samej treści.
- ✓ Niejasna była instrukcja dotycząca listy poparcia zawarta w formularzu. Istniały wątpliwości czy mogą ją podpisywać również osoby niezameldowane w Krakowie lub też mieszkające w innych dzielnicach (w instrukcji nie zdefiniowano kim jest mieszkaniec).
- ✓ We wniosku była możliwość wpisania tylko jednej osoby jako wnioskodawcy, co w niektórych przypadkach okazało się problemem na etapie składania wniosków (patrz. rozdział o weryfikacji).

- ✓ Trudności sprawiało zaklasyfikowanie wniosków na ogólnomiejskie bądź dzielnicowe. Dotyczyło to w szczególności projektów dotyczących infrastruktury użytkowanej przez mieszkańców kilku dzielnic, ale znajdującej się w jednej z nich (przykład: dom kultury/szkoła użytkowana przez mieszkańców kilku dzielnic)

Wnioskodawcy zwracali również uwagę na to, że nie było możliwości modyfikowania opisu projektu dokonanego w formularzu nawet po zmianach dokonanych na etapie weryfikacji. Dobrym przykładem jest tu projekt sekundników na skrzyżowaniach miejskich, opisany przez wnioskodawcę jako obejmujący najważniejsze skrzyżowania, a zmieniony pod względem zakresu tak, że skrzyżowania te zostały wyłączone z projektu. Opis, prezentowany mieszkańcom przy głosowaniu pozostał jednak ten sam – w efekcie zostali oni wprowadzeni w błąd.

Oprócz subiektywnej oceny wnioskodawców w badaniu zebrane zostały również twarde dane pochodzące z procesu weryfikacji. 30 proc. wniosków zostało odrzuconych na tym etapie, co pokazuje, że wnioskodawcy przecenili jednak swoją wiedzę i umiejętności w wypełnianiu wniosku.

Spójna z wynikami weryfikacji jest natomiast autodiagnoza wnioskodawców dotycząca kwestii, które sprawiają im największe trudności: opracowanie kosztorysu projektu oraz ustalenie statusu prawnego nieruchomości, na którym miał być on realizowany. Wnioskodawcy mieli m.in. wątpliwości odnośnie wyboru np. materiałów do realizacji, obawiając się (bywało, że słusznie), czy wniosek nie zostanie odrzucony ze względu na koszty. Nie zawsze otrzymywali rzetelną pomoc w jednostkach miejskich – np. w postaci „widełek cen”. Wyrażali wątpliwości, na ile wycena projektów przez wnioskodawców była konieczna, skoro i tak dokonywali jej ponownie urzędnicy (na etapie weryfikacji). Z kolei prezentowane na spotkaniach konsultacyjnych mapy miasta służące sprawdzeniu stanu prawnego gruntów nie zawsze były aktualne, a plany zagospodarowania dostępne w Internecie trudno było znaleźć. Zdarzyły się przypadki, gdy informacje dotyczące własności terenu uzyskane od różnych jednostek miejskich były sprzeczne.

Wśród wnioskodawców biorących udział w warsztatach ewaluacyjnych panowało ogólnie przekonanie, że dość trudno było uzyskać bezpośrednio wsparcie ze strony jednostek miejskich na etapie tworzenia projektu. Zdarzyły się złe doświadczenia w komunikacji z pracownikami jednostek miejskich – odsyłanie od urzędnika do urzędnika. Brakowało punktów

konsultacyjnych, w których byłaby dostępna informacja oraz zapewniona pomoc w sformułowaniu kosztorysu projektu, czy harmonogramu jego wykonania podobnie jak ma to miejsce np. we wrocławskich Centrach Informacyjnych Budżetu Obywatelskiego.

Trzeba jednak zaznaczyć, że niektórzy uczestnicy badania mieli również dobre doświadczenia i otrzymali pomoc ze strony jednostek miejskich. Ponadto, co wynika z przeprowadzonego badania ankietowego wśród wnioskodawców, zwracanie się o pomoc ekspercką przy tworzeniu wniosków nie było powszechną praktyką. Ci, którzy poszukiwali wsparcia zewnętrznego zwracali się o nie najczęściej do radnych dzielnicowych (zarówno na spotkaniach informacyjnych jak i poza nimi, na dyżurach radnych).

Wykres 16. Wsparcie wnioskodawców na etapie składania projektów

Źródło: Badania ankietowego z wnioskodawcami

Obok wspomnianych punktów informacyjnych warto rozważyć także inne formy wsparcia mieszkańców chcących stworzyć projekty:

- ✓ Stworzenie „typologii projektów”, zawierającej wycenę typowych elementów - np. ławek, chodnika etc., oraz upowszechnienie wypisanych na stronie najczęstszych pytań (FAQ), co pomogłoby rozwiązać problem „zatykania” instytucji miejskich przez pytania dotyczące BO, których pracownicy muszą godzić zajmowanie się projektami wnioskodawców ze swoimi regularnymi obowiązkami. Projektując „cennik”

warto wzorować się na rozwiązaniu z Gdańska, który przygotował tego typu rozwiązanie w bardzo atrakcyjnej i przystępnej formie graficznej¹⁷.

- ✓ Publikacja przykładów projektów z poprzednich lat (za zgodą ich twórców).
- ✓ Wyznaczenie konkretnych osób w poszczególnych miejskich instytucjach do wsparcia wnioskodawców na etapie składania projektów (dyżury, podane telefony/maile kontaktowe). Skuteczność tego rozwiązania zależy od dostępności informacji o możliwości uzyskania wsparcia, ale również zapewnienia odpowiednich zasobów osobowych. Osoby, które konsultują wnioski muszą posiadać na to czas.
- ✓ Organizacja tematycznych spotkań konsultacyjnych z przedstawicielami instytucji weryfikujących wnioski.
- ✓ Obecność osób weryfikujących projekty pod kątem merytorycznym na spotkaniach w dzielnicach (o ile spotkania zachowują swój konsultacyjny charakter).

Zakres projektów

Zakres zgłoszonych w Budżecie Obywatelskim projektów był bardzo szeroki. Dzięki brakowi sztywnych ram określających przedmiot zadań w BO mieszkańcy zgłosili projekty o bardzo zróżnicowanym charakterze – począwszy od rozwiązań infrastrukturalnych, aż po „miękkie” projekty społeczne. Wiele pomysłów łączyło w sobie różne tematy i było przeznaczone dla różnych grup odbiorców (dzieci/młodzież, seniorzy, osoby niepełnosprawne). Można zatem powiedzieć, że przyjęte rozwiązanie zdało egzamin i pozytywnie wpłynęło na kreatywność mieszkańców. Duża swoboda w wyborze tematu projektu była również bardzo dobrze odbierana przez uczestników warsztatów ewaluacyjnych.

Mieszkańcy zgłosili najwięcej projektów związanych z rozwojem infrastruktury drogowej i komunikacyjnej oraz sportem i rekreacją (po 28 proc.). Dość dużo projektów (9 proc. wszystkich zgłoszonych) dotyczyło różnego typu remontów budynków – odnowienia elewacji, pomieszczeń, dachów itp. Możliwość zgłoszenia tego typu zadań do Budżetu Obywatelskiego budziła duże zastrzeżenia ze strony mieszkańców biorących udział w badaniu. Wskazywali oni, co wydaje się być zasadnym argumentem, że Budżet Obywatelski nie powinien służyć do dofinansowania remontów i napraw związanych z utrzymaniem sprawności budynków i/lub infrastruktury. Część z projektów remontowych budziła również wątpliwość ze względu na ich partykularny charakter – służyły wyłącznie użytkownikom konkretnych budynków. W tej

---

¹⁷ Patrz. <http://www.gdansk.pl/cennik>

sytuacji warto byłoby się zastanowić nad dodaniem do zapisów regulaminu BO warunku o ogólnodostępności dla mieszkańców sfinansowanego działania (co doprowadziłoby do odrzucenia partykularnych projektów na etapie weryfikacji formalnej).

Tabela 14. Rodzaj projektów zgłaszanych przez mieszkańców w Budżecie Obywatelskim

Zakres tematyczny zgłoszonych projektów	Odsetek projektów danego rodzaju
Infrastruktura drogowa i komunikacyjna (ścieżki rowerowe, drogi, chodniki, miejsca parkingowe itp.)	28%
Sport/rekreacja (infrastruktura sportowa, zajęcia sportowe, place zabaw itp.)	28%
Tereny zielone (parki, skwery)	10%
Remonty budynków	9%
Bezpieczeństwo (monitoring, oświetlenie)	8%
Kultura (czytelnictwo, wydarzenia, zajęcia artystyczne)	7%
Edukacja (edukacja formalna/niefORMALNA)	6%
Zdrowie (kursy pierwszej pomocy, akcje profilaktyczne, zakup sprzętu medycznego)	6%
Projekty społeczne (integracja społeczna, wzmacnianie postaw i umiejętności społecznych)	5%
Mała architektura/estetyka przestrzeni	5%
Historia/pamięć (pomniki, wystawy, książki/filmy historyczne)	2%
Miejska informacja	2%
Komunikacja publiczna	1%

Podsumowanie

Tabela 15. Podsumowanie etapu składania propozycji zadań.

Składanie propozycji zadań	
Kluczowe wskaźniki	Wartość wskaźnika
1. Liczba projektów zgłoszonych w BO	656
2. Liczba projektów zgłoszonych na 10 tysięcy uprawnionych mieszkańców	10,3
3. Udział osób młodych (16-24) w populacji wnioskodawców.	6 proc.
4. Udział seniorów (65+) w populacji wnioskodawców	11 proc.
5. Odsetek wnioskodawców, którzy przygotowali projekt wspólnie z innymi osobami	31 proc
6. Odsetek wnioskodawców, którzy przygotowali projekty wspólnie z nowopoznanymi osobami	15 proc

Zdiagnozowane problemy	Możliwe rozwiązania
1. Mały udział osób młodych w grupie wnioskodawców	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Zaangażowanie w promocje BO szkół/uczelni ✓ Przygotowanie scenariuszy lekcji o BO do wykorzystania przez szkoły ✓ Sprofilowanie promocji pod kątem młodzieży
2. Mały udział seniorów w grupie wnioskodawców	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Zaangażowanie w promocje BO klubów seniora/Uniwersytetów Trzeciego Wieku
3. Tworzenie projektów w małym stopniu jest okazją do wzmocnienia sieci społecznych na poziomie dzielnic	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Wprowadzenie możliwości składania wniosku przez grupę osób ✓ Zmiana funkcji spotkań z konsultacyjnej na deliberacyjną ✓ Stworzenie większej liczby przestrzeni do wymiany pomysłów/kontaktów w BO (np. giełdy pomysłów, forum internetowego itp.)
4. Trudności w uzyskaniu przez wnioskodawcę fachowej pomocy na etapie tworzenia wniosku	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Wprowadzenie punktów konsultacyjnych ✓ Zapewnienie przez miejskie jednostki organizacyjne wsparcia wnioskodawcom (organizacja dyżurów, wyznaczenie osób odpowiedzialnych w instytucjach za wsparcie mieszkańców). ✓ Publikacja przykładowych projektów z wcześniejszych edycji. ✓ Wprowadzenie przykładowych „cenników” dla projektów różnego typu.

07 | WERYFIKACJA ZGŁOSZONYCH ZADAŃ

Po złożeniu przez mieszkańców propozycji zadań podlegały one weryfikacji przez odpowiednie komórki organizacyjne Urzędu Miasta Krakowa oraz miejskie jednostki organizacyjne. W zależności od tego, czego dotyczył projekt był przesyłany do odpowiedniej instytucji weryfikującej. O tym, która instytucja będzie weryfikować projekt wnioskodawcy dowiadywali się jedynie wówczas, gdy ta zgłosiła się z prośbą o uzupełnienie wniosku. Informacja ta nie była umieszczana w dokumencie, na którym znajdowały się uzasadnienia odrzucenia projektów podczas weryfikacji.

Każdy ze zgłoszonych wniosków podlegał weryfikacji pod kątem formalnym i merytorycznym w oparciu o zapisy regulaminu Budżetu Obywatelskiego w Krakowie.

W weryfikacji formalnej sprawdzana była kompletność wypełnienia zgłoszonego formularza oraz obecność i poprawność złożonej listy poparcia. Podczas weryfikacji merytorycznej urzędnicy sprawdzali czy projekt w swej treści wpisuje się w poniższe kryteria.

Tabela 16. Kryteria oceny merytorycznej projektów zgłoszonych w budżecie Obywatelskim

<p>Złożone w Budżecie Obywatelskim propozycje zadań musiały:</p> <ol style="list-style-type: none">
1. mieścić się w puli pieniędzy przeznaczonych na BO;
2. nie prowadzić do „generowania kosztów utrzymania niewspółmiernie wysokich w stosunku do wartości proponowanego zadania”;
3. nie stać w sprzeczności z planami zagospodarowania przestrzennego lub uprzednio zaplanowanymi działaniami miasta;
4. posiadać pisemną akceptację (w formie oświadczenia) ze strony podmiotów zewnętrznych, jeżeli w zadaniu zaplanowano ich uczestnictwo;
5. nie naruszać praw podmiotów trzecich, w tym prawa własności;
6. zakładać finansowanie całości zadania;

Opracowanie na podstawie zapisów regulaminu Budżetu Obywatelskiego

Projekty niekompletne lub takie, których budżet przekraczał pulę dostępnych środków mogły być modyfikowane przez wnioskodawców. W przypadku zauważenia w trakcie weryfikacji tego typu uchybień wnioskodawcy byli o nich informowani (mailowo lub telefonicznie) i mieli 7 dni roboczych na dokonanie korekty. Wniosek nie mógł być korygowany więcej niż 1 raz.

Wszelkie zmiany merytoryczne w zgłoszonych zadaniach musiały zostać zaakceptowane przez osoby, które je zgłosiły. Zweryfikowane propozycje były publikowane na stronie internetowej BO. W przypadku odrzucenia wniosku publikowane było uzasadnienie. Procedura weryfikacji oparta o regulamin BO, nie uwzględniała możliwości złożenia odwołania od decyzji urzędników sprawdzających wnioski, co budziło negatywne reakcje wnioskodawców.

Tabela 17. Zgodność etapu weryfikacji zgłoszonych zadań ze standardami budżetów partycypacyjnych.

Weryfikacja zgłoszonych zadań	
Standardy minimalne BP	Czy krakowski Budżet Obywatelski spełnia założenia standardu?
Weryfikacja projektów ma wyłącznie charakter techniczno-prawny (sprawdzone jest czy projekt wpisuje się w zadania gminy, nie jest sprzeczny z aktami prawa miejscowego, nie przekracza kwoty przeznaczonej na BO)	 Nie. W praktyce w weryfikacji stosowano również ocenę wartości merytorycznej projektu przez urzędnika w oparciu o kryteria nie ujęte w regulaminie.
W przypadku negatywnej weryfikacji wniosku upubliczniane jest uzasadnienie podjętej decyzji	 Tak. Uzasadnienia znalazły się na opublikowanej w Internecie liście.
Lista projektów odrzuconych oraz przyjętych do głosowania na etapie weryfikacji jest podana do publicznej wiadomości jak najszybciej po ich zatwierdzeniu.	 Tak. Weryfikacja została zakończona 20 sierpnia, a wyniki podano do publicznej wiadomości 1 września.

Przebieg weryfikacji

Łącznie zweryfikowano 656 propozycji zadań. Do głosowania nie dopuszczono 194, co stanowi 30 proc. wszystkich zgłoszonych. Jest to stosunkowo dużo na tle innych miast. Najniższy odsetek projektów zweryfikowanych negatywnie odnotowany został w Gdańsku (16 proc.), co można powiązać z dużą troską jaką Urząd Miasta Gdańska włożył we wsparcie projektów na etapie ich tworzenia – w każdym wydziale UM oraz jednostce administracyjnej wyznaczono konkretną osobę odpowiadającą za wsparcie wnioskodawców, zakres ich kompetencji został opisany wraz z danymi kontaktowymi umieszczony na stronie internetowej BO¹⁸.

Tabela 18. Weryfikacja projektów w miastach, które wprowadziły BO.¹⁹

Miasto	Liczba zgłoszonych projektów	Liczba projektów po weryfikacji	Udział projektów zweryfikowanych negatywnie
Kraków	656	481	30%
Łódź	871	700	20%
Wrocław	483	332	31%
Gdańsk	180	151	16%

¹⁸ Patrz. <http://www.gdansk.pl/budzet-obywatelski,1923,31390.html>

¹⁹ W zestawieniu nie został uwzględniony Poznań ze względu na specyficzny system weryfikacji wniosków. Do głosowania dopuszczono projekty spełniające warunki formalno-prawne oraz wskazane przez Zespół Opiniujący. Oznacza to, że nawet projekty, które z punktu widzenia formalnego spełniają warunki uczestnictwa nie muszą znaleźć się wśród tych na które mogą głosować mieszkańcy.

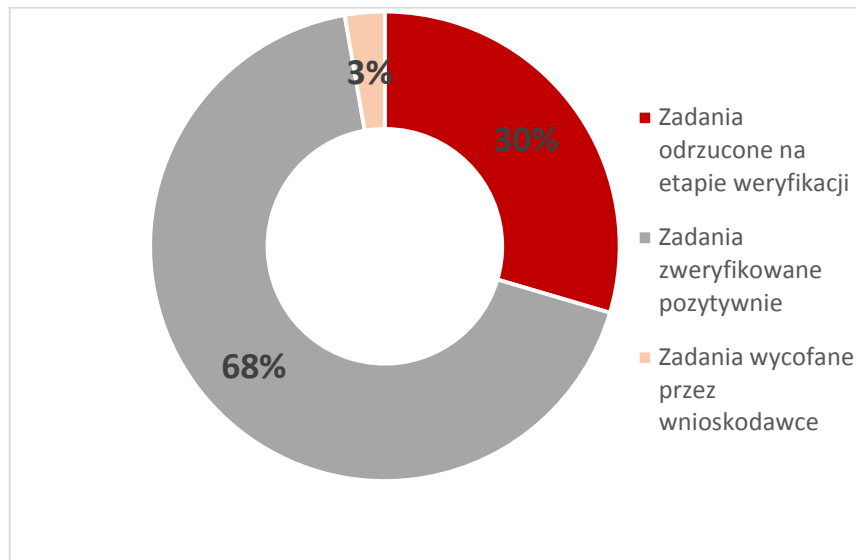
Źródło. Opracowanie własne na podstawie informacji o BO pochodzących ze stron procesów realizowanych w poszczególnych miastach

W Krakowie wsparcie mieszkańców w tworzeniu wniosku, o czym była już mowa, odbywało się głównie podczas spotkań konsultacyjnych.

Na etapie weryfikacji zwiększeniu liczby przyjętych wniosków miała służyć możliwość ich poprawy przez wnioskodawcę. W praktyce jednak komunikacja pomiędzy wnioskodawcą i urzędnikiem weryfikującym była trudna - weryfikacja trwała od czerwca do sierpnia, a zatem w okresie wakacyjnym. Wnioskodawca nie zawsze miał zatem szansę odpowiedzieć w przewidzianym w regulaminie czasie siedmiu dni. Problem ten wiązał się z faktem, że we wniosku była wpisywana jedna osoba i to ona była upoważniona do korespondowania z UMK i dokonywania korekt nawet jeżeli projekt był de facto dziełem kilku osób. Wnioskodawca mógł wcześniej zgłosić swoją nieobecność – w takiej sytuacji ustalano dodatkowe terminy lub pełnomocnika, który w imieniu wnioskodawcy dokonywał wymaganych czynności. W praktyce jednak zdarzały się przypadki, że projekty nie były poprawiane, ponieważ nie udało się skontaktować z wnioskodawcą wpisanym w formularz.

Wakacyjny termin weryfikacji był również krytykowany przez przedstawicieli jednostek weryfikujących. Jednostki miejskie w sezonie urlopowym zostały obciążone dużą ilością pracy, która była dodatkowa wobec ich regularnych obowiązków. Można zatem uznać, że został popełniony błąd w planowaniu procesu, polegający na niewystarczającym zabezpieczeniu odpowiednich zasobów osobowych w organach weryfikujących.

Wykres 17. Weryfikacja zadań zgłoszonych w Budżecie Obywatelskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji o weryfikacji zamieszczone na stronie BO.

Przyczyny odrzucenia wniosków

Wszystkie decyzje o negatywnym zweryfikowaniu wniosków zostały opatrzone uzasadnieniem. Są one cennym źródłem wskazującym zarówno na logikę weryfikacji jak i trudność z którymi zetknęli się mieszkańcy i mieszkanki tworząc projekty.

Osoby zgłaszające projekty najczęściej błędów popełniły przy oszacowaniu kosztów realizacji zadania. Aż w 42 przypadkach przyczyną odrzucenia wniosków było przekroczenie w kosztorysie zadania puli pieniędzy przeznaczonych na Budżet Obywatelski (na poziomie dzielnicy lub miasta). Szczególnie trudne do wyceny okazały się projekty infrastrukturalne, w których realizacja zadania wymaga uwzględnienia wielu, czasem nieoczywistych dla laika elementów. Po urealnieniu kosztów okazywało się, że propozycja przekracza kwotę przeznaczoną na Budżet Obywatelski. Niewątpliwie kosztorysowanie projektów sprawiało wnioskodawcom wiele trudności, co sami przyznawali w trakcie warsztatów. Jednak w ich ocenie nie wszystkie dokonywane w kosztorysach zmiany były uzasadnione względami merytorycznymi. Zdarzało się, że różna wycena wynikała np. z użycia innych materiałów, co zdaniem wnioskodawców było w tym przypadku kwestią drugorzędną, niewynikającą z przesłanek praktycznych, a jedynie estetycznych. Tego typu sytuacje (choć trudno powiedzieć jak liczne) rodziły u osób składających projekty frustracje i przekonanie o arbitralności decyzji podejmowanych przez osoby weryfikujące.

Podobne wątpliwości budzą uzasadnienia, w których przedstawiciele miejskich komórek powołują się na argumenty wynikające z ich oceny zasadności projektu. Część z nich

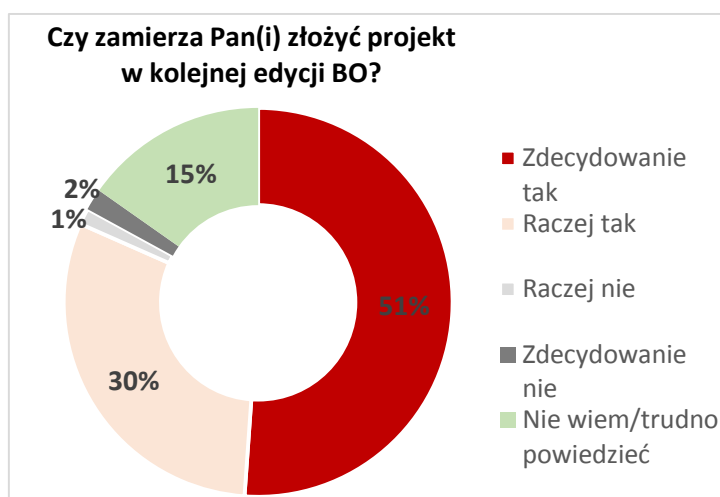
posiada dość rozbudowane uzasadnienia odwołujące się do stosowanych w danej dziedzinie miar efektywności rozwiązań. Dotyczy to w szczególności kwestii związanych z organizacją ruchu drogowego. Są one napisane specjalistycznym językiem i przy użyciu argumentów, z którymi trudno jest polemizować laikom. Zasadność niektórych jest jednak dyskusyjna – przyczyną odrzucenia jest przekonanie o mniejszej lub większej skuteczności określonych rozwiązań. Przykładem jest m.in. ocena zadania „Wyznaczenie przejścia naziemnego przy przystanku tramwajowym Plac bohaterów Getta" przez ulicę Na Zjeździe”. Wniosek zaopiniowano negatywnie, ponieważ: *W bezpośrednim sąsiedztwie zlokalizowane jest podziemne przejście dla pieszych, umożliwiające przejście na drugą stronę ulicy oraz wejście na perony tramwajowe z dostosowaniem dla potrzeb osób niepełnosprawnych.*

Przytoczone powyżej uzasadnienie nie odwołuje się wprost ani do zapisanych w regulaminie kryteriów, ani do przepisów prawnych określających zasady ruchu drogowego. Odrzucenie wniosku następuje na podstawie osądu eksperckiego – w tym konkretnym przypadku oceniający wchodzi w rolę zarezerwowaną w procesie dla mieszkańców uznając, że istniejące rozwiązanie jest lepsze niż proponowane. Tego typu praktyka nie jest zgodna ze Standardami procesów Budżetów Obywatelskich, których autorzy stawiają kwestię upodmiotowienia mieszkańców w BO ponad skuteczność przyjętych rozwiązań. Osoby oceniające wnioski powinny pozostawić decyzje co do zasadności rozwiązań mieszkańcom, w weryfikacji ściśle trzymając się określonych w regulaminie kryteriów, te zaś zgodnie z zaleceniami Standardów mają wyłącznie charakter formalno-techniczno-prawny (tzn. służą ustaleniu, czy dany projekt wpisuje się w zakres zadań gminy, nie jest sprzeczny z obowiązującymi przepisami prawa w tym aktami prawa miejscowego, oraz nie przekracza kwoty dedykowanej na projekty realizowane w ramach budżetu partycypacyjnego w danej lokalizacji).

Weryfikacja wniosków na podstawie kryteriów nie ujętych w regulaminie może budzić poczucie krzywdy, podejrzenia o fasadowość całego procesu i zniechęcać do udziału w BO w kolejnych latach. Spośród badanych wnioskodawców zdecydowana większość (81 proc.) planuje złożenie wniosku w kolejnej edycji, ale są również i tacy (co wiemy z warsztatów z wnioskodawcami), którzy zrażeni przebiegiem weryfikacji nie chcą więcej brać udziału w BO.

Nie jest to zgodne z ideą Budżetu Obywatelskiego, w której to mieszkańcy powinni decydować, co należy zmienić lub usprawnić w swym najbliższym otoczeniu poprzez głosowanie. Tego typu podejście urzędników oceniających zgłoszone projekty, może mieć również negatywne skutki dla całego mechanizmu BO. Silną stroną BO jest poczucie „rzeczywistego” wpływu na zarządzanie miastem.

Wykres 18. Plany dotyczące składania projektów w kolejnej edycji BO

Źródło: Sondaż telefoniczny przeprowadzony wśród wnioskodawców

Aby zapobiec tego typu sytuacjom w kolejnych latach, na etapie weryfikacji należy komunikować kryteria oceny projektów (obecnie wprost są one wyłożone jedynie w regulaminie), oraz ściśle trzymać się ich podczas weryfikacji (stosując jak najbardziej przychylną dla wniosku interpretację). Dobrą praktyką byłoby jednoznaczne wskazanie w uzasadnieniu punktów regulaminu, których projekt nie spełnił. Dzięki temu mieszkańcy będą mieli jasność, co do „reguł gry” i ich przestrzegania przez organizatora procesu.

Inną kwestią jest natomiast możliwość przedstawienia mieszkańcom opinii podmiotów weryfikujących na temat zasadności proponowanych rozwiązań. Opinia ekspertów, mogłaby ułatwić mieszkańcom świadome podjęcie decyzji na etapie głosowania.

Spośród innych, częstych przyczyn odrzucenia wniosków na etapie weryfikacji warto zwrócić uwagę na dwa: zaplanowanie realizacji działań na terenach nienależących do miasta (33 _____

przypadki) oraz niezgodność działań z istniejącymi planami zagospodarowania i inwestycji (23 przypadki). Wnioskodawcy wskazywali, że wiedza o własności gruntów nie była łatwo dostępna – nie wszyscy wnioskodawcy uczestniczyli w spotkaniach w dzielnicach, w których przedstawione były mapy dzielnic (choć i one zdaniem uczestników spotkań nie zawsze były aktualne). Jeszcze trudniej było otrzymać informacje o tym, czy na danym terenie są planowane inne inwestycje. Mieszkańcy nie znają planowanych kierunków rozwoju dzielnic, przez co składają projekty, które są z nimi sprzeczne. Być może rozwiązaniem tego problemu byłaby organizacja wstępnych spotkań na których potencjalni wnioskodawcy mogliby się zapoznać z planami dzielnicy (tego typu rozwiązanie testowane będzie w warszawskich Budżecie Partycypacyjnym w 2015 roku).

Tabela 19. Przyczyny odrzucenia projektów zadań na etapie weryfikacji

UZASADNIENIE	LICZBA WNIOSKÓW ODRZUCONYCH ²⁰
ZADANIE PRZEKRACZA PULĘ PRZEZNACZONĄ NA BO NA POZIOMIE DZIELNICY LUB MIASTA	42
ZADANIE PLANOWANE NA TERENACH NIEBĘDĄCYCH WŁASNOŚCIĄ MIASTA	33
ZADANIE NIEZGODNE Z ISTNIEJĄCYMI PLANAMI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENI	23
ZADANIE ODRZUCONE ZE WZGLĘDU NA NEGATYWNĄ OCENĘ URZĘDNIKA	23
BRAK PISEMNEJ GOTOWOŚCI DO WSPÓŁPRACY INSTYTUCJI ZEWNĘTRZNYCH WSKAZANYCH W ZADANIU	16
ZADANIE GENERUJE KOSZTY UTRZYMANIA NIEWSPÓŁMIERNIE WYSOKIE DO SWEJ WARTOŚCI	16
DZIAŁANIA NIEBĘDĄCE ZADANIAMI WŁASNYMI GMINY/POWIATU	13
BRAK LISTY POPARCIA/LISTA POPARCIA NIEZGODNA Z PRZYJĘTYM FORMATEM	11
ZADANIE STOJĄCE W SPRZECZNOŚCI Z OBOWIĄZUJĄCYMI PRZEPISAMI	8
ZADANIE JEST/BĘDZIE REALIZOWANE ZE ŚRODKÓW INNYCH NIŻ BO	7
BUDŻET ZADANIA NIE UWZGLĘDNIŁA WSZYSTKICH KOSZTÓW REALIZACJI	5
PROJEKT ZAKŁADAŁ REALIZACJE JEDYNNIE CZĘŚCI ZADANIA	4
ZADANIE O CHARAKTERZE WIELOLETNIM	3

²⁰ W części uzasadnień osoby weryfikujące wskazywały na więcej niż jedną przyczynę odrzucenia wniosku. _____

MIEJSCE, W KTÓRYM ZADANIE MA ZOSTAĆ ZREALIZOWANE ZNAJDUJE SIĘ POZA GRANICAMI KRAKOWA	1
NIEPEŁNY OPIS MERYTORYCZNY ZADANIA	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie uzasadnień opublikowanych na stronie BO

Podsumowanie

Tabela 20. Podsumowanie etapu weryfikacji propozycji zadań

Weryfikacja propozycji zadań	
Kluczowe wskaźniki	Wartość wskaźnika
1. Udział projektów zweryfikowanych negatywnie wśród wszystkich zgłoszonych projektów	30 Proc
Zdiagnozowane problemy	Możliwe rozwiązania
1. Duży udział projektów zweryfikowanych negatywnie wśród wszystkich zgłoszonych projektów	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Większe wsparcie merytoryczne wnioskodawców przez UMK na wcześniejszych etapach procesu
2. Brak możliwości odwołania się od decyzji podjętych przez podmioty weryfikujące projekty	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Wprowadzenie do przyjętego modelu BO mechanizmu odwołania od decyzji o odrzuceniu wniosku na etapie weryfikacji
3. Nieskuteczny kontakt urzędników z osobami, które zgłosiły wnioski w celu ich modyfikacji	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Wprowadzenie możliwość składania wniosku przez grupę osób lub wpisania w formularz drugiej osoby do kontaktu po stronie wnioskodawcy ✓ Wydłużenie czasu na wprowadzenie zmian przez wnioskodawcę
4. Arbitralność weryfikacji dokonywanej przez miejskiej instytucje	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ścisłe przestrzeganie przez podmioty weryfikujące projekty określonych w regulaminie kryteriów oceny.
5. Brak przejrzystości procedury weryfikacji	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Upublicznienie informacji, jaki podmiot zweryfikował projekt
6. Brak wiedzy o kryteriach weryfikacji dla części wnioskodawców	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Umieszczenie na stronie internetowej kryteriów wraz z ich opisem

08 | GŁOSOWANIE

Zasady głosowania

Głosowanie trwało od 27 września do 5 października. Mieszkańcy mogli głosować za pomocą Internetu oraz w specjalnie przygotowanych punktach głosowania. W tym drugim przypadku głos nie musiał zostać oddany osobiście – wypełniona karta do głosowania mogła zostać przyniesiona przez inną osobę.

Wszystkie punkty były otwarte w czterech wspólnych terminach (27 i 30 września w godzinach 8-12 oraz 28 i 29 września w godzinach 16-20). Ponadto każda dzielnica mogła ustalić dodatkowe dni i godziny głosowania – z czego skorzystała połowa dzielnic.

Głosowanie było nadzorowane przez trzyosobowe komisje, w skład których wchodziłi radni, pracownicy samorządowi oraz opcjonalnie przedstawiciele strony społecznej.

Głosować mogli wszyscy mieszkańcy Krakowa, również osoby bez meldunku w mieście, pod warunkiem ukończenia przed dniem głosowania 16 roku życia.

W krakowskim Budżecie Obywatelskim przyjęto formułę głosowania rekomendowaną w „Standardach budżetów partycypacyjnych”. W miejsce systemu „jedna osoba, jeden głos” zdecydowano się na głosowanie preferencyjne. Każdy z głosujących wybierał po 5 projektów dzielnicowych i ogólnomiejskich, a następnie rangował je od najbardziej do najmniej popieranego przyznając od 5 do 1 punktu. Osoba głosująca nie musiała zmieścić się z wybranymi projektami w kwocie przeznaczonyj w budżecie na dzielnice i miasto. Kwota miała znaczenie natomiast przy układaniu listy projektów przeznaczonych do realizacji. Na podstawie listy rankingowej z głosowania do realizacji skierowano projekty, które otrzymały największą liczbę punktów oraz mieściły się w kwocie przeznaczonyj dla dzielnicy (projekty dzielnicowe) lub miasta (projekty ogólnomiejskie).

W praktyce oznacza to, że oprócz projektów, które otrzymały największą liczbę punktów, realizowane będą również takie, które otrzymały małą liczbę punktów, ale były stosunkowo tanie. Przykładem jest sytuacja mająca miejsce w dzielnicy I Stare Miasto, w której do realizacji skierowane zostały projekty, które po głosowaniu zajmowały 1, 2 oraz 10 i 11 miejsce pod względem liczby otrzymanych punktów. Dwa projekty weszły do puli realizowanych _____

nie tyle dzięki wyborowi dokonanyemu przez mieszkańców, co niskim kosztom ich przeprowadzenia.

Zaletą opisanego rozwiązania jest maksymalne wykorzystanie puli pieniędzy przeznaczonej w ramach BO dla dzielnic i miasta. W Krakowie poziom wykorzystanych środków wyniesie ok 99 proc, podczas gdy np. w Gdyni, w której do realizacji skierowano projekty ściśle według listy rankingowej wyniósł on 81 proc.

Przyjęte rozwiązanie ma jednak również swoje negatywne konsekwencje. Logika wyboru projektów może nie być dla wszystkich mieszkańców oczywista. Sposób doboru projektów do realizacji nie jest intuicyjny, co może zmniejszać zaufanie mieszkańców do procesu. Ponadto budzi niechęć i frustracje wnioskodawców, których projekty w głosowaniu otrzymały więcej punktów w głosowaniu, a mimo to nie będą realizowane. Drugi mankament rozwiązania związany jest z przyjęciem przez wnioskodawców określonej strategii składania projektów. Należy spodziewać się, że z czasem osoby składające projekty, coraz lepiej będą rozumieć konsekwencje przyjętych zasad BO i świadomie stosować strategię zwiększającą ich szanse na sukces (czyli sfinansowanie projektu z BO) - przy obecnych założeniach doboru projektów opłacalne jest zgłaszanie bardzo tanich zadań, które mają większą szansę na otrzymanie dofinansowania niż duże projekty (krańcowym przykładem skuteczności tej strategii jest przykład projektu z jednej z warszawskich dzielnic, który zostanie zrealizowany mimo otrzymania zaledwie kilkunastu głosów).

Tabela 21. Zgodność etapu głosowania ze standardami budżetów partycypacyjnych.

Głosowanie	
Standardy minimalne BP	Czy krakowski Budżet Obywatelski spełnia założenia standardu?
Wybór projektów do realizacji odbywa się poprzez powszechne głosowanie mieszkańców	 Tak.
Głosowanie trwa dłużej niż w trakcie wyborów powszechnych (minimum 7 dni)	 Tak. Głosowanie odbywało się od 27 września do 7 października (trwało 8 dni)
Głosowanie jest możliwe zarówno w formie tradycyjnej (za pomocą papierowych kart wypełnianych w punktach do głosowania), jak i za pośrednictwem Internetu	 Tak.

Frekwencja

Najważniejszym wskaźnikiem wskazującym na skuteczność całego procesu jest odsetek osób które wzięły udział w głosowaniu z pośród wszystkich uprawnionych (w przypadku Krakowa - mieszkańców miasta w wieku 16+). Zanim przejdziemy jednak do szczegółowego omówienia frekwencji w krakowskim BO konieczna jest krótka informacja natury metodologicznej. Przyjęte w Krakowie zasady głosowania umożliwiły głosowanie również osobom niezameldowanym, a zatem nieobjętym ewidencją ludności przez UMK. Niestety dla interesującej nas populacji mieszkańców Krakowa w wieku 16+ posiadamy jedynie liczbę osób zameldowanych (czasowo lub na stałe) i to ona stanowi podstawę procentowania przy wyliczeniu frekwencji. Należy mieć przy tym świadomość, że może być ona różna od rzeczywistej liczby mieszkańców (obejmującej zarówno osoby zameldowane, które de facto nie mieszkają w Krakowie, jak i osoby tu mieszkające nie posiadające zameldowania).

Drugim wyzwaniem związanym z obliczeniem frekwencji jest klasyfikacja głosów nieważnych. Najważniejszym dylematem z tym związanym była odpowiedź na pytanie: które z głosów można uznać za oddane przez pojedyncze osoby uprawnione do głosowania, bowiem tylko te bowiem można było uwzględnić przy obliczaniu frekwencji. Ostatecznie spośród 67320 wszystkich oddanych głosów, w analizie frekwencji uwzględniono 63200, co do których wiemy, że zostały oddane przez pojedyncze osoby uprawnione do głosowania (tzn. powyżej 16 roku życia, zamieszkujące Kraków). Niestety tego typu weryfikacja głosów nieważnych w badaniu ewaluacyjnym możliwa była jedynie dla głosów przez Internet, co sprawia, że do analizy nie zostały włączone zostały osoby spełniające ww. kryteria, które oddały głos nieważny za pomocą karty głosowania w punkcie głosowania.

Mając na uwadze powyższe zastrzeżenia można oszacować, że w tegorocznym Budżecie Obywatelskim uczestniczyło ok. 10 proc. uprawnionych do głosowania. Nie jest to zły wynik biorąc pod uwagę inne polskie metropolie, w których wprowadzono BO – podobny odsetek mieszkańców wzięły udział w głosowaniu m.in. w Gdańsku. Z drugiej jednak strony w odbywających się w tym samym roku w Krakowie wyborach do Rad Dzielnic frekwencja wahała się od 30 do 40 proc. (w zależności od dzielnicy).

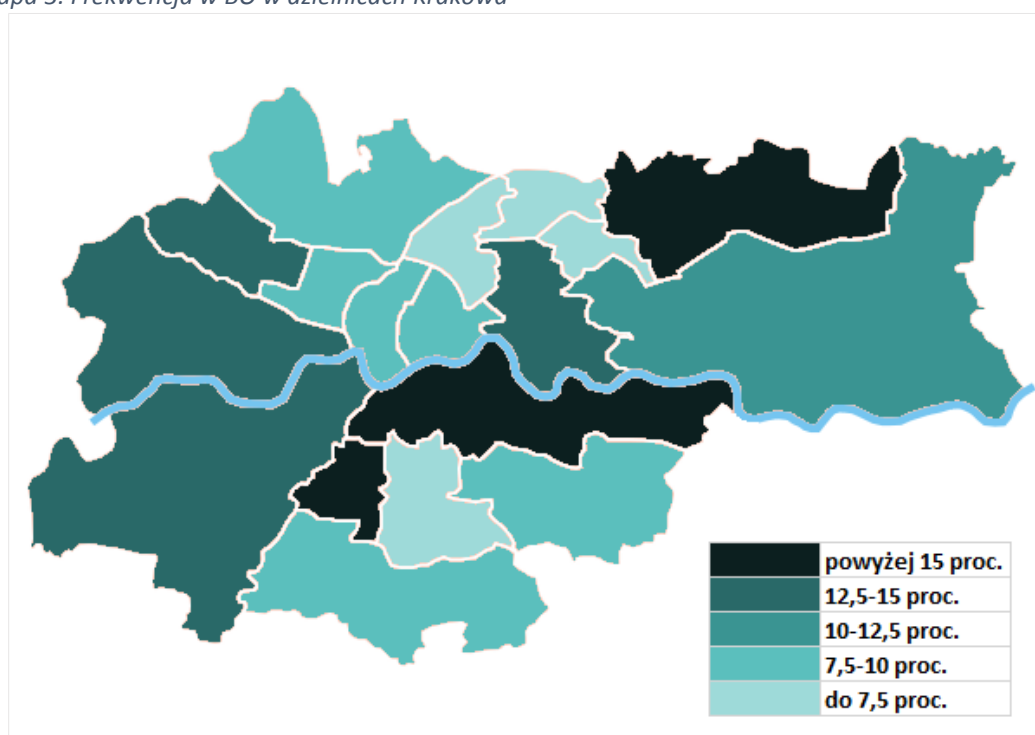
Tabela 22. Frekwencja w BO w 2014 roku w największych polskich miastach.

Miasto	Osoby uprawnione do głosowania	Szacowana Frekwencja w BO
Kraków	Mieszkańcy w wieku 16+	10%
Łódź	Mieszkańcy w wieku 16+	24%
Wrocław	Mieszkańcy w wieku 18+	25%
Gdańsk	Osoby zameldowane w wieku 18+	10%

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz informacji o BO pochodzących ze stron procesów realizowanych w poszczególnych miastach

Frekwencja w krakowskim Budżecie Obywatelskim była zróżnicowana w poszczególnych obszarach miasta. Najwyższa w dzielnicy IX Łagiewniki – Borek Łęcki (17 proc.) i XIII Podgórze (16 proc.) najniższa zaś w dzielnicy XI Podgórze Duchackie, XV Mistrzejowice i XVI Bieńczyce po ok. 6 proc.

Mapa 3. Frekwencja w BO w dzielnicach Krakowa

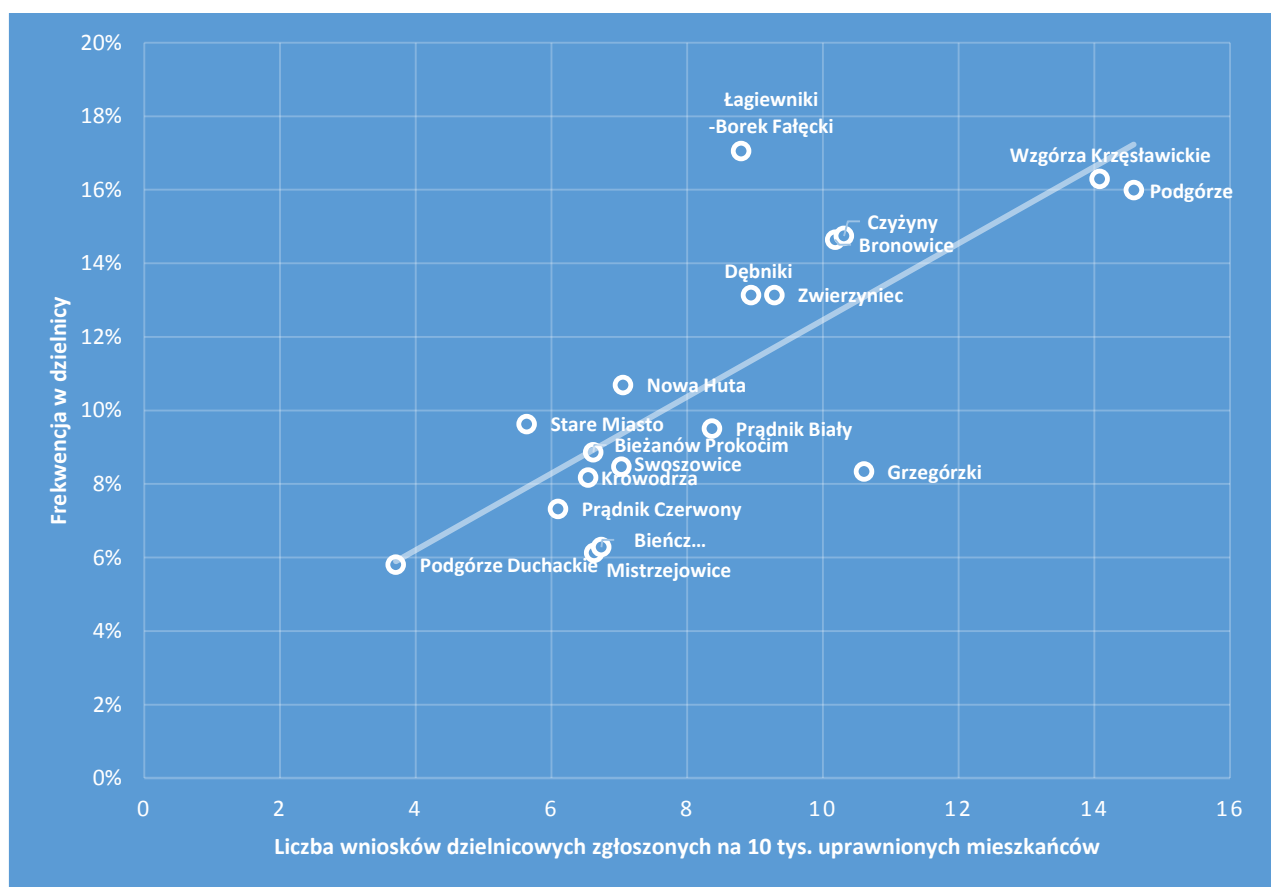

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z głosowania oraz informacji o liczbie mieszkańców zamieszkujących poszczególne dzielnice

W ramach ewaluacji sprawdziliśmy czy istnieje wzajemne powiązanie frekwencji w dzielnicach z innymi zmiennymi opisującymi dzielnice pod kątem ich profilu społeczno-demograficznego (wiek i liczba mieszkańców), działań prowadzonych w BO (spotkania

w dzielnicach i dystrybucja ulotek), aktywności mieszkańców w ramach BO (zgłoszenia projektów) oraz poza nim (głosowania w wyborach). W większości przypadków nie istnieje statystycznie istotna zależność pomiędzy ww zmiennymi, a frekwencją. Wyjątkiem jest wskaźnik opisujący aktywność społeczności dzielnicy w składaniu wniosków (liczba złożonych wniosków na 10 tysięcy mieszkańców) w tym przypadku istnieje dość silna istotna statystycznie zależność pomiędzy wskaźnikiem, a frekwencją (współczynnik korelacji r Pearsona = 0,77). Można zatem powiedzieć, że im bardziej mieszkańcy dzielnicy są aktywni na etapie składania wniosków tym większa jest frekwencja w głosowaniu BO. Nie wydaje się to być dziwne ze względu na specyfikę wnioskodawców i sposób w jaki projekty są promowane – im większa liczba wniosków tym większa liczba lokalnych liderów i środowisk zaangażowanych w upowszechnianie wiedzy o BO i przekonywanie innych mieszkańców do głosowania. Wniosek ten wyraźnie wskazuje na potrzebę większej promocji procesu na wstępnym jego etapie i zachęcania jak największej liczby osób i środowisk do składania projektów, co powinno przełożyć się na frekwencje w głosowaniu.

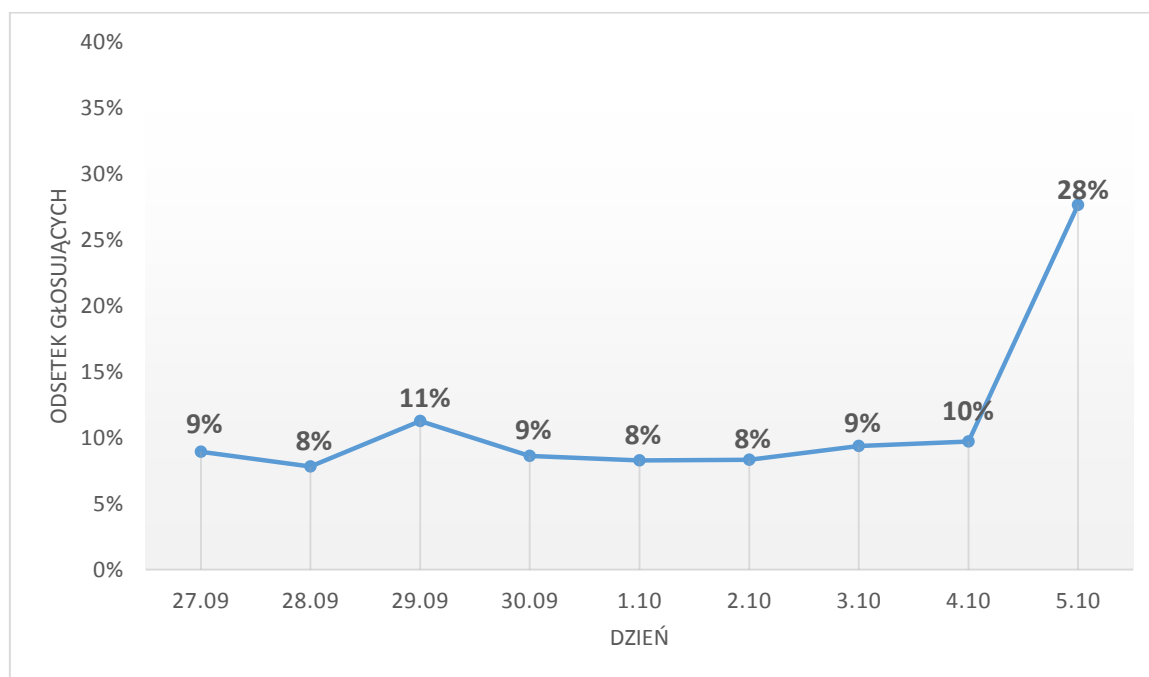
Wykres 19. Zależność pomiędzy frekwencją, a aktywnością mieszkańców dzielnic na etapie składania wniosków.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych o wnioskodawcach, głosowaniu oraz populacji mieszkańców Krakowa

W refleksji nad tegorocznym BO pojawiła się sugestia, aby zwiększyć frekwencje w głosowaniu poprzez wydłużenie czasu jaki mieszkańcy mieliby na głosowanie Internetowe z dziewięciu dni do miesiąca. Rozwiązanie to opiera się na założeniu, że im więcej czasu tym większa szansa na to, że mieszkańcy zagłosują. Dane z tegorocznego głosowania wskazują tymczasem, że duża część mieszkańców (28 proc.) głosuje ostatniego dnia.

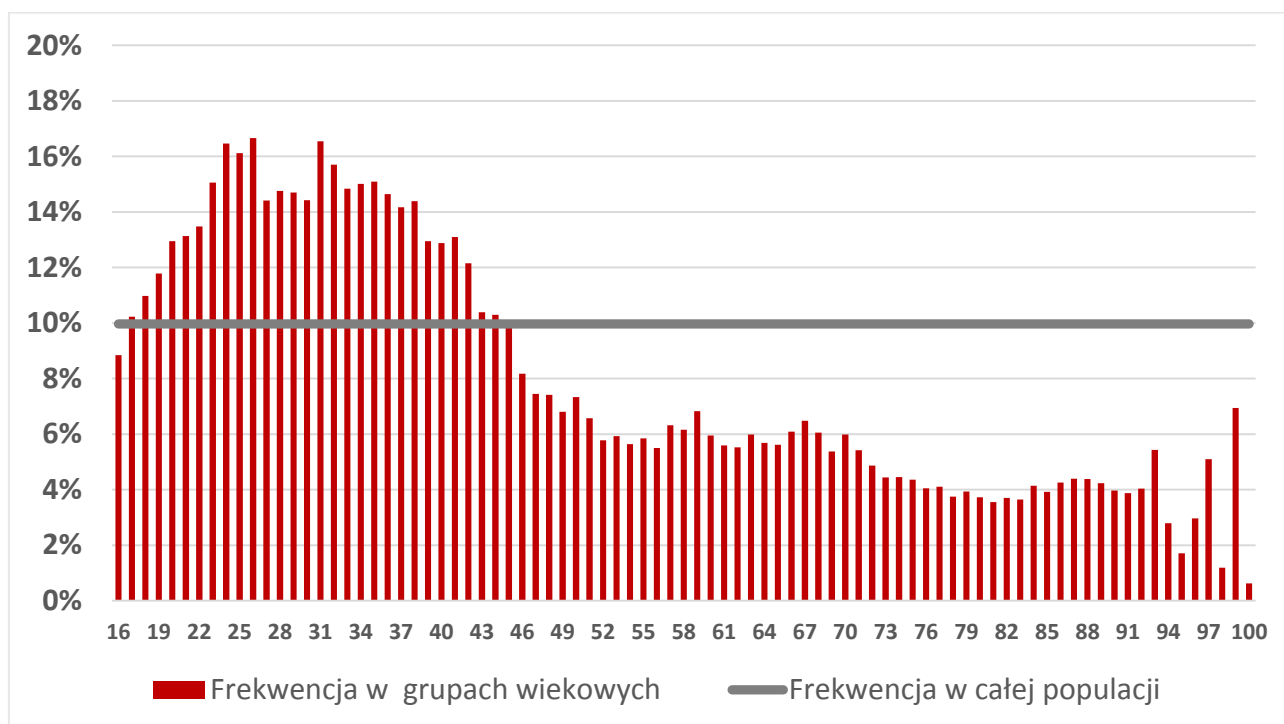
Wykres 20. Rozkład głosów w poszczególnych dniach głosowania internetowego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z głosowania Internetowego

Duże zróżnicowanie w udziale mieszkańców w głosowaniu widoczne jest nie tylko wśród mieszkańców różnych dzielnic, ale również osób w różnym wieku. W głosowaniu wzięli udział zarówno osoby młode jak i bardzo zaawansowane wiekiem (najstarsza uczestniczka miała 104 lata). Jednak na podstawie zgromadzonych danych z głosowania można zauważyć wyraźną tendencję. Frekwencja w BO rosła w kolejnych grupach wiekowych, najwyższą wartość (powyżej 15 proc.) osiągając wśród osób od 23 do 38 roku życia. Od tego momentu frekwencja zaczyna spadać, przy czym najbardziej gwałtownie pomiędzy 46, a 47 r.ż. Wśród osób w wieku 65+ frekwencja w BO wyniosła zaledwie 5 proc.

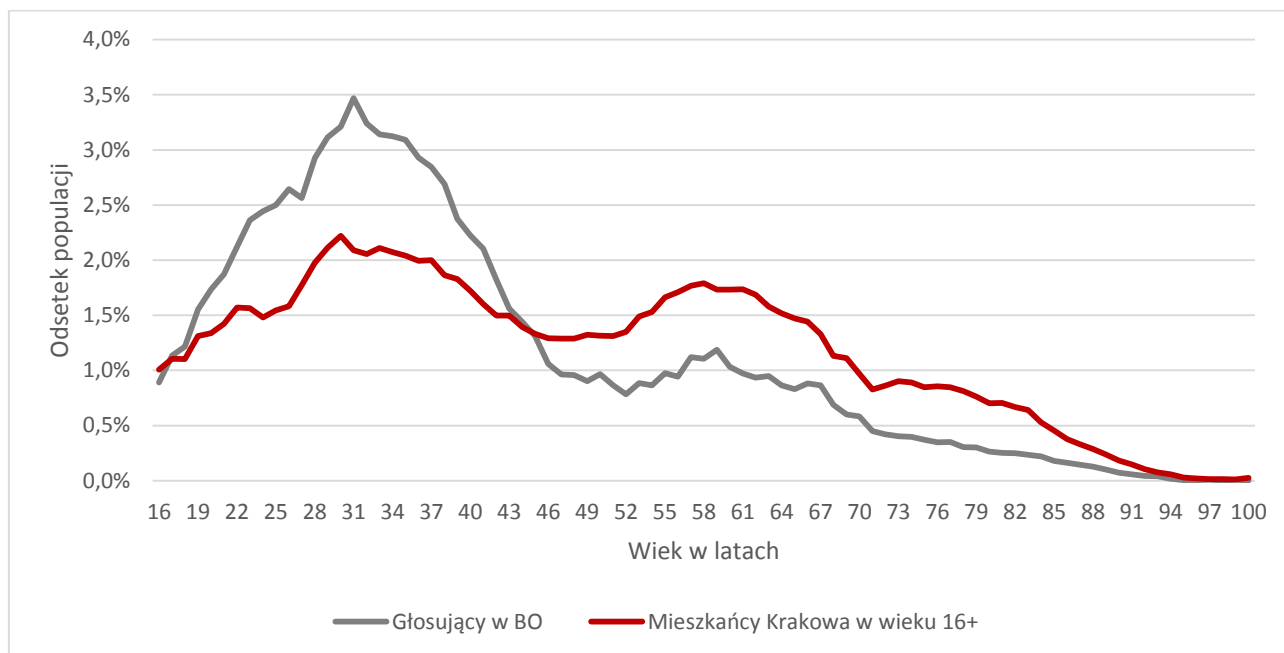
Wykres 21. Frekwencja w BO wśród mieszkańców w różnym wieku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z głosowania oraz informacji z GUS na temat struktury populacji

Mając na uwadze powyższe dane można uznać, że struktura wieku głosujących nie odpowiadała strukturze wieku wśród mieszkańców i mieszkanki uprawnionych do głosowania. Wyraźnie słabiej reprezentowane były osoby starsze, zaś nadreprezentowane młodsze.

Wykres 22. Reprezentatywność głosujących dla populacji mieszkańców Krakowa w wieku 16+ ze względu na wiek

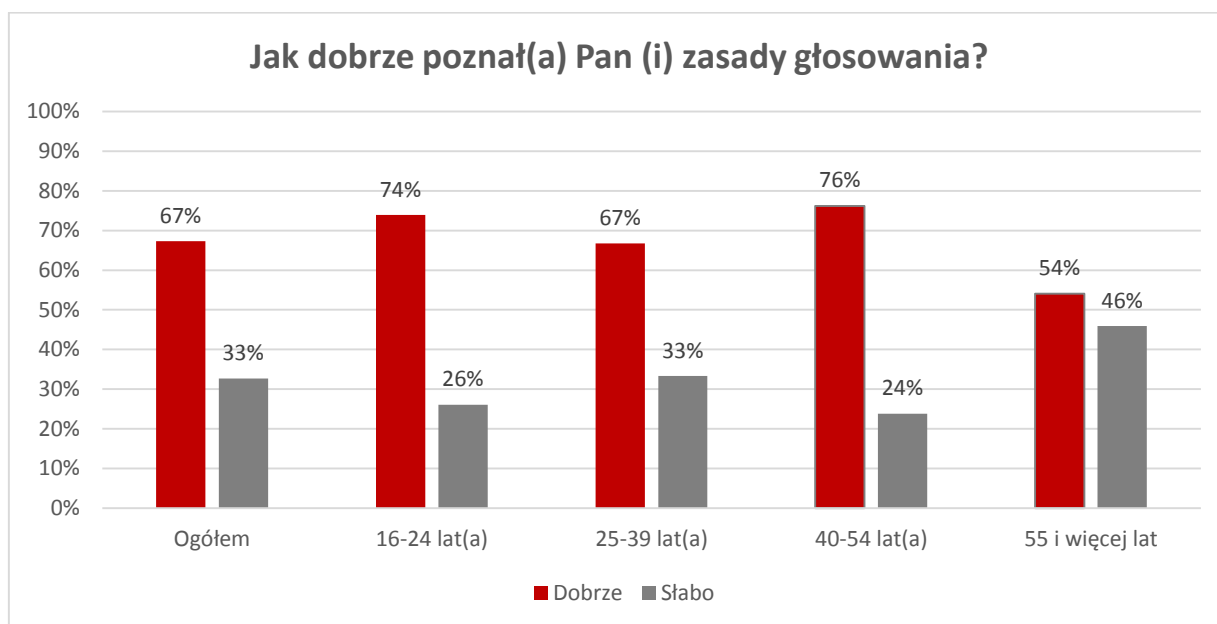

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z głosowania oraz informacji z GUS na temat struktury populacji

Jakie mogą być przyczyny wspomnianej dysproporcji? Wydaje się, że kluczową rolę mogły odegrać tu dwa czynniki.

Po pierwsze, dostęp do informacji o zasadach głosowania. Sama wiedza o tym, że w Krakowie odbywa się Budżet Obywatelski nie ma przy tym większego znaczenia - dane z badania sondażowego wskazują, że osoby z najstarszych grup wiekowych nie rzadziej niż inni wiedziały o BO. Istnieje natomiast różnica w samoocenie poziomu wiedzy o tym jak głosować – szczególnie dotyczy to osób w wieku 55+. W tej grupie odsetek osób, które przyznały, że słabo poznały zasady głosowania wyniósł prawie 50 proc. Nie wydaje się to dziwne mając na uwadze, że najwięcej informacji na ten temat mieszkańcy mogli uzyskać za pośrednictwem strony Internetowej BO.

Wykres 23. Znajomość zasad głosowania ze względu na wiek respondentów

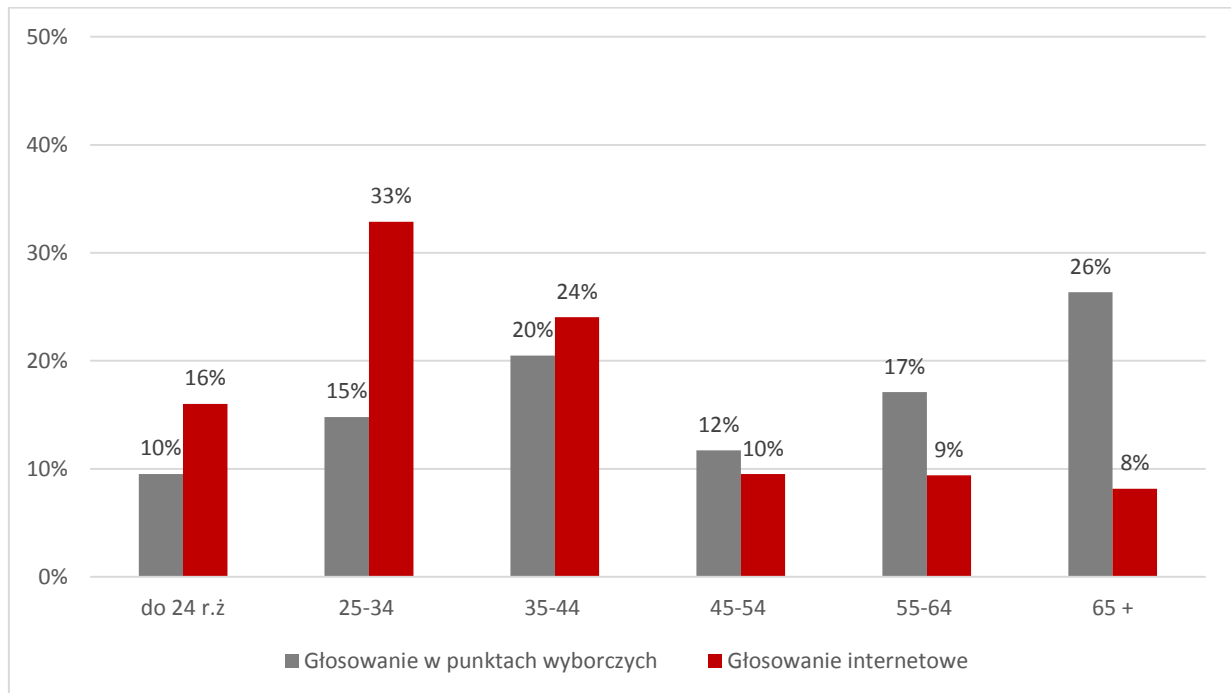

Źródło: sondaż telefoniczny przeprowadzony z mieszkańcami Krakowa; osoby które usłyszały o BO do etapu głosowania.

Drugim czynnikiem, który mógł wpłynąć na strukturę wieku osób głosujących jest dostępność głosowania – ta z pewnością była większa u osób młodszych, które bez problemu odnalazły się w głosowaniu Internetowym. Odpowiedzią na wyzwanie związane z mniejszymi kompetencjami cyfrowymi osób starszych miało być głosowanie w punktach głosowania. Rzeczywiście wzięły w nim udział osoby starsze – najliczniejszą grupę (26 proc.) stanowili mieszkańcy i mieszkanki w wieku 65+. Jednak sama metoda zbierania głosów okazała się być znacznie mniej skuteczna – z pośród wszystkich zebranych głosów, głosy oddane w punktach głosowania stanowiły znaczącą mniejszość (12 proc. wszystkich oddanych głosów).

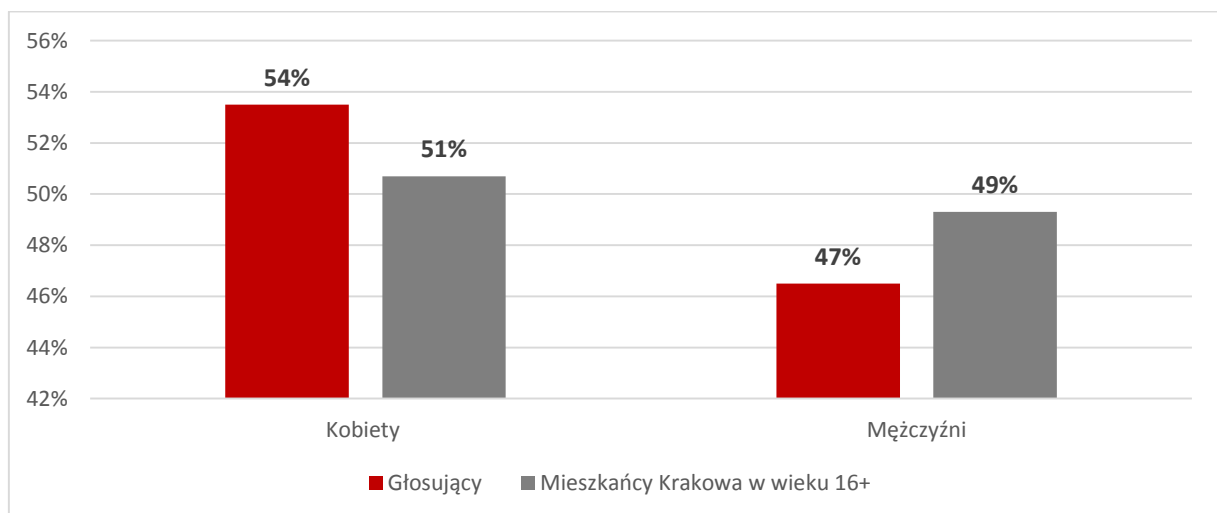
Wykres 24. Struktura wieku osób głosujących w punktach głosowania oraz przez Internet.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z głosowania

Podobnie jak w przypadku wnioskodawców, głosujący różnią się od populacji mieszkańców Krakowa nie tylko strukturą wieku, ale również proporcją kobiet do mężczyzn. Co ciekawe w tym przypadku nadreprezentowane, choć w nie dużym stopniu (niecałe 3 pp.) są mieszkanki Krakowa.

Wykres 25. Reprezentatywność głosujących dla populacji mieszkańców Krakowa w wieku 16+ ze względu na płeć

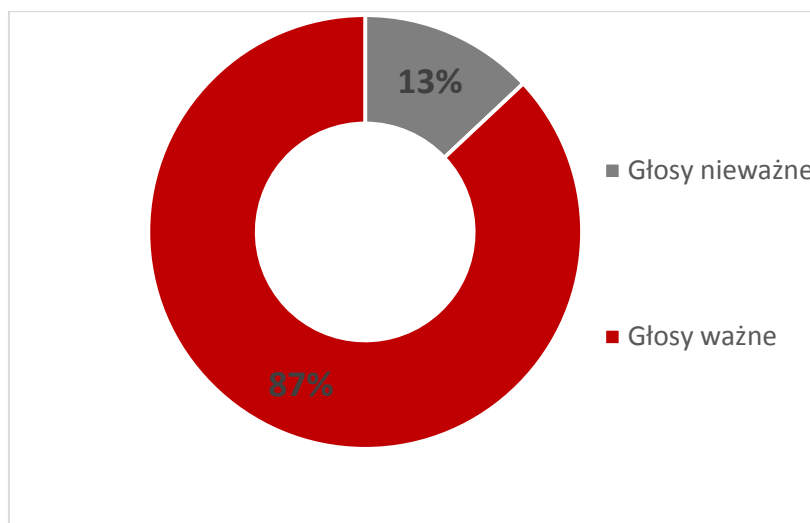

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z głosowania oraz informacji z GUS na temat struktury populacji

Głosy nieważne

Znaczącym problemem badanej edycji BO okazała się być duża liczba głosów nieważnych. Z pośród 67320 wszystkich głosów oddanych w BO, aż 8797 zostało zweryfikowanych negatywnie ze względów formalnych – nie spełniało warunków zapisanych w regulaminie Budżetu Obywatelskiego.

Wykres 26. Stosunek głosów ważnych do nieważnych

Źródło: dane o wszystkich głosach oddanych w BO (n=67320)

Analiza głosów Internetowych, tylko dla tych bowiem zebrane zostały informacje o przyczynach odrzucenia, pozwala na stworzenie katalogu najczęściej popełnianych błędów:

- Brak lub błędny numer PESEL - głosujący wpisywali niewłaściwy numer PESEL lub zamiast niego inne dane (np. numer dokumentu lub adres zamieszkania)
- Błędy w wyborze projektów w głosowaniu – głosy oddano na nieistniejące projekty (numer projektu wpisany przez głosującego nie odpowiadał żadnemu numerowi projektów z bazy), wielokrotnie wpisywano te same numery, bądź nie wpisywano wystarczającej ich liczby.
- Wielokrotne głosowanie – głos oddano zarówno w głosowaniu „papierowym” jak i internetowym, bądź wielokrotnie w głosowaniu Internetowym. W tym drugim przypadku wydaje się, że błąd wynikał z właściwości systemu użytego do zbierania

głosów, który zapisywał wielokrotnie jeden oddany głos (świadczą o tym informacje o godzinie oddania głosów)

- Podanie adresu zamieszkania spoza Krakowa – ze względu na powszechność tego błędu można przypuszczać, że nie wynikał on z chęci zagłosowania w BO przez osoby, które nie są mieszkańcami Krakowa, ale z niezrozumienia polecenia. Najprawdopodobniej głosujący podawali swój adres zameldowania, nie zaś zamieszkania.
- Głosowanie przez osoby, które nie mają jeszcze prawa wyborczego – dotyczyło to osób, które do momentu głosowania nie skończyły 16 roku życia.
- Podania niepełnych danych osobowych – brak imienia, nazwiska bądź adresu zamieszkania. Częstym błędem było wpisanie danych w niewłaściwą rubrykę (np. nazwisko wpisywane było w miejsce adresu zamieszkania).

Część z wyżej wymienionych błędów da się rozwiązać poprawiając narzędzie informatyczne wykorzystywane do zbierania danych (dotyczy to z pewnością takich kwestii jak błędne numery PESEL i powtórzone głosy w głosowaniu Internetowym), inne wskazują raczej na błędy popełnione na etapie komunikowania zasad głosowania mieszkańcom.

Podsumowanie

Tabela 23. Podsumowanie etapu głosowania

Głosowanie	
Kluczowe wskaźniki	Wartość wskaźnika
1. Frekwencja wśród osób uprawnionych do głosowania	10 proc
2. Frekwencja wśród seniorów (osób w wieku 65+)	5 proc.
3. Różnica pomiędzy frekwencją w dzielnicy o największej i najmniejszej frekwencji	11 pp.
4. Udział głosów oddanych w punkcie głosowania wśród wszystkich oddanych	12 proc
5. Udział głosów odrzuconych wśród wszystkich oddanych głosów	13 proc
Zdiagnozowane problemy	Możliwe rozwiązania
1. Niska frekwencja wśród osób starszych	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Szersza promocja głosowania w punktach głosowania ✓ Większa liczba punktów głosowania

	usytuowanych w różnych przestrzeniach
2. Bardzo duże zróżnicowanie frekwencji w dzielnicach	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Silniejsza promocja BO w dzielnicach w których odnotowano niską frekwencje ✓ Podjęcie działań na rzecz zwiększenia liczby składanych wniosków
3. Wysoki odsetek głosów nieważnych	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Zmiana oprogramowania do zbierania i liczenia głosów w BO

09 | EFEKTY WPROWADZENIA BO

Z wprowadzeniem nowego narzędzia partycypacji, jakim jest w Polsce Budżet Obywatelski, wiązane są wielkie nadzieje i równie duże oczekiwania. Dzięki bezpośredniemu zaangażowaniu i współpracy mieszkańców na różnych etapach jego realizacji ma być on remedium na wiele bolączek polskiej demokracji takich jak stosunkowo niski, na tle innych państw europejskich, poziom kapitału społecznego, zainteresowania sprawami publicznymi, czy aktywności na poziomie lokalnym.

Stawiając tak wysoko poprzeczkę zapomina się przy tym, że obecny stan rzeczy jest produktem wielowiekowego procesu, na który złożyły się różnego typu doświadczenia i uwarunkowania historyczne, społeczne i kulturowe. Trudno, zatem oczekiwać, aby narzędzie wprowadzone tak niedawno, w krótkim czasie diametralnie zmieniło zachowania i stan świadomości mieszkańców.

Dlatego też pisząc o społecznych rezultatach wprowadzenia Budżetu Obywatelskiego zwracamy przede wszystkim uwagę na te elementy, w których widoczny jest potencjał na dokonanie się szerszych zmian. Wnioski na ten temat opieramy o obserwacje zjawisk zachodzących w trakcie realizacji BO oraz deklaracje mieszkańców Krakowa pochodzących z badania sondażowego przeprowadzonego po zakończeniu głosowania.

Przystępując do realizacji badania ewaluacyjnego wspólnie z Zespołem Ewaluacyjnym ustaliliśmy listę celów na które krakowski Budżet Obywatelski powinien odpowiadać i które posłużyły nam do oceny efektów procesu. Składają się na nie zarówno bezpośrednie rezultaty

BO (czyli to co powinno nastąpić bezpośrednio w wyniku wprowadzenia BO), jaki i szersze efekty wprowadzenia mechanizmu (czyli to, co powinno nastąpić w dłuższej perspektywie).

Tabela 24. Cele BO w Krakowie wyznaczone we współpracy z Zespołem Ewaluacyjnym

Realizacja BO powinna przyczynić się do:

- ✓ Zainteresowania mieszkańców/mieszkanek sprawami miasta/dzielnicy
- ✓ Wzrostu poczucia związku z miejscem zamieszkania
- ✓ Wzrostu wiedzy mieszkańców/ mieszkanek o mechanizmach zarządzania miastem
- ✓ Wzrostu aktywności społecznej mieszkańców/mieszkanek
- ✓ Poszerzenia współpracy pomiędzy mieszkańcami w działaniach na rzecz miejsca zamieszkania
- ✓ Poprawy jakości zarządzania miastem przez UMK
- ✓ Włączenie w proces zarządzania miastem grup zagrożonych wykluczeniem (osób starszych, gorzej sytuowanych finansowo, niepełnosprawnych).

Pozytywny wpływ wprowadzenia BO na postawę, zachowania i aktywność można dostrzec u zdecydowanej większości osób uczestniczących w badaniu. Zaledwie 6 proc. respondentów, którzy słyszeli o BO było zdania, że nowy mechanizm partycypacji nie przyniósł żadnych pozytywnych zmian, ani odnoszących się do nich samych ani do funkcjonowania UMK.

Wśród pozostałych osób najbardziej zauważalnym efektem wprowadzenia BO jest dość powszechne przekonanie (podzielane przez 83 proc. osób, które słyszały o BO), że proces ten przyczynia się do wzrostu jakości działań UMK dzięki lepszemu poznaniu potrzeb i preferencji mieszkańców. Przekonanie to opiera się na założeniu, że zgłoszone projekty oraz wybory dokonane w głosowaniu, będą stanowiły wskazówkę dla kolejnych działań prowadzonych przez UMK.

Oprócz przekonania o podniesieniu jakości działań UMK mieszkańcy najczęściej (68 proc.) przyznawali, że BO zwiększył ich zainteresowanie sprawami dzielnicy i miasta. Ze względu na bardzo niską frekwencję na spotkaniach (łącznie ok.1100 uczestników) zorganizowanych w dzielnicach można uznać, że jest to nie tyle efekt zaplanowanej w procesie deliberacji nad sprawami miasta/dzielnicy, co dyskusji, jaką wywołał BO a w szczególności zgłoszone projekty wśród mieszkańców/mieszkanek Krakowa. Dyskusji, które angażowały również osoby, które ostatecznie nie wzięły udział w głosowaniu - z odpowiedzi udzielonych w _____

sondażu wynika, że prawie trzy razy więcej osób (27 proc.) rozmawiało z rodziną i przyjaciółmi o projektach niż głosowało. Zasięg oddziaływania BO wykracza, zatem znacząco poza grupę osób głosujących.

Realizacja BO zdaniem mieszkańców miała również pozytywny wpływ na ich poczucie związku z miejscem zamieszkania (45 proc. wskazań) oraz wiedzę o sposobie zarządzania miastem (44 proc.)

Zebrane dane wskazują, że sam fakt wdrożenia BO, miał pozytywny wpływ na świadomość obywatelską mieszkańców (o ile dotarła do nich ta informacja) – zainteresował ich tym, w jaki sposób zarządzane jest miasto, skłonił do refleksji na swoich potrzebach i dyskusji o nich w gronie osób najbliższych. Niewątpliwie wyzwaniem jest przekucie owego zainteresowania na aktywność społeczną zarówno w ramach samego procesu (składanie wniosków, głosowanie) jak i poza nim (m.in. angażowanie się w różnego typu inicjatywy lokalne, organizacje pozarządowe, uczestnictwo w wyborach samorządowych).

Patrząc przez pryzmat samego procesu, należy podkreślić, że zaangażował on znaczną grupę mieszkańców i mieszkanki (462), którzy podjęli wysiłek stworzenia wniosku, przekonania do jego poparcia przynajmniej 15 innych osób oraz, w przypadku, gdy wniosek został zakwalifikowany do głosowania, jego promocji. Co prawda, jak wynika z przeprowadzonego badania w grupie tej przeważają osoby już wcześniej zaangażowane w działania różnego typu organizacji/inicjatyw działających na rzecz dobra wspólnego, ale dość spory odsetek (56 proc.) stanowią osoby dotychczas niezaangażowane, które zostały zaktywizowane dzięki wprowadzeniu BO. Fakt, że zdecydowana większość z nich (81 proc. spośród zbadanej grupy) zamierza w kolejnej edycji BO zgłosić ponownie projekty rodzi nadzieje, że ich aktywność społeczne nie będzie incydentalna, a społeczności lokalne zyskają nowych liderów.

Do podanej liczby wnioskodawców należy doliczyć również tych wszystkich, którzy pomagali w tworzeniu wniosku (ok. 1400 osób²¹) oraz jego promocji (ok. 2500 osób²²), co razem daje dość znaczącą liczbę mieszkańców i mieszkanki, którzy w mniejszym lub większym stopniu zaangażowanych społecznie w ramach BO.

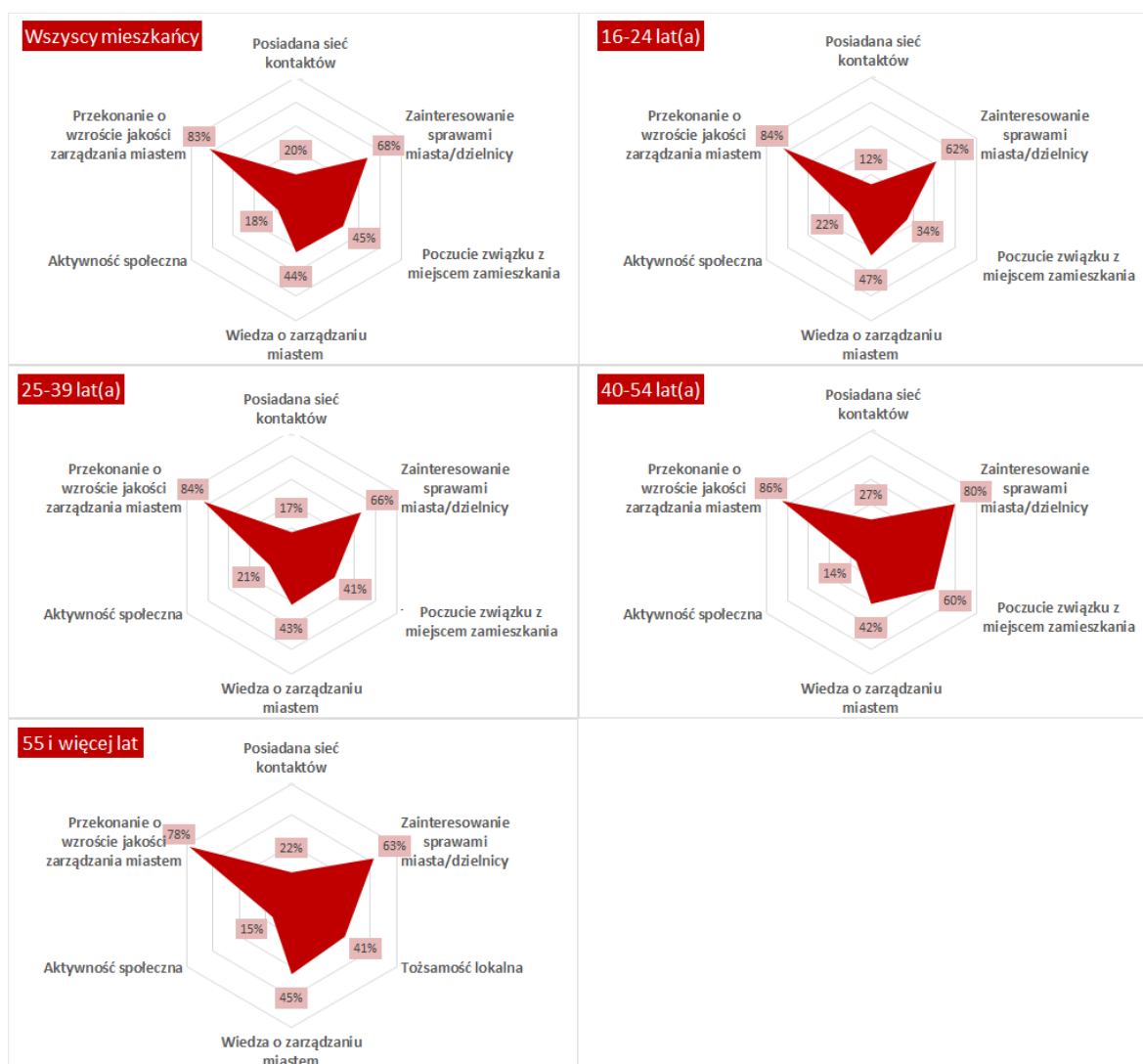
---

²¹ Średnio każdemu wnioskodawcy w tworzeniu projektu pomagały trzy inne osoby

²² Średnio jednemu wnioskodawcy w promocji projektu pomagało pięć innych osób

Najslabiej zauważalnym efektem wprowadzenia BO był rozwój sieci społecznych. Zarówno z informacji uzyskanych od wnioskodawców jak i z odpowiedzi udzielonych w badaniu sondażowym wynika, że BO posłuży raczej wzmocnieniu dotychczasowych powiązań między mieszkańcami niż nawiązaniu nowych. Projekty były w zdecydowanej większości dziełem jednej osoby lub ewentualnie istniejącej wcześniej grupy niż nowo powstałej w ramach BO „koalicji” osób zaangażowanych w działanie na rzecz lokalnego dobra wspólnego. W tej sytuacji niezwykle ważne jest położenie większego nacisku na sieciowanie mieszkańców na wczesnych etapach procesu tak, aby Budżet Obywatelski posłużył wzmocnieniu „pomostowego” kapitału społecznego (powiązań pomiędzy różnymi grupami i środowiskami istniejącymi na poziomie miasta/dzielnicy).

Wykres 27. Ocena wpływu realizacji BO przez mieszkańców i mieszkanki Krakowa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z sondażu telefonicznego przeprowadzonego z mieszkańcami Krakowa

010 | PODSUMOWANIE

Budżet Obywatelski to w Polsce wciąż przedsięwzięcie innowacyjne, które wprowadza i rozwija nową metodę włączania mieszkańców w decydowanie o sprawach publicznych. Dlatego też budżety obywatelskie znajdują się w fazie testowej – sprawdzane są różne rozwiązania, aby wybrać te, które wydają się być optymalne dla danego miasta i jego specyfiki. Dotychczasowe doświadczenia pozwoliły już jednak na wypracowanie określonych standardów, które mechanizm ten powinien spełniać, aby być narzędziem rzeczywistej partycypacji mieszkańców.

Przyjęty w Krakowie Model Budżetu Obywatelskiego w znacznej mierze spełnia te wymagania. Posiada prawie wszystkie etapy sugerowane przez twórców standardów- poza fazą przedstawienia i dyskusji projektów mieszkańcom. Zbieżne z sugestiami wyłożonymi w dokumencie są również szczegółowe rozwiązania zastosowane w poszczególnych etapach procesu.

Zaletą krakowskiego BO jest silna pozycja strony społecznej, która nie tylko była zaangażowana w tworzenie jego zasad, ale cały czas monitoruje jego przebieg w ramach Rady Programowej i we współpracy z UMK stara się wypracowywać i na bieżąco dokonywać niezbędnych korekt. Dzięki temu można uznać proces za inkluzywny i refleksyjny na poziomie zarządzania nim.

Budżet Obywatelski w Krakowie wyzwolił dużą energię społeczną na etapie tworzenia wniosków– zgłoszono znaczącą, na tle innych miast, liczbę bardzo różnorodnych projektów. Pozytywny wpływ na inwencje miał niewątpliwie brak ograniczeń w tematyce projektów, które mogli zgłaszać mieszkańcy. Ponad połowa osób zgłaszających projekty to osoby dotychczas niezaangażowane społecznie – Budżet Obywatelski przyczynił się do ich aktywizacji.

Na innych etapach procesu (głosowania, oraz przed wszystkim spotkań w dzielnicach) udział mieszkańców był natomiast umiarkowany, choć należy pamiętać, że była to dopiero pierwsza edycja BO w Krakowie.

Partycypacja mieszkańców na różnych etapach procesu byłaby zapewne większa gdyby udało się na czas dotrzeć z informacją o BO do większej liczby osób potencjalnie zainteresowanych. Tak się jednak nie stało, na co złożyły się dwa czynniki. Pierwszy z nich był niezależny od procesu – w tym samym czasie co BO miały miejsce dwa inne istotne dla miasta wydarzenia tzn. referendum w sprawie Zimowych Igrzysk Olimpijskich oraz kampania do wyborów samorządowych. Oba przykuły uwagę mediów i opinii publicznej i przesłoniły informacyjnie wprowadzenie BO.

Można mieć jednak pewne zastrzeżenia, co do sposobu przeprowadzenia kampanii informacyjno-promocyjnej. Wydaje się, że była ona pomyślana w sposób nieco zbyt konwencjonalny – sięgnięto po standardowy zestaw narzędzi wykorzystywanych do prowadzenia kampanii społecznych (prasa, reklama zewnętrzna, ulotki). Tym samym informacja o BO „konkurowała” o uwagę odbiorcy z całą rzeszą innych informacji reklamowych. W tej sytuacji, aby się przebić do świadomości większej liczby osób potrzebne byłyby znacznie większe nakłady finansowe. Wydaje się, że znacznie lepszy efekt osiągnięto by gdyby kampania informacyjno-edukacyjna prowadzona na poziomie miasta dopełniona została przez działania „oddolne”, prowadzone we współpracy z różnego typu podmiotami działającymi na poziomie społeczności lokalnych (organizacje pozarządowe, biblioteki, domy kultury, szkoły itp.). Te funkcję w przeprowadzonej kampanii miały pełnić Rady Dzielnic. Logika tego rozwiązania, przynajmniej w teorii, była słuszna – radni dzielnic, szczególnie w przeddzień wyborów powinni być zainteresowani bezpośrednim kontaktem z mieszkańcami. Ich interes powinien, zatem łączyć się z interesem BO i przełożyć na zaangażowanie w promocje procesu. Nie zawsze jednak okazało się to być prawdą – część radnych podeszła do BO z nieufnością widząc w nim zagrożenie dla własnej pozycji. Kwestia ta stanowi niewątpliwie wyzwanie dla całego procesu biorąc pod uwagę to jak dużo zależy w nim od zaangażowania Rad Dzielnic - chodzi tu nie tylko o skuteczność kampanii informacyjno-promocyjnej, ale również spotkań konsultacyjnych i głosowania.

Celem procesu, na który warto zwrócić szczególną uwagę w kolejnych edycjach jest sieciowanie oraz deliberacja mieszkańców. Sytuacji spotkania się mieszkańców ze sobą i wspólnej dyskusji nad potrzebami swojej okolicy powinna wzmocnić kapitał społeczny i autorefleksyjność społeczności lokalnej. Tymczasem spotkania w dzielnicach, które miały pełnić tego typu funkcje w procesie, w dużej mierze służyły konsultacji wniosków. Konieczne, zatem jest przemyślenie ich formuły oraz momentu realizacji w procesie.

Dokonanie pewnych zmian jest również konieczne na etapie weryfikacji zgłoszonych zadań. Ten etap, co pokazuje nie tylko przypadek Krakowa, zawsze budzi olbrzymie kontrowersje wśród mieszkańców. Budżet Obywatelski, jako zupełnie nowe rozwiązanie w skali miasta, aby przekonać do siebie mieszkańców, musi budzić zaufanie. Dlatego też tak istotne jest przestrzeganie przez UMK ustalonych „reguł gry” – w tym przypadku przejrzysta i oparta wyłącznie na zapisach regulaminu ocena zgłoszonych zadań. Co więcej, podmioty weryfikujące wnioski powinny postawić się nie tyle w roli recenzenta zgłoszonych projektów, ale wspierających wnioskodawców. Dotyczy to zarówno etapu weryfikacji, (co oznacza większą elastyczność wobec argumentów wnioskodawców), jak i etapu tworzenia projektów (przygotowanie łatwo dostępnych materiałów wspomagających wnioskodawców, konsultowanie ich pomysłów).

Wyzwaniem dla całego procesu jest włączenie seniorów (65+), którzy są słabiej od innych reprezentowani zarówno na etapie składania wniosków jak i głosowania.

Niezależnie od przedstawionych powyżej zastrzeżeń, co do przebiegu BO, mechanizm ten cieszy się bardzo dużą aprobatą społeczną. Zdecydowana większość mieszkańców uważa go za bardzo dobry pomysł, wiąże z nim duże nadzieje i chce w nim brać udział, co rodzi nadzieje, że zaangażowanie mieszkańców będzie rosło w kolejnych edycjach.

011 | SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabele

Tabela 1. Zgodność etapu wypracowywania zasad przebiegu budżetu obywatelskiego ze standardami budżetów partycypacyjnych.	11
Tabela 2. Etapy BO w Krakowie	12
Tabela 3. Środki przeznaczone na BO w 2014 roku w największych polskich miastach.....	13
Tabela 4. Kwota przypadająca na projekty dzielnicowe w przeliczeniu na mieszkańca dzielnicy	14
Tabela 5. Zestawienie środków komunikacji wykorzystanych na różnych etapach kampanii informacyjno-edukacyjnej.....	16
Tabela 6. Zgodność akcji informacyjno-edukacyjnej ze standardami budżetów partycypacyjnych.	17
Tabela 7. Źródła wiedzy o BO w Krakowie.....	22
Tabela 8. Podsumowanie kampanii informacyjno-edukacyjnej.....	27
Tabela 9. Zgodność etapu spotkań w dzielnicach ze standardami budżetów partycypacyjnych.	29
Tabela 10. Podsumowanie etapu spotkań konsultacyjnych	38
Tabela 11. Zgodność etapu zgłaszania propozycji zadań ze standardami budżetów partycypacyjnych.	40
Tabela 12. Aktywność mieszkańców w składaniu wniosków do Budżetu Obywatelskiego w największych polskich metropoliach	43
Tabela 13. Aktywność społeczna badanych wnioskodawców na tle mieszkańców Krakowa w wieku 16+	48
Tabela 14. Rodzaj projektów zgłaszanych przez mieszkańców w Budżecie Obywatelskim ..	54
Tabela 15. Podsumowanie etapu składania propozycji zadań.	54
Tabela 16. Kryteria oceny merytorycznej projektów zgłoszonych w budżecie Obywatelskim	56
Tabela 17. Zgodność etapu weryfikacji zgłoszonych zadań ze standardami budżetów partycypacyjnych.	57
Tabela 18. Weryfikacja projektów w miastach, które wprowadziły BO.	57
Tabela 19. Przyczyny odrzucenia projektów zadań na etapie weryfikacji.....	62
Tabela 20. Podsumowanie etapu weryfikacji propozycji zadań	63
Tabela 21. Zgodność etapu głosowania ze standardami budżetów partycypacyjnych.	65
Tabela 22. Frekwencja w BO w 2014 roku w największych polskich miastach.	67
Tabela 23. Podsumowanie etapu głosowania.....	75
Tabela 24. Cele BO w Krakowie wyznaczone we współpracy z Zespołem Ewaluacyjnym ...	77

Wykresy

Wykres 1. Poziom wiedzy o realizacji BO wśród mieszkańców Krakowa w wieku 16+ wyróżnionych ze względu na płeć, wiek i poziom wykształcenia	19
Wykres 2. Wiedza o realizacji BO wśród mieszkańców Krakowa na różnych etapach procesu.	21
Wykres 3. Przepływ informacji o BO pomiędzy mieszkańcami Krakowa.....	23

Wykres 4. Samoocena wiedzy mieszkańców o zasadach Budżetu Obywatelskiego oraz projektach.	25
Wykres 5. Promocja projektów przez wnioskodawców.	26
Wykres 6. Miejsca, w których zorganizowano spotkania konsultacyjne w dzielnicach.....	31
Wykres 7. Przyczyny braku udziału w spotkaniach w dzielnicach.....	33
Wykres 8. Skutki uczestnictwa w spotkaniach dla wnioskodawców.....	37
Wykres 9. Harmonogram spotkań konsultacyjnych w dzielnicach	38
Wykres 10. Typ projektów zgłoszonych do Budżetu Obywatelskiego	41
Wykres 11. Struktura wieku w populacji mieszkańców Krakowa powyżej 16 r.ż. oraz wnioskodawców.	44
Wykres 12. Główne przyczyny nie złożenia projektów w BO.	45
Wykres 13. Poziom wykształcenia badanej grupy wnioskodawców na tle populacji Krakowa w wieku 16+	46
Wykres 14. Członkostwo wnioskodawców w instytucjach i organizacjach działających na poziomie lokalnym.....	47
Wykres 15. Proces tworzeniu projektu przez wnioskodawcę	50
Wykres 16. Wsparcie wnioskodawców na etapie składania projektów	52
Wykres 17. Weryfikacja zadań zgłoszonych w Budżecie Obywatelskim	59
Wykres 18. Plany dotyczące składania projektów w kolejnej edycji BO	61
Wykres 19. Zależność pomiędzy frekwencją, a aktywnością mieszkańców dzielnic na etapie składania wniosków.	68
Wykres 20. Rozkład głosów w poszczególnych dniach głosowania internetowego	69
Wykres 21. Frekwencja w BO wśród mieszkańców w różnym wieku	70
Wykres 22. Reprezentatywność głosujących dla populacji mieszkańców Krakowa w wieku 16+ ze względu na wiek	71
Wykres 23. Znajomość zasad głosowania ze względu na wiek respondentów.....	72
Wykres 24. Struktura wieku osób głosujących w punktach głosowania oraz przez Internet. .	73
Wykres 25. Reprezentatywność głosujących dla populacji mieszkańców Krakowa w wieku 16+ ze względu na płeć	73
Wykres 26. Stosunek głosów ważnych do nieważnych	74
Wykres 27. Ocena wpływu realizacji BO przez mieszkańców i mieszkanki Krakowa.....	79